Camilo Castelo Branco
VÉGZETES SZERELEM

Fordította: Székely Ervin

A „Portugál Műhely” 16. kötete
ISBN - 963 9294 10 1

Sorozatszerkesztő: Pál Ferenc

Az ÍBISZ KÖNYVKIADÓ BT. kiadása
1173 Budapest, Búbosbanka u. 5/b
tel/fax: 256-57-91
elektronikus postacím: bubosb@posta.net

Hungarian translation © Székely Ervin, 2001

A regény eredeti címe: Amor de Perdição

A fordítás a Camilo Castelo Branco: Obras Completas (vol. III)
Lello & Irmão - Editores, Porto, 1984 kiadásásban megjelent szöveg alapján készült

Az eredetivel egybevetette és szerkesztette: Pál Ferenc

Camilo Castelo Branco regényének fordítása a Portugál Könyv- és Könyvtárintézet támogatásával készült

A tradução deste romance de Camilo Castelo Branco foi apoiada pelo Instituto Portugues do Livro e das Bibliotecas

Instituto Português do Livro e das Bibliotecas

Ministério da Cultura

A könyv kiadását a lisszaboni Calouste Gulbenkian alapítvány nagylelkű támogatása tette lehetővé

A edição deste livro foi possível graças ao magnânimo apoio da Fundação Calouste Gulbenkian de Lisboa

Bevezetés

Amikor a porto-i Legfelsőbb Ítélőszék fogház-felügyelőségének irattárában a régi jegyzőkönyveket forgattam, abban a kötetben, mely az 1803 és 1805 között börtönbe vetett rabok adatait tartalmazta, a 232. lapon ezt olvastam:

A magát Simão António Botelho-nak nevező nőtlen férfi, a Coimbra-i Egyetem diákja, fogházbüntetését töltendő van jelen Viseu városában: kora tizennyolc év, apja Domingos José Correia Botelho, anyja Dona Rita Preciosa Caldeirão Castelo Branco; termete közönséges, arca kerek, szeme barna, haja és szakálla fekete, viselete pamutszövet rövidkabát, pettyes mintás gyapjúmellény és nyersvászon nadrág. A leiratot készítette és saját kezűleg jegyzé - Filipe Moreira Dias.

A jegyzőkönyv bal oldali margójára ez volt írva:

1807 március havának 17-ik napján behajózott India felé.

Talán nem az olvasó érzékeny lelkületébe vetett túlzott bizodalmam vezet, amikor úgy vélem, hogy egy tizennyolc esztendős ifjú száműzetésének a híre keserűséggel tölti el.

Tizennyolc esztendő! Az élet hajnalának skarlát és arany derengése! A szív rügyfakadása, midőn még nem gondol a gyümölccsel, csak önfeledten fürdőzik a virágok balzsamos illatában. Tizennyolc esztendő! A szerelem évadja! Kiválás a család kebeléből, az anya karjai, a nővérek csókjai közül át egy szűzi lény mindennél édesebb cirógatásaiba, aki mellette, mint ugyanazon évszaknak, ugyanazon illatoknak, és ugyanazon órának a virága teljesedik be! Tizennyolc esztendő!... És akkor száműzik a hazából, a szerelemtől és a családtól! Nem látja többé Portugália egét, megfosztják a szabadságtól, a testvéreitől, anyjától, a megbocsátástól, méltóságától, barátaitól!... Keserves dolog!

A férfiolvasó bizonyára megrendül; a női olvasó pedig ha egy sorban el is mondják neki ennek a tizennyolc esztendőnek történetét, elfakad sírva.

Szeretett, elbukott, és szeretve halt meg.

Ennyi a történet. És vajon létezik-e nő, ki ezt a történetet száraz szemmel képes meghallgatni, egy nő, ki a földnek legodaadóbb, könyörületből formált teremtménye, és a mennyekből sugárzó isteni irgalom visszfényét hordozza arcán!? Éppen az én olvasóm, minden boldogtalan lény gyengéd pártfogója ne ejtene könnyet, ha megtudná, hogy ez a szegény ifjú elvesztette becsületét, reményét a megbocsátásra, hazáját, szabadságát, nővéreit, anyját, egész életét az első leány szereleméért, ki felébresztette ártatlan vágyait?!

Sírna, bizony sírna! Így azután le is tudnám írni neki azt a mélységes megrendülést, amelyet azok az akarva keresett és fájdalmas megindultsággal olvasott sorok váltottak ki bennem, s azt a gyűlöletet is... Igen, gyűlöletet... Idővel kiderül azonban, hogy bocsánatos volt-e az a gyűlölet, vagy jobb lett volna netán, ha eleve bele sem kezdek ebbe a históriába, amely megvetést ébreszt bennem azokkal szemben, akik hideg fejjel közelítenek a szív dolgaihoz, és arra késztet, hogy szentenciákat fogalmazzak meg a becsületük nevében valóságos barbárrá vált férfiak hamis erénye ellen.

ELSŐ RÉSZ

I.

A nemesi születésű Domingos José Correia Botelho de Mesquita e Meneses, a trás-os-montesbeli Vila Real egyik legősibb családjának sarja 1779-ben lett királyi főbíró Cascaisban, és ugyanebben évben vezette oltár elé Dona Rita Teresa Margarida Preciosa da Veiga Caldeirão Castelo Branco udvarhölgyet, aki egy lovassági kapitány lánya volt, s az unokája egy másiknak, António de Azevedo Castelo Branco Pereira da Silva-nak, aki csakoly híres volt szolgálatairól, mint a hadi művészetekről írt nagybecsű könyvéről.

A vidéki származású ügyvédbojtár tíz évét emésztette fel Lisszabonban a balszerencsés szerelem. Ahhoz, hogy megszerettesse magát I. Mária királynő szépséges udvarhölgyével, hiányoztak a fizikai adottságai: Botelho Domingos különlegesen rút volt. Ahhoz, hogy jó partinak tessék egy köznemesi leány szemében, hiányoztak a vagyoni javak: douro-i birtokaiból származó jövedelme nem haladta meg a harmincezer cruzado-t. Szellemi képességei sem igen szolgáltak kiváló ajánlólevélül: értelme valamelyest csökött volt, amiért is egyetemi diáktársaitól elnyerte a *Málé* epitheton ornanst, ahogy Vila Realban manapság is emlegetik leszármazottait. Ilyen vagy olyan megközelítésben, ez az állandó jelző a kukoricamáléra vezethető vissza. A diákok szerint társuk bárdolatlansága abból fakadt, hogy odahaza mértéktelenül falta a kukoricamálét.

Valamilyen tehetsége azért csak kellett, hogy legyen Domingos Botelho-nak, és volt is neki: csodaszépen fuvolázott. Korának legelső fuvolása volt; két éven keresztül a fuvolajátékával tartotta fenn magát Coimbra-ban, amikor atyja felfüggesztette apanázsát, máskülönben jövedelméből nem futotta volna, hogy kiváltsa másik fiát, aki halálos bűnbe esett.[1] Domingos Botelho 1767-ben végzett tanulmányaival, és Lisszabonba ment, hogy napestig bújja a Királyi Rendeletek Tárát, ami a legbanálisabb indulás a hivatali pályán. A gyakornok apja, Fernão Botelho már korábban pártfogókra talált Lisszabonban, legkivált Aveiro hercegének személyében, ami 1758-ban majdnem a fejébe került, mert gyanúba hozták a király ellen irányuló gyilkossági merényletben. A vidéki nemes végül ettől az alantas folttól megszabadulva jött ki a Junqueira tömlöcből, mi több, elnyerte Oeiras grófjának jóindulatát, mert tanúskodott abban a vádban, amelyet a gróf rendfőnök rokona fogalmazott meg a porto-i Pinto Coelho-k és Bonjardim ellen: nevetséges per volt, ám nagy port vert föl, kiváltó oka pedig csak annyi volt, hogy a porto-i nemes megtagadta lánya kezét Sebastião José de Carvalho fiától.

Azt azonban már nem tudom, hogy a gyakornok miféle fondorlatokkal érte el, hogy sikerült őfelsége I. Mária és III. Péter kegyeibe férkőznie. Ennek hagyományos útja az, hogy a férfi valamely tréfával megnevetteti a királynőt, vagy elbűvöli elmés mondásaival, ha telik rá szelleméből. Így esett-e vagy úgy, nem tudni, ám Domingos Botelho bejáratos lett a palotába,

[1] Már húsz éve annak, hogy egy odavalósi ember szájából hallhattam a gyilkosság történetét. Így mesélte el: Az eset Nagypénteken történt. Marcos Botelho, Domingos fivére a nagycsütörtöki szertartáson, a S. Francisco-templomban egy hölgy társaságában jelent meg, aki a kedvese volt, ám kissé csélcsap. A templom valamelyik pontjáról egy tüzérségi zászlós tekintetével a nő szemét és szívét célozta. Marcos a Passió végéig uralkodott féltékenységén. A templom kapuja előtt azonban a katona elé lépett, és provokálta. A zászlós kardot rántott, a nemes vívótört. Sokáig szikráztak a vasak, miközben egyik fél sem hibázott, vér nem folyt. Barátaiknak már-már sikerült lecsillapítani őket, amikor Luís Botelho, Marcos másik fivére, karabélyával mellbe lőtte a zászlóst, aki ott esett össze holtan a Jogo da Bola utca elején. A gyilkost királyi kegyelem helyezte szabadlábra.

és az uralkodónőtől oly bőkezű támogatást kapott, hogy attól fogva főbírói címre pályázó férfi megfeledkezett önmagáról, a jövőről, de még az igazságügy-miniszterről is, akit pedig korábban addig kérlelt, míg levelével ki nem nevezte Cascais királyi bírájává.

Szó esett már róla, hogy szerelmi kalandra vetemedett az udvarban, még ha nem is költészetével, mint Luís de Camões vagy Bernardim Ribeiro, hanem a maga vidékies stílusában, megnyerve magának a királynő jóindulatát, aki meglágyította hölgye kemény szívét. Végtére is a „doktor hólyag" - miként az udvarban emlegették - örülhetett, hogy voltaképpen semmi sem zavarta meg képességeinek és a boldogságának harmonikus kibontakozását. Domingos Botelho egybekelt Dona Rita Preciosa-val. Rita igazi szépség volt, akit még ötvenéves korában is mindenki annak tartott. Hozománya nem volt, hacsak nem tekinthető hozománynak számos őse, egyesek püspökök, mások tábornokok, kik közül egyet valahol a vademberek földjén egy üstben megpirítottak, s így lelte halálát; bár ez a dicsőség kissé arcpirító, ám egészen kivételes, ennélfogva az üstben főtt tábornok utódai, a többi mellé, felvették az *Üstös* nevet is.

Az udvarhölgy nem volt elragadtatva férjétől. Gyötörte a vágy az udvar, a királyi termek pompája, az előkelő és könnyed szerelmi évődések iránt, miket feláldozott, hogy eleget tegyen a királynő szeszélyes akaratának. A kedve ellen való élet azonban nem volt akadálya annak, hogy világra hozzon két fiút és három lányt. Az elsőszülött fiú Manuel volt, a másodszülött Simão: a leányok közül az elsőt Maria-nak hívták, a másodikat Ana-nak, a harmadik pedig örökölte anyja nevét, akárcsak szép vonásait.

Cascais királyi főbírája, 1784-ben, amikor már magasabb hivatalért folyamodott, Lisszabon Ajuda kerületében lakott. Abban az évben született Simão, utolsó előtti gyermeke. Mindig szerencsés csillagzata úgy hozta, hogy leghőbb vágya teljesült, mert áthelyezték Vila Realba.

A város nemessége Vila Realtól egy mérföldnyire vonult ki földije fogadására. Valamennyi család címeres hintóval büszkélkedhetett. Az egész felvonulásban a Correias de Mesquita-k hintója volt a legavíttabb, az ő inasaik viselték a legkopottabb és legrongyosabb libériát.

Amikor Dona Rita megpillantotta a gyaloghintós gyülekezetet, nagy, aranykeretes lornyonját szeme elé emelve megkérdezte:

- Mi az ott, Meneses?

- Ők a barátaink és a rokonaink, akik a fogadásunkra jöttek.

- Melyik században járunk ezen a hegyvidéken? - vitte tovább a szót az udvarhölgy.

- Melyik században?! A század errefelé éppúgy a tizennyolcadik, mint Lisszabonban.

- Ó, valóban? Az volt az érzésem, hogy itt az idő már valamikor a tizenkettedik században megállt...

A férj úgy találta, hogy nevetnie illik a tréfán, még ha rá nézve kevéssé hízelgő is.

Fernão Botelho, a bíró apja, előrelépett a gyülekezetből, hogy felajánlja karját menyének, felsegítse a hintóba, és hazavezesse. Dona Rita, mielőtt apósa arcába nézett volna, kikerekedett szemmel meredt a férfi acélfibuláira és lószőr erszényére. Később azt a kijelentést tette, hogy Vila Realban a nemesek sokkal piszkosabbak, mint Lisszabonban a szénégetők. Mielőtt beszállt volna férje ősi gyaloghintajába, álságos komolysággal még megkérdezte, hogy nem teszi-e ki magát túlságos veszélynek, ha abban a régiségben szállíttatja magát. Fernão Botelho azzal nyugtatgatta menyét, hogy a hintó még száz esztendős sincs, és a legényei csak a harmincadikat tapossák.

Dona Rita fennhéjázó modora, amellyel a városalapító Dénes király idején itt megtelepedett ősi nemesség hódolatát fogadta, ezt mondatta a kíséret legfiatalabb tagjával, akivel tizenkét évvel ezelőtt még találkozhattam: „Mindnyájan biztosan tudtuk, hogy őfelsége I. Mária udvarhölgye; de amilyen magas lóról beszélt velünk, azt kezdtük hinni, hogy ő maga a királynő." Amikor a menet az Almudena-i Miasszonyunk templomához ért, megkondultak a harangok. Dona Rita megjegyezte férjének, hogy a harangozás az üdvözlés legkellemetlenebb és legközönségesebb formája.

Fernão Botelho régi házának kapuja előtt álltak meg. Az udvari öltöztetőnő gyors pillantást vetett az épület homlokzatára, és ezt mondta magában: „Nem mondom, takaros egy hajlék olyan valakinek, aki Mafra-ban és Sintra-ban, Bemposta-ban és Queluzban nevelkedett..."

Néhány nap elteltével Dona Rita azt mondta a férjének, attól fél, hogy felfalják a patkányok; az a ház valóságos őskori barlang; hogy a tető mindjárt a nyakukba szakad; a falak nem bírnak ki még egy telet; s a házasság kötelmei nem írják elő, hogy egy finom és királyi vánkosokhoz szokott hölgy fagyhalált haljon. Domingos Botelho engedett szeretett hitvesének, és nekifogott, hogy egy kisebb palotát emeltessen a kedvéért. Jövedelméből azonban még az alapokra sem igen futotta: írt hát a királynőnek, akitől olyan nagylelkű támogatást kapott, hogy befejezhette a házat. Ez a verandás épület volt a királyi özvegy utolsó adománya hölgyének. Utólag úgy tetszik, hogy a bőkezű segítség lappangó jele volt I. Mária őfelsége kezdődő elmebajának.

Domingos Botelho kőből faragott címert is rendelt magának Lisszabonban. Dona Rita viszont ragaszkodott hozzá, hogy a címeren az ő jelvényei is szerepeljenek; csakhogy későn mondta, mert a munka már kikerült a kőfaragó műhelyéből, a bíró pedig a költséget még egyszer nem viselte el, nem szólva arról, hogy apját sem akarta elkeseríteni, aki mindennél büszkébb volt a családi címerre. Végül is a ház[2] nemesi dísz nélkül maradt, Dona Rita pedig elégedett volt diadalával.

A törvénybírónak előkelő rokonsága élt azon vidéken. A nemesi vérvonal a tartomány legfőbb méltóságaihoz vezetett, a vágyai legalábbis ezt mondatták vele. Dona Rita körül az unokafivérek valóságos hada forgolódott. Egyesek közülük beérték az unokafivéri szereppel, mások viszont elirigyelték a férj szerencséjét. Hanem még a legvakmerőbb ifjú sem merészelt rápillantani akkor, amikor arcán fensőbbséges gúnnyal szeme elé tartotta lornyonját. Nem túlzás, ha azt mondom, hogy Rita Preciosa erényeinek legéberebb őre az a lornyon volt.

Domingos Botelho nem bízott benne, hogy személyes érdemei tökéletesen betöltenék felesége szívét. Gyötörte a féltékenység; ám magába fojtotta sóhajait, mert félt tőle, hogy Rita megbántódna a gyanúsítgatástól. És okot adna rá neki, hogy megint sértegesse. A vademberek kondérjában megpirított tábornok unokája jókat mulatott az unokafivéreken, akik az iránta való rajongásból buzgó esetlenséggel bodorították és rizsporozták parókájukat, paripáik hátán pedig hangos csattogással parádéztak a kövezett utcákon, csak hogy megmutassák neki, hogy azért, mert vidékiek, még nem ismeretlenek előttük Marialva márki lovasbravúrjai.

A törvénybíró már nem látta ilyen derűsen a dolgokat. Az ármányos eszköz, amely a szorongásokat lelkébe lopta, tulajdon tükre volt. Őszintén csúfnak látta magát benne, miközben Rita mindinkább kivirágzott, ám kettejük kapcsolatát egyre elviselhetetlenebbnek találta. Hasztalan törte fejét, nem talált olyan történelmi példát, olyan szerelmi históriát, amelyben ne következett volna be törés a torz férj és a ragyogóan szép feleség között. Elméjében egyetlen példa derengett fel, nevezetesen Venus és Vulcanus házassága, ez azonban mese

[2] Arról a Piedade utcai villáról van szó, amely ma Dr. António Gerardo Monteiro tulajdona

lévén, korántsem nyugtatta meg. Eszébe jutott, milyen csapdákat fabrikált a sánta kovács, hogy foglyul ejtse velük a házasságtörő isteneket, és őszintén csodálta, hogy milyen türelmes férj volt. Fejét csóválta magában amiatt, hogy még akkor sem ment panaszra Jupiterhez, amikor fellebbentette a hűtlenség fátylát, és az unokatestvéreket sem csalta tőrbe. Luís Botelho flintája mellett, amellyel megölte a zászlóst, sorakozott még jó néhány mordály, és a törvénybíró jóval több tehetséget tanúsított kezelésükben, mint amennyit a *Római jog* vagy a *Királyi rendeletek* elsajátításában.

Ez a gyötrelmes élet hat évig tartott, vagy valamivel tovább. A törvénybíró előrejutása érdekében, amikor csak tehette, lekötelezte barátait, és a siker túltett minden ambícióján: kinevezték Lamego helyhatósági elöljárójává. Rita Preciosa előkelősége, szépsége és lelki finomsága bearanyozott emlékművét hagyta maga után Vila Realban. Férjéről is maradtak anekdoták, miket még ma is emlegetnek. Csupán kettőt említenék meg közülük, nehogy megsokallja az olvasó. Történt, hogy egy földműves borjút küldött neki ajándékba, kíséretül pedig a tehenet is elküldte, mert nem akarta időnap előtt elszakítani tőle az üszőt. Domingos Botelho azonban befogatta istállójába a borjút és a tehenet is, mondván, hogy a lányhoz az anya is jár. Máskor süteménnyel lepték meg díszes ezüsttálon. A törvénybíró szétosztotta az édességet a gyerekek között, majd elzáratta a tálat arra hivatkozva, hogy gúnyt űzne vele az illető, ha csupán pár értéktelen süteménnyel akarná kifejezni háláját, magától értetődik tehát, hogy azok mindössze díszítésként voltak ott a tálon. Ezért van az, hogy ha Vila Realban valaki a pénzzel együtt az erszényt is megtartaná, arra azt mondják. „Úgy csinál, mint a *Málé doktor*."

A hagyomány nem őrzött meg olyan eseteket, hogy elidőzhetnék az elöljáró lamego-i életének részleteinél. Innen-onnan tudom csak, hogy Dona Rita senyvedett a helytől, és azzal fenyegette férjét, hogy mind az öt gyerekével Lisszabonba költözik, ha nem viszi el arról a kietlen vidékről. Úgy tetszik, hogy a lamego-i nemesség, amely mindenkor büszke volt az almacave-i kiáltványig visszamenő ősiségére, semmibe vette az udvarhölgy kifinomult lelkét, és inkább ápolta a Botelho Correias de Mesquita-k törzsén sarjadt vadhajtásokat, mintsem az egészségeseket, így többre értékelt azt a tényt, hogy két évig fuvolázásból élt Coimbra-ban.

1801-ben Domingos José Correia Botelho de Mesquita-t már Viseuban találjuk mint járásbírót.

Idősebb fia, Manuel huszonkét esztendős, és másodéves joghallgató. Simão, aki a tizenötödik évében jár, humaniórákat tanul Coimbra-ban. Az anyának a három lány minden öröme és szíve boldogsága.

Az elsőszülött fiú levélben panaszolta el apjának, hogy nem tud együtt lakni öccsével, mert egészen halálra vált már annak vérszomjas természetétől. Elmesélte, hogy lépten-nyomon életveszedelem fenyegeti, mert Simão pisztolyokat vásárol könyvek helyett, az egyetem legelvetemültebb alakjaival barátkozik, éjszakánként az utcán randalírozik, zaklatja a város polgárait, és ha csak teheti, verekedést provokál a bandájával. A járásbíró csodálattal adózik Simão merészségének, és közli a kétségbeesett anyával, hogy a fiú külsőre és természetre is dédapjára, Paulo Botelho Correia-ra ütött, akinél derekabb nemes nem termett Trás-os-Montesben.

Manuel mind jobban retteg Simão kirohanásaitól, és még a vakáció előtt odahagyja Coimbra-t, hogy Viseuba menjen panaszkodni, s kérje apját, hogy más sorsot szánjon neki. Dona Rita azt szeretné, ha fia lovas kadétnak állna. Manuel Botelho Viseuból Bragança-ba utazik, hogy negyedíziglen igazoltassa nemességét, ami feltétel a kadéteknél.

Simão eközben hazatér Viseuba: minden vizsgáját sikeresen letette. Az apa csodálattal adózik fia kiváló képességeinek, és ez enyhíti a kicsapongások miatt érzett haragját. Magyarázatot kér tőle, hogy miért nem fért meg békében Manuellel, amire Simão azt feleli, hogy bátyja szerzetesi életre akarta őt kényszeríteni.

Simão tizenöt éves de húsznak látszik. Erős testalkatú, szép férfi, anyja vonásaival és arányos termetével: természetében azonban homlokegyenest más. Barátait és cimboráit Viseu alsóbb néprétegeiből válogatja. Amikor Dona Rita szóvá teszi méltatlan választását, Simão feleletképpen anyja felmenőin élcelődik, legkivált *Üstös* tábornokon, aki pörköltként végezte. Ez elég volt ahhoz, hogy kiessen anyja kegyeiből. A járásbíró a felesége szemével látta a dolgokat, osztotta a felháborodását, és a fia ellen fordult. A fiútól nővérei is tartottak, kivéve Ritát, a legkisebbet, akivel úgy játszadozott, akár egy gyermek, és engedelmeskedett neki, ha kislányos hízelgéssel arra kérte, hogy ne csavarogjon közönséges alakokkal.

A vakáció már a vége felé járt, amikor a járásbírót jókora bosszúság érte. Egyik szolgája itatni vitte az öszvéreket, és vigyázatlanságból vagy szándékkal eltört néhány korsót azok közül, amelyek a kút káváján sorakoztak. Az edények gazdái összeálltak a szolga ellen, és alaposan elpáholták. Simão éppen akkor járt arrafelé; és egy póznával, amit az egyik szekérről kapott le, jó pár kobakot bezúzott, és a tragikus színjátékot végül bohózattal koronázta meg, amikor is minden korsót összetört. A bámész tömeg rémülten szétszaladt, mert a járásbíró fiához egy ujjal sem mertek volna hozzányúlni, a sebesültek azonban összeszedték magukat, és igazságukat követelve felvonultak az elöljáróság kapuja elé.

Domingos Botelho mindennek elmondta a fiát, és utasította a törvényszolgát, hogy zárja be őt, személyes parancsára. Dona Rita nem volt kevésbé haragos, de csak úgy haragudott, mint egy anya, titkon pénzt juttatott be fiának azzal az üzenettel, hogy késlekedés nélkül szökjön Coimbra-ba, ott várja be apja bocsánatát.

Amikor a járásbíró fülébe jutott felesége cselszövése, felháborodást színlelt, és azzal fenyegetőzött, hogy le tudja ő csukatni a himpellért Coimbra-ban is. Dona Rita ekkor kegyetlen bosszúállónak nevezte, gyerekes csínytevések korlátolt bírájának, mire az elöljáró homlokán kisimultak a tettetett harag ráncai, és hallgatólagosan megvallotta, hogy úgy viselkedett, mint egy kegyetlen és korlátolt bíró.

II.

Simão Botelho úgy érkezett Viseuból Coimbra-ba, hogy kevély büszkeséggel töltötte el saját vakmerősége. Mindegyre visszaidézte az ütközet dicsőséges részleteit, amelyben harminc vízhordóval bánt el, hallotta az ütések tompa hangját, maga előtt látta, hogy az egyik aléltan bukik alá, miközben a másik véres fejjel igyekszik feltápászkodni, eszébe jutott az a suhintás, amellyel egyszerre három embert ütött le a lábáról, azután az másik, amelytől kettő bukott orra, az általános jajveszékelés, utoljára pedig a korsók csörömpölése. Simão olyan élvezettel fürdött emlékeiben, amilyet még nem láttam egy olyan drámában sem, ahol a száz csatát megvívott veterán egyenként emlékezik vissza minden diadalára, s végül döbbenten veszi észre, hogy hallgatósága halálosan unja rémisztő történeteit.

A diák azonban a maga hevületével összehasonlíthatatlanul ártalmasabb és veszedelmesebb volt, mint a tragédia szájhőse. Az emlékei új tettekre tüzelték, a korabeli egyetemi hangulat pedig még lovat is adott alá. A tanuló ifjúság zöme rokonszenvvel viseltetett a szabadság kusza eszméi iránt, még ha inkább az érzelmektől, mint a tudástól vezéreltetve is. A világnak

ebben a szögletében a francia forradalom apostolainak mennydörgései nem vertek semmi visszhangot; az enciklopédisták könyvei viszont, amelyekből a következő nemzedék szívta magába a kilencvenháromban kiömlött vérből párolt mérget, nem voltak teljesen ismeretlenek. A társadalmi megújulás nyaktiló által megvalósítható tanainak volt néhány bátortalan híve Portugáliában, és ezek természetesen az új nemzedékhez tartoztak. Amellett, hogy a kézműves osztályok kebelében mélységes harag munkált Angliával szemben, és erős vágy élt bennük, hogy lerázzák végre az idegenek gyalázatos igáját, amelyet az előző évszázad elejétől fogva ártalmas és hitvány szerződések kötelékeivel erősítettek meg, sok jó portugál érezte úgy lelkében, hogy szívesebben vennék a franciákkal kötött szövetséget. Ezek gondolkodó elmék voltak, az egyetem szélsőséges elemeit azonban az újdonság szenvedélye hajtotta, nem az értelem szava.

1800-ban már éppen egy éve indult útnak António de Araújo de Azevedo, a későbbi Barca grófja, hogy Madridban és Párizsban Portugália semlegességéről tárgyaljon. A szövetséges hatalmak azonban visszautasították valamennyi javaslatát, és arról a tizenhat millióról sem vettek tudomást, amit a diplomata a főkonzulnak ajánlott fel. Kevéssel ezután spanyol és francia seregek özönlötték el Portugália földjét. Katonaságunknak, amelyet Lafões hercege vezetett, nem volt alkalma felvenni sem az egyenlőtlen küzdelmet, mert időközben Luís Pinto de Sousa, később Balsemão vicomtja megalázó békét kötött Badajozban, amelyben átengedtük Olivença-t Spanyolországnak, az angolokat kitiltottuk kikötőinkből, Franciaországnak pedig jó pár milliós hadisarcot fizettünk.

Ezek az események egyfelől még nagyobb haragra gerjesztették Napóleonnal szemben azokat a lelkeket, akik amúgy is gyűlölték a kalandort, másokat viszont örömmel töltött el a szakítás Angliával. A forrongó és nyugtalan egyetemen az utóbbiak szekértáborában nagy tekintélye volt Simão Botelho-nak, zsenge tizenhat esztendeje ellenére is. Mirabeau, Danton, Robespierre, Desmoulins s a nagy mészárszék még számos hóhérjának és mártírjának a neve muzsika volt Simão füleinek. Ha valaki szapulta őket, akkor azt személyes támadásnak vette, és biztos volt a pofon, vagy töltött pisztolyt szegezett a gyalázkodó homlokának. A viseui járásbíró fiát az a meggyőződés vezette, hogy Portugáliának a vérkeresztségben kell megújulnia, és Herkules bunkójával kell lesújtani a zsarnokság hidrájának ezer fejére, hogy többé egy se emelkedhessék fel.

Efféle beszédeivel, amelyek Saint-Just felforgató kirohanásait idézték, sok olyan hívét is elriasztotta, akik a szabadság racionális eszméjét magukénak vallották. Simão Botelho társai szemében egyre gyűlöletesebbé vált, és hogy magukat mentsék, beárulták őt a város püspökének és az egyetem rektorának.

Egy napon a demagóg diák a Sansão téren szónokolt gyér számú híve előtt, akik közül egyeseket a gyávaság, másokat pedig a hasonló vérmérséklet tartott meg mellette. A tüzes beszéd éppen a királygyilkosság kikristályosodott eszméjéhez ért, amikor a hevületet egy csapat alabárdos hűtötte le. A szónok megpróbált ellenállni, és pisztolyai után kapott, a rektor különítményének izmos karjai azonban értették a dolgukat. Végül a lefegyverzett és bilincsbe vert jakobinust az alabárdosok a főiskola börtönébe vitték, ahonnan hat hónappal később szabadult, apja barátainak és Dona Rita Preciosa rokonainak hosszas könyörgésére.

Miután Simão ezt a tanévet elvesztette, Viseuba ment. A járásbíró kijelentette, hogy színét sem akarja látni és azzal fenyegetőzött, hogy elküldi a háztól. Anyja, akit kötelességei vezettek inkább, mintsem a szíve, közbenjárt a fiáért, és elérte, hogy a közös asztalhoz ülhessen.

Három hónap leforgása alatt Simão szokásai csodálatosképpen megváltoztak. Gondosan kerülte a csőcselék társaságát, és ha nagy ritkán elment hazulról, akkor azt egymagában vagy legkedvesebb húga társaságában tette. Lelki nyugalmát a mezőkben, a fákban, az árnyékos és elhagyatott rejtekekben találta meg. Az édes nyári éjszakákat hajnalig a szabadban töltötte. Az emberek ámulva látták töprengő arcát, félszeg visszavonultságát a mindennapi élettől. Otthon rendre szobájába zárkózott, és csak akkor jött elő, amikor asztalhoz szólították.

Dona Rita döbbenten nézte ezt az átalakulást, amely férjének is feltűnt, és hat hónap után megengedte, hogy fia szóljon hozzá.

Simão Botelho szerelmes volt. Ez hát az a szó, amely tökéletes magyarázattal szolgál egy tizenhét éves fiatalember érthetetlen változására.

Simão a szomszéd leányba szeretett bele, egy szépnek és előkelőnek mondható, tizenöt éves hajadonba, aki gazdag örökség várományosa volt. Az ifjú szobája ablakából pillantotta meg őt először, és örökre megszerette. A lány sem járt másként, ugyanazt a sebet érezte, amelyet a szomszéd fiatalember szívén ejtett: szerelmes lett, és jóval komolyabban, mint ahogy az ő korában történni szokott.

A költők próbára teszik türelmünket, amikor egy tizenöt éves leány szerelméről áradoznak, és veszedelmes, egyszeri és tántoríthatatlan szenvedélyként írják le. Egyes regényírók ugyanezt állítják. Pedig téved ez is, az is. A szerelem tizenöt éves korban játék; a babákkal való játék szeretetének utolsó megnyilvánulása; a madárfióka szárnypróbálgatása, hogy kiröppenjen fészkéből, szemét azonban le nem venné anyjáról, aki a legközelebb eső fán hívogatja: az egyik éppannyi tud az igaz szerelemről, mint a másik a repülésről.

Teresa Albuquerque azonban ritka kivétel volt szerelmében.

A járásbíró és családja iránt Teresa apja haragot táplált bizonyos peres ügyek óta, amikor Domingos Botelho a terhére ítélkezett. Mindezt tetézte, hogy az előző évben Tadeu Albuquerque-nek két szolgája is megsebesült a kútnál történt nevezetes verekedéskor. Világosan látszik hát, hogy Teresa szerelme, amellyel megtagadta kötelességét, hogy apja akaratának engedelmeskedjék, és pártját fogja méltó indulatában, igaz volt, és erős.

És ez a szerelem tapintatban és óvatosságban sem találta párját. Három hosszú hónapon át úgy váltottak egymással szót és pillantást, hogy abból a szomszédság semmit sem vett észre, és a két családot a sejtelemnek még az árnyéka sem érintette. Amit ők ketten egymásnak ígértek, az maga volt a tisztesség: az ifjú tanulni fog, hogy meg tudjon állni a saját lábán, ha más forrásai elapadnának; a leány türelmesen kivárja apja halálát, és szívével együtt neki ajándékozza tetemes örökségét. Mily meglepő ez a higgadtság, ha Simão Botelho vérmérsékletét nézzük, és mily megható Teresa járatlansága az élet anyagi dolgaiban, hiszen mit tudja ő, hogy mi egy apai örökség!

A coimbra-i utazás előestéjén Simão Botelho hosszasan búcsúzkodott a sóhajtozó leánytól, amikor Teresa-t valaki hirtelen elrángatta az ablakból. A kétségbeesett ifjú már csak annak a hangnak nyöszörgését hallhatta, amelyet egy perccel előbb a vágy könnyei fojtogattak. Forró vére az agyába tolult, és úgy hányta-vetette magát a szobában, ahogy a tigris ront neki ketrece hajlíthatatlan rácsainak. Tehetetlenségében, hogy nem segíthet neki, legszívesebben végzett volna magával. Az éjszaka maradék óráit harag és a bosszúállás gondolatai között töltötte. A virradattal azután lehűlt a vére, és remény ébredt számításaiban.

Amikor szóltak neki, hogy indulnia kell Coimbra-ba, oly különös állapotban kelt ki az ágyból, hogy anyja, akit értesítettek fia feldúlt küllemérőll, a szobájába sietett, hogy kifaggassa és lebeszélje az útról, ameddig láza tart. Simão azonban, akinek fejében ezernyi terv kavargott,

jobbnak vélte, ha Coimbra-ba megy, ott várja be Teresa üzenetét, és majd titkon jön vissza Viseuba, hogy szót válthasson vele. Józanul ítélt: ha marad, csak nehezíti Teresa helyzetét.

Lement a diák az udvarba, megölelte anyját és nővéreit, és kezet csókolt apjának, aki erre az alkalomra szigorú figyelmeztetést tartogatott számára, és ismételten megerősítette, hogy örökre kitagadja, ha újabb gyalázatosságot művel. A lábát épp a kengyelbe dugta, amikor egy öreg koldusasszonyt pillantott meg maga mellett, aki úgy nyújtotta felé karját, mintha alamizsnát kérne, ám tenyerében csöppnyi papiros lapult. Boldog izgalom töltötte el az ifjút, és a szülőháztól kissé távolabb ezeket a sorokat olvasta:

Apám azt mondta, hogy kolostorba küld miattad. De én a te szerelmedért elviselek bármit. Ne felejts el engem, és akkor rám találsz a kolostorban vagy az Égben, mert szívem hű és örökre tied. Utazz Coimbra-ba. Oda követnek majd leveleim, és az elsőben tudatom veled, hogy milyen néven válaszolhatsz a te szerencsétlen Teresa-dnak.

A diák átváltozásán az egész egyetem csodálkozott. Ha nem látták az órán, akkor ugyan nem látták sehol. Régi barátai közül csak azokkal érintkezett, akik higgadt szóval mindig a jóra biztatták, hat hónapon át sűrűn látogatták a börtönben, és csomagot vittek neki, pedig az apja egyszer sem küldött, s anyja is csak ritkán. Megszállottan vetette magát a tanulásba, mintha már most akarná megalapozni jövendő hírnevét és kívánná elfoglalni kiérdemelt helyét, ami biztosítja, hogy méltóképpen eltartsa hitvesét. Titkát nem osztotta meg senkivel, egyedül a levelekre bízta, a tudós buzgalom szellemével átitatott hosszú levelekre, amelyeket Teresa-nak küldött. A szenvedélyben izzó leány gyakran írt, és közölte vele, hogy a zárda merő fenyegetés volt, s már nem tart tőle, mert apja úgysem tud élni nélküle.

Ezek a szavak még inkább a tanulásra ösztökélték Simão-t. Az első év nehéz anyagát oly alaposan tanulta meg, és tudásáról oly kiválóan adott számot, hogy a tanárok és diákok is a legelső helyet ítélték meg neki.

Ebben az időben Manuel Botelho, aki előbb kadét volt Bragança-ban, majd Porto-ba vezényelték, végzett iskoláival, és matematikai tudományokat kívánt folytatni az egyetemen. Örvendezve fogadta a híreket, amelyek a fivérében végbement változásokról szóltak. Ismét lakótársa lett: úgy találta, hogy Simão valóban lehiggadt, csak valami különös eszme szállta meg, ami emberkerülővé tette és nem hajlandó beszélni semmiről. A közös élet rövid ideig tartott, elválásuk oka pedig Manuel Botelho balvégzetű szerelme volt egy azori asszony, az egyik tanár felesége iránt. A szenvedélyre gyúlt asszony megszédült elvakult szerelmese vágyképeitől. Elhagyta urát, és kedvesével Lisszabonba szökött, onnan pedig Spanyolországba. Az epizód végkifejletéről elbeszélésem egy másik szakaszában számolok majd be.

1803 február havában Simão Botelho levelet kapott Teresa-tól. A következő fejezetben részletesen szó esik majd arról a fordulatról, amely Tadeu de Albuquerque lányát a levél megírására késztette, és fájdalmas meglepetést okozott vele a diáknak, aki szerelméért mindenestül átadta magát a kötelességnek, a tisztességnek, a társadalomnak és Istennek.

III.

Teresa apja a járásbíró nemesi vérvonalának tisztaságát nem kifogásolhatta, ha azonban kiegyeztek volna gyermekeik házasságában, akkor egyikük gyűlölete és másikuk megvetése kelt volna egybe. A bíró kárörvendőn gúnyolódott szomszédja bosszúságán, az pedig a megvesztegethetőség vádjával igyekezett befeketíteni a magisztrátus hírnevét. Ő persze tudta,

hogy a másik milyen bosszúban sántikál, és szánt szándékkal úgy tett, mint akiről lepereg minden gyalázkodás, ám napról napra nőtt benne az ingerültség. Azt kell hinnünk, hogy ha nincs tekintettel a családtagokra, akkor kevésbé kínlódott volna, mert megkönnyebbülésül egyszerűen lepuffantja egy mordállyal, a Botelho Correia de Mesquita-k kedvenc fegyverével. Lehetetlen volt hát, hogy megbékéljenek egymással.

Rita, a legkisebb lány, egy nap kinézett Simão szobájának ablakán, és megpillantotta a szomszéd kisasszonyt, amint homlokát a tenyerébe temetve ül az üveg mögött. Teresa tudta, hogy a leányka Simão legkedvesebb húga, és hogy ők ketten hasonlítanak legjobban egymásra. Ezért kibontakozott mesterséges közönyéből, hogy Rita pillantására egy integető mozdulattal és mosollyal válaszoljon. A járásbíró lánya visszamosolygott rá, majd azonmód elhúzódott az ablaktól, mert anyja megtiltotta mindnyájuknak, hogy akár csak pillantást is váltsanak a szomszéd ház lakóival.

Rita-t a rokonszenv, amit a barátságos gesztus váltott ki benne, másnap ugyanazon az órán újra az ablakhoz vezette, és meglátta Teresa-t, aki mintha csak várta volna, egyenest feléje nézett. Félszegen egymásra mosolyogtak, majd mindketten kissé hátrébb húzódtak: ki-ki a szobája közepén állt, és a másikat figyelte. Az utca olyan szűk volt, hogy suttogva is meghallották egymás szavát. Teresa inkább csak ajkai mozgatásával, mintsem szavakkal azt kérdezte Rita-tól, hogy lesz-e barátnője. A kislány biccentéssel válaszolt igent, azután istenhozzádot intett, és elszaladt. A találkozás röpke pillanatai napról napra ismétlődtek, végül már, hogy mindkettőjük félelme csillapodott, fennhangon társalogtak egymással. Teresa szólt vele Simão-ról, és rábízta a leánykára szerelme titkát. Azt is mondta neki, hogy egy napon még bizonyosan nővérek lesznek, de lelkére kötötte, hogy a családjának ne szóljon semmiről.

Az egyik alkalommal Rita megfeledkezett magáról, és kissé hangosabban szólt, amire felfigyelt az egyik nővére, és azon nyomban bepanaszolta apjuknál. A járásbíró magához hívatta Ritát, és erővel kényszerítette, hogy elmondjon mindent, amit a szomszéd lánytól hallott. Dühében szinte eszét vesztette, és meg sem hallva felesége csillapító szavait, aki a kiabálásra rémülten odafutott, rohanvást berontott Simão szobájába, és meglátta Teresa-t az ablakban.

- Ez már azért sok - vetette oda a sápadt teremtésnek. - Az én házam lakóit maga a pillantásával se merje illetni. Ha annyira férjhez akar menni, akkor válasszon egy vargát, az a méltó vő a maga apjához.

Teresa a durva szónoklat végszavait már nem hallotta, mert rémületében szégyenkezve elmenekült. A nyers modorú főhivatalnok azonban tovább lármázott ott a szobában, eladdig hogy végül Tadeu Albuquerque is felbukkant az egyik ablakban, amitől a doktor indulata megkétszereződött, és a jó ideje visszatartott sértések áradatát zúdította a szomszédja képébe, aki replikázni sem mert.

Tadeu megkérdezte lányát, és akkor megtudta, hogy Domingos Botelho dühöngésének oka a két lány korukhoz illő, ártatlan csevegése volt. Az öreg megbocsátotta Teresa-nak a gyerekes bohóságot, de figyelmeztette rá, hogy többé ne menjen ahhoz az ablakhoz.

Az amúgy hirtelen természetű idős nemes engedékenysége mögött az lapult, hogy lányát rövid időn belül férjhez készült adni Baltasar Coutinho-hoz, aki Castro Daire-ban vitt saját házat, és ugyanabból a nemesi ágból származott. Az önhitt vénember úgy gondolta, jól ismeri a női szíveket, és a gyengéd kedvesség lesz a megoldás, hogy lányával elfeledtesse Simão-hoz fűződő korai szerelmét. Szilárd meggyőződése volt, hogy egy tizenöt éves lány szerelme nem ismeri az állhatatosságot, ami ahhoz volna szükséges, hogy elviseljen hat hónapos távollétet. Nem gondolkodott hibásan a nemes, de a hiba ott volt a számításaiban. A legfényesebb

elméket is a kivételek teszik nevetségessé, legyen szó akár az elméletről, akár a tapasztalásról. Nem nagyon fogott mellé Tadeu Albuquerque a szerelem és a női szív dolgában, csakhogy a kérdés oly szerteágazó, hogy aligha van olyan tétel, amely biztos vezetőül tudna szolgálni, hacsak ez az egy nem: „Minden nőben négy önfejű lény lakozik egyszerre, akik egymással versengenek azon, hogy miképp cáfoljanak rá a másikra." Biztosabb állítás nem létezik, ám még ez sem megingathatatlan. Itt van Teresa, aki, úgy tetszik, hogy egymagában alkot egyetlen nőt. Azt mondhatnánk netalán, hogy az idézett másik három lény nem képes együtt élni a tizenöt esztendős negyedikkel? Magam is így gondolom, tekintettel rá, hogy szerelmének szilárdsága, öntudata a szív elfogulatlanságában leli okát; ami azért van, mert Teresa nem jár társaságba, nem állít a szalonjában minden este oltárt, nem próbálta más tömjénfüstölő illatát, nem volt még egyetlen órája sem arra, hogy összehasonlítsa a szeretett lény képét, amelyet elhomályosított a távollét, egy hódoló képével, nem tapasztalta a tekintetekből feléje áradó szerelmet, nem hallgatta a szerelmes szavakat, amelyek azt bizonygatják neki, hogy minden férfi számára van egy szív és minden nő csak egyszer fiatal. Ki tudná megmondani nekem, hogy Teresa-ban ott lakozna-e a szóban forgó négy lény, ha egyszerre négy füstölő illata bódítaná lelkét? Nem könnyű a kérdés, és nem is nekem kell megoldani. Folytassuk hát az elbeszélést.

Tadeu de Albuquerque egyetlenegyszer sem ejtette ki Simão Botelho nevét, sem azelőtt, hogy a járásbíró azt a kirohanást intézte ellene, sem utána. Ehelyett Viseuba hívta unokaöccsét Castro Daire-ből, hogy felkészítse tervére, miszerint viselkedjék úgy, ahogy az egy igazi szerelmeshez illik, és ha majd kölcsönösen egymásba szeretnek, akkor keljenek egybe a boldog házasság ígéretével.

Baltasar Coutinho a maga részéről éppoly hamar szenvedélyre gyúlt, mint amilyen gyorsan Teresa szíve fagyossá vált a félelemtől és a viszolygástól. A Castro Daire-i földbirtokosnak, aki unokahúga vonakodását a szemérem, az ártatlanság és a félénkség jelének vette, felettébb megtetszett a szűzies teremtés, és már előre élvezte a lassú, ám biztos győzelem ízét. Való igaz, Baltasar egyáltalán nem sürgette Teresa-t, hogy adjon neki végső választ. Egy nap azonban bácsikája nógatására a boldog vőlegény rászánta magát, hogy ekképpen szóljon a mélabús lánnyal:

- Ideje, kedves húgom, hogy feltárjam szívemet ön előtt. Hajlik rá, hogy meghallgasson?

- Önt mindig boldogan hallgatom, Baltasar fivérem.

A válaszban rejlő gúny egy kissé megingatta Baltasart meggyőződésében unokahúga szemérmessége, ártatlansága és félénksége felől. Ezzel együtt úgy fogta fel, hogy ebben a helyzetben másképp nemigen nyilvánulhatott volna meg a jóakarat, és folytatta:

- Úgy érzem, a mi kettőnk szíve egymásra talált; most már csak az maradt hátra, hogy házaink is egyesüljenek.

Teresa elsápadt, és lesütötte szemét.

- Valami kellemetlenséget mondtam talán? - folytatta Baltasar, megdöbbenve Teresa színeváltozásától.

- Amit mondott, az lehetetlen - felelte a lány határozottan. - Unokatestvérem tévedésben él: a mi kettőnk szíve nem talált egymásra. Az ön legjobb barátja vagyok, de az soha eszembe sem jutott, hogy a felesége legyek, és nem is képzeltem, hogy kedves fivérem ilyesmit forgat a fejében.

- Egyszóval Teresa húgom neheztel rám - vetette közbe a földbirtokos zavartan.

- Nem, barátom; mondtam már önnek, hogy milyen nagyra becsülöm, és éppen ezért nem volna helyes, ha egy olyan barátom felesége lennék, akit nem vagyok képes szeretni. A boldogtalanság nem csak az én osztályrészem lenne...

- Ez nagyon szép, de megtudhatnám vajon - forgatta tovább a szót az unokafivér kényszeredett mosollyal -, hogy ki az, aki elfordítja tőlem az én húgom szívét?

- Mit nyerne vele, ha tudná?

- Egyvalamit biztosan; legalább tisztába jönnék vele, hogy unokahúgom egy másik férfit szeret... Eltaláltam?

- El.

- És oly nagy az a szenvedély, hogy még apja akaratával is szembeszegül?

- Nem szegülök szembe; a szív azonban erősebb, mint a leány alázatossága. Akkor tennék apám akarata ellen, ha férjhez mennék. Azt pedig nem állítottam, Baltasar fivérem, hogy férjhez megyek; csak annyit mondtam, hogy szeretek.

- Tudja húgom, hogy egészen megdöbbent, ahogy beszél?!... Ki hitte volna, hogy csekély tizenhat esztendejével ilyen jól bánik a szavakkal!...

- Ezek nem csak szavak, testvérem - válaszolt ünnepélyesen Teresa -, hanem érzelmek, amelyek megérdemlik a tiszteletet, mert valódiak. Ha most hazudtam volna önnek, akkor nőttem volna a szemében?

- Nem, Teresa húgom: nagyon is jól tette, hogy az igazat mondta, és hogy nem tagad el semmit. Éppen ezért ne habozzon megvallani, hogy ki az a boldog halandó, aki a szívét bírja!

- Mit ér vele, ha megtudja?

- Sokat, húgom: mindenkiben dolgozik a hiúság, és igaz örömömre szolgálna, ha tudnám, hogy miféle olyan erényei vannak legyőzőmnek, amilyeneket bennem nem lát. Lenne olyan jó hát, hogy elárulja titkát az ön Baltasar fivérének, akit az imént bizalmas barátjának mondott?

- Ilyen mérvű bizalmat már nem várhat el tőlem... - válaszolta minden szótagot kihangsúlyozva Teresa, és közben mosolygott.

- Tehát már a barátjának sem akar?

- Fivérem nem lenne képes megbocsátani nekem, hogy őszinte voltam, és mától fogva ellenségemmé válna.

- Ellenkezőleg... - szólt a férfi alig leplezett gúnnyal - éppen ellenkezőleg... Majd bebizonyítanám önnek, hogy mennyire a barátja vagyok, ha valaha is férjhez akarna menni egy nyomorult, méltatlan alakhoz.

- Férjhez!... - vetette közbe a leány, Baltasar azonban belé fojtotta a választ:

- Férjhez, mondjuk valami híres iszákoshoz vagy kocsmai verekedőhöz, a vízhordók réméhez, egy finom lovaghoz, aki a tanulóéveit a coimbra-i tömlöcökben tölti vasra verve...

Nyilvánvaló hát, hogy Baltasar már ismerte Teresa titkát. Bizonyára bácsikája mesélte el neki mint unokatestvére gyerekes hóbortjait, talán még azelőtt, hogy neki szánta volna feleségül.

Teresa-t bántotta a szavakból feléje áradó maró gúny, felkelt hát ültéből és méltósággal kérdezte:

- Más mondanivalója nincs, Baltasar fivérem?

- De van, húgom, kérem, foglaljon helyet még egy kevés időre. Ne higgye, hogy most a boldogtalan szerelmes beszél belőlem, legyen meggyőződve róla, hogy legközelebbi rokona, legőszintébb barátja, méltóságának és vagyonának legelszántabb őre szól önhöz. Régóta tudom, hogy unokahúgom apja kifejezett akarata ellenére, egyszer s másszor szót váltott ablakából a járásbíró fiával. A dolognak nem tulajdonítottam jelentőséget, úgy vettem mint korához illő csintalankodást. Amikor két évvel ezelőtt utolsó évemet tapostam Coimbra-ban, túl sok alkalmam volt rá, hogy megismerjem Simão Botelho-t. Hazatérvén, elmesélték nekem vonzalmát a diák iránt, és én egészen megütköztem húgocskám naivságán; azután arra gondoltam, hogy éppen ez az ártatlanság a legfőbb őrangyala. Most mint barátját őszintén elszomorít, hogy még mindig bűvöletében él elfajzott szomszédjának. Nem emlékszik rá, hogy miként alacsonyodott le a környék undok csőcselékéhez? Nem látta szolgáit betört fejjel, amit ennek a vásári verekedőnek köszönhettek? Nem mondta senki, hogy Coimbra-ban bortól ittasan, állig felfegyverkezve járta az utcákat mint egy útonálló, a söpredéket pedig a nemesek és a királyok, a vallás és őseink ellen tüzelte? Lehet, hogy az én kishúgom erről semmit sem tudott?

- Egy részéről mindeddig nem tudtam, de nem rendít meg, hogy most már tudom. Amióta én ismerem Simão-t, nem tűnt fel nekem, hogy a legcsekélyebb bánatot okozta volna a családjának, és azóta semmi rosszat nem hallok felőle.

- És meg van győződve arról, hogy az ön szerelme miatt változott meg Simão a szokásaiban?

- Nem tudom, és nem is gondolok rá - válaszolt ingerülten Teresa.

- Ne mérgelődjék, húgom. Hadd mondjak még néhány szót végezetül: ameddig élek, kötelességemnek fogom tartani, hogy megmentsem önt Simão Botelho karmai közül. Ha már atyja elhagyja, akkor maradok én. Ha a törvény nem óvja meg rossz szelleme zaklatásaitól, akkor majd én megmutatom annak a bajnoknak, hogy a vízhordók fölött aratott diadala nem kíméli meg attól, hogy rúgásaimmal ki ne legyen akolbólítva Tadeu de Albuquerque nagybácsim házából.

- Egyszóval fivérem uralkodni kíván felettem!? - vetette közbe a lány leplezetlen ingerültséggel.

- Csak irányítani szeretném, amíg értelme támogatásra szorul. Térjen észre, és én közömbös maradok sorsa iránt. Nem leszek a terhére többé, Teresa húgom.

Baltasar Coutinho egyenest nagybácsijához ment, és röviden összefoglalta, hogy miről folyt a beszélgetés. A lánya vakmerőségén megütődött Tadeu olyannyira sértve érezte magát apai szívében és jogaiban, hogy Teresa szobájába akart rontani, készen rá, hogy elpáholja. Baltasar tartotta vissza, miután érveivel meggyőzte, hogy ezzel csak tetézné a bajt, mert legfeljebb azt érné el vele, hogy a lány elszökik a háztól. Az apa visszafogta hát haragját, és gondolataiba mélyedt. Órákkal később hívatta lányát, leültette maga mellé, és nyugalmas szavakkal, türelmesen közölte vele: eredeti szándéka az volt, hogy hozzáadja unokafivéréhez, most azonban megtudta, hogy lányának nem ez az óhaja. Hozzátette azután, hogy erőszakkal nem fogja kényszeríteni, de azt sem tűri el, hogy apai önérzetébe gázolva, legnagyobb ellensége fiát válassza. Elmondta, hogy fél lábbal már a sírban van, és az egykettőre elnyelné, ha elveszítené lánya szeretetét, aki már meghalt számára. Végül megkérdezte Teresa-tól, hogy nem habozna-e kolostorba vonulni, s ott kivárni, míg az apja meghal, mert utána már kedve szerint átadhatná magát magának szerencsétlen sorsának.

Teresa sírva válaszolta, hogy kolostorba vonul, ha ez apja kívánsága; ám ha nem űzné el őt maga mellől, akkor ő sem kockáztatná apja gyengédségét azzal, hogy valami méltatlan dolgot cselekedjék vagy megtagadja az engedelmességet ott, ahol az engedelmesség erény. Megfogadta, hogy meghal minden férfi számára, csak apjának fog élni.

Tadeu végighallgatta és nem válaszolt semmit.

IV.

Teresa szíve hazudott. De ki követelhet a szívtől őszinteséget!

Az érzékeny olvasónak az előző fejezet párbeszéde sok mindent elárult Tadeu de Albuquerque lányáról. Határozott teremtés, van benne jellemszilárdság, büszkeségét a szerelem táplálja, hajlamos az igénytelenségre, ha ugyan igénytelenség az a lemondás, amelyet egy leány ajánl fel, hogy eleget tegyen apja zsarnoki és szeszélyes kívánalmainak. A jó emberek szerint nem, és én mindig adtam a jó emberek véleményére. Nem a rosszindulat jele, ha némi ravaszságot, vagy ha tetszik, képmutatást is tulajdonítunk neki, vagy talán helyesebb, ha úgy mondjuk, agyafúrtságot. Teresa megsejtette már, hogy a hűség lépten-nyomon megbotlik a való élet országútján, és hogy a legjobb célok kerülőutakon érhetők el, ahol az őszinteségnek és a nyíltságnak nemigen van helye. Efféle fortélyok csak elvétve merülnek fel Teresa tapasztalatok nélküli életkorában; a regények hősnői azonban sohasem közönségesek, ez a hősnő pedig, akiről az én feljegyzéseim szólnak, különösen elüt az átlagtól. Én pedig már csak azért is hiszek kiválóságában, mert hírnevét szerencsétlen sorsának köszönheti.

Abból a levélből, amelyben Teresa az iménti jelentekről beszámol Simão Botelho-nak, a kritikus elmék arra következtetnének, hogy a viseui leány olyan alkut kötött apjával a jövő érdekében, hogy megmeneküljön a kolostor lélekölő sivárságától, ugyanakkor kenyértörésre se kerüljön sor nyílt engedetlensége miatt. A diáknak küldött beszámolójában elhallgatta Baltasar fivére szitkozódását, mert ennek hallatán az ifjú útnak indult volna Coimbra-ból, hogy fölös önérzetétől és bátorságától ösztönözve kiálljon érte.

De Simão Botelho nem ettől a levéltől rendült meg. Teresa fölött mintha egyszeriben kiderült volna az égbolt. Apja nem beszélt már kolostorról, sem házasságról, Baltasar Coutinho pedig visszatért Castro Daire-i birtokára. A felszabadult leány hetente küldte jó híreit Simão-nak, aki a szív lelkesedését a szellem gazdagságával egyesítve szakadatlanul tanult, s még éjszakáit is ébren töltötte, hogy tovább építgesse jövendő dicsőségét.

1803 júniusának valamelyik vasárnapján, már napkeltekor felébresztették Teresa-t, hogy kísérje el apját templomba, az első misére. A lány riadtan kapkodta magára ruháit. Az öreg már az előszobában várt rá, nyájas arccal közeledett felé, majd megkérdezve tőle, hogy jó kedéllyel ébredt-e ahhoz, hogy bearanyozza hátralévő napjait, ő pedig élvezhesse boldog öregségét. Teresa hallgatása kérdés volt.

- Leányom, ma van a napja, hogy menyasszonyi kezedet nyújtod Baltasar unokatestvérednek. Kötelességed, hogy vak engedelmességgel kövesd apád iránymutatását. Ha megteszed az első nehéz lépést, azonnal megérted, hogy a te boldogságodért volt szükség az erőszakra. Ne feledd azonban, hogy az atyai erőszak maga a szeretet. Ugyanúgy, ahogy a szeretet nyilvánult meg akkor is, amikor lágy és engedékeny voltam hozzád. Más az én helyemben engedetlenségedért kemény büntetést mért volna rád, szigorú kolostorba kényszerít vagy kitagad a apai örökségből. Én nem ezt tettem. Reméltem, hogy az idő megtisztítja elmédet, és most örömmel

látom, hogy felocsúdtál a gonosz bűvöletéből, aki megkísértette ártatlan szívedet. Annak idején nem szóltam véled erről a házasságról, mert tartottam tőle, hogy rossz gondolataid hátrányára válnak gyermeki szeretetednek, amellyel megöleled apádat és megköszönöd előrelátását, hogy tisztelte ártatlanságodat, és éberen figyelte azt a pillanatot, amikor újra méltónak talál szeretetére.

Teresa szótlan tekintettel meredt apjára; olyan döbbent nehezedett rá, hogy az első szavakat alig, az utolsókat pedig végképp meg sem hallotta.

- Nem válaszolsz nekem, Teresa? - szólította meg ismét Tadeu, és gyengéden megfogta a kezét.

- Mit kellene válaszolnom, apám? - hebegte.

- Megteszed, amit kérek tőled? Megtöltöd boldogsággal kevés hátralévő napomat?

- És apám boldog lesz, ha feláldoz engem?

- Ne mondd, hogy feláldozlak, Teresa... Holnap ilyenkor magad is megtapasztalod, hogy micsoda átalakulás megy végbe a lelkedben. Unokafivéredben megvan minden erény; ráadásul még gyengéd is, mintha a gazdagság, a tudás és az erények nem lennének bőven elégségesek ahhoz, hogy valaki kiváló férj legyen.

- És ő azok után is engem akar, hogy elutasítottam kérését? - kérdezte a lány keserű gúnnyal.

- Ha egyszer szerelmes, lányom!... És megvan benne a kellő önbizalom, hogy elhiggye: nagyon meg fogod még szeretni őt!...

- Nem biztosabb-e ennél, hogy örökké gyűlölni fogom? Már most is annyira gyűlölöm! Sohasem hittem volna, hogy egyáltalán lakozik bennem ennyi gyűlölet! Apám... - tárta szét kezét, most már sírva - végezzen velem, de ne kényszerítsen házasságba az unokatestvérem-mel. Meglesz a joga az erőszakra, mert én nem megyek hozzá!

Tadeu arca megváltozott, és haragosan kifakadt:

- Házasodni fogsz! Akarom ezt a házasságot! Akarom... Ha megtagadod, Teresa, átkozott leszel mindörökre! Kolostorba zárva pusztulsz el! Ez a ház az unokatestvéredre száll! Gyalázatos teremtés nem illetheti lábbal az én őseim szőnyegeit. Ha lelked hitvány, akkor nem tartozol hozzám, nem vagy a lányom, nem viselheted azokat a dicsőséges neveket, amelyeket annak a nyomorultnak az apja próbált besározni, akit te szeretsz. Légy átkozott! Eredj a szobába, és mindaddig nem mozdulsz onnan, amíg egy másikba nem dugnak, ahonnan nem látod meg többé a nap világát.

Teresa kihúzta magát, és könnyek nélkül, derűs arccal vonult el szobájába. Tadeu Albuquerque előkerítette unokaöccsét, és ezt mondta neki:

- Nem adhatom hozzád a lányomat, mert nekem már nincs lányom. Az a nyomorult teremtés, akinek én adtam nevet, elveszett számunkra, és önmaga számára is elveszett.

Baltasarnak, aki nagybácsija elmondása szerint csupa kiváló erényből épült fel, volt egy csekély fogyatékossága: csírájában sem volt meg benne az önérzet. Miután szerelmi cselvetése kudarcot vallott, Teresa unokabátyja visszatért a földre, és kijelentette az öregnek, hogy majd ő kiszabadítja lánya szívét abból a rabságból, amelybe Simão Botelho belekényszerítette. Nem helyeselte a gondolatot, hogy kolostorba küldjék a leányt, és utalt arra az utálatos szóbeszédre is, amelyet a közvélemény terjeszt ilyenkor. Azt tanácsolta, hogy a lány maradjon otthon, és várják meg, amíg a járásbíró fia visszatér Coimbra-ból.

Baltasar érvei megfontolásra késztették az öregembert. Teresa igencsak csodálkozott apja hirtelen békülékenységén, és gyanúsnak találta, hogy ily könnyen elállt szándékától. Levelet írt Simão-nak, és most semmit sem hallgatott el a történtekből; még Baltasar szitkait sem hagyta titokban, mert nem akart tapintatos lenni. Levelét azzal fejezte be, hogy gyanúja szerint újabb álnok tervet főztek ki ellene.

Amikor a diák ahhoz a részhez ért, amelyben a szidalmazásokról esett szó, szeme előtt összefolyt a világ, és nem volt képes elolvasni a levél hátralévő részét. Lázasan remegett, halántékán kidagadtak és hevesen lüktettek az erek. Nem szerelmes szíve megrázkódtatását érezte azonban: a vad indulattól forrt a vére. Az tüzelte, hogy nyomban Castro Daire-ba menjen, és saját házában döfje át tőrével Teresa unokabátyjának szívét. Ezt a tanácsot súgta fülébe elsőként dühödt gyűlölete. Ez a szándék ért benne tetté, amikor ment, hogy lovat béreljen, s azután átöltözött az utazáshoz. Készen állt már, és a várakozás minden perce csak fokozta önkívületét. A lóra fél órát kellett várnia, és jó angyala, akit képzelete Teresa ragyogó alakjába öltöztetett, ezalatt szomorkás vágyódást ébresztett benne azon idők sőt még és ugyanennek a napnak azon órái iránt is, amikor boldogságán merengett, amelyet a szerelem ígért neki, ha a munka és a dicsőség útján indul a nyomába. Könyveire olyan gyöngédséggel tekintett, mintha mindegyik egy-egy oldala lett volna szerelmi históriájának. Egyetlen lapjukat sem olvasta el anélkül, hogy ne jelent volna meg előtte Teresa képe, megerősítvén őt abban, hogy viselnie kell a szakadatlan szorgalom egyhangúságát, s úrrá kell lennie sóvárgó és nyugtalanító érzésein, amelyeket határtalan szenvedélye táplál. „Így kellett végződnie mindennek?” - gondolta, arcát két tenyerébe temetve, miközben nekidőlt tanulópultjának. „Még nem is oly régen mennyire boldog voltam!... Boldog!” - ismételte, majd hirtelen fel-egyenesedett. - „De vajon lehetek-e boldog azzal a gyalázattal, hogy megtorlatlanul hagyom ezt a sértést?!... Ám akkor elveszítem őt! Nem láthatom soha többé!... Földönfutó leszek, mint egy közönséges gyilkos, tulajdon apám lesz a legfőbb ellenségem, és Teresa is elborzad majd bosszúmtól... A szitkokat csak ő hallotta; és ha most én a nyomorult gyalázkodásaitól utálatossá váltam volna Teresa szemében, akkor talán meg sem ismételte volna őket...”

Simão Botelho kétszer is elolvasta levelet, és harmadjára már nem érezte annyira vér-forralónak a féltékeny nemes kihívó viselkedését. Az utolsó sorok pedig tökéletesen cáfolták a büszkeségét felkorbácsoló gyanút, hogy a gyalázkodás Teresa megvetését váltotta volna ki: gyengéd kifejezések voltak azok, amelyekkel szerelméért esedez vigasztalásképpen az elmúlt és az előtte álló megpróbáltatásokért, egy csodás jövő képzeteit idézték, új esküvésekkel erősítették meg hűségét, a vágyakozás mélyen átérzett mondatait fogalmazták meg.

Amikor a lovász bekopogott az ajtón, Simão Botelho már nem gondolt arra, hogy megöli a Castro Daire-i birtokost; helyette úgy határozott, hogy az éj leple alatt Viseuba megy, ott elrejtőzik, és találkozni fog Teresa-val. Csupán a biztonságos rejtekhely hiányzott még hozzá. Bármelyik fogadóban száll meg, menten lelepleződik. Megkérdezte a vezetőt, hogy tud-e olyan házat Viseuban, ahol egy vagy két éjszakára megbújhatna anélkül, hogy bárki fel-fedezné. A lovász azt felelte, hogy tud. Viseutól negyed mérföldnyire lakik a sógora, egy patkolókovács, máskülönben csak fogadósokat ismer a városban. Simão megfelelőnek találta az ember rokonát, és megajándékozta egy bőrmellénnyel és egy vég skarlát selyemmel, hozzátéve, hogy nagyobb jutalmakat is remélhet, ha egyéb jó szolgálatokat is tesz neki bizonyos szerelmi ügyekben.

Másnapra a diák megérkezett a patkolókovács házába. A vezető apróra elmondta rokonának, hogy miben állapodott meg a diákkal.

A házigazda figyelmes gonddal elszállásolta Simão Botelho-t, a lovász pedig azonmód Viseuba indult egy levéllel, amelynek címzettje egy koldusasszony volt a föld legeldugottabb utcájában. Az öregasszony részletesen kikérdezte a lovászt a levélküldő személyéről, majd útnak eredt, meghagyván a férfinak, hogy ott várja be. Kevéssel rá meg is érkezett a válasszal, a lovász pedig elvágtatott vele.

A levél az öröm ujjongása volt. Teresa nem gondolt arra, hogy válaszában megírja, aznap este ünnepli meg születésnapját és házukban nagy számú rokon gyűlik össze. Arra kérte Simão-t, hogy pontban tizenegy órakor legyen a kertkapunál, mert majd odamegy és kinyitja neki.

A diák ennyit remélni sem mert. Annyit kért csupán, hogy szobájának ablaka alól, az utcán állva beszélhessen vele, és most nem tudta elhinni, hogy olyan öröm éri, amilyennél nagyobbat elképzelni sem tud. Megfogja a kezét, érzi leheletét, átkarolja vállát vagy akár egy csókot is megkockáztat, kavarogtak benne a remények, amelyek nemcsak hogy túlszárnyalták minden szerény és tisztességes vágyát, hanem ugyanúgy elbűvölték, ahogyan meg is rettentették egyszerre. A szív igézete és szorongása két olyan érzés az emberi színjátékban, amelyek egy tőről fakadnak.

Az indulás pillanatában Simão-t elfogta a reszketés, és önmagától kérdezte, hogy mi ez a bátortalanság, mert nem tudta még, hogy az élet csodái, a lélek legangyalibb pillanatai abból a rejtélyes riadalomból erednek, amely még a legérzéketlenebb szívet is megszállja életkortól függetlenül és életében legalább egyszer mindenki átéli.

Pontosan tizenegy órakor Simão a kertkapu előtt várakozott, tőle kellő távolságban pedig a vezető egy felkantározott lóval. A távoli termekből kiszűrődő zene foszlányai kissé nyugtalanították, mert meglepő újdonság volt számára, hogy ünnepség van Tadeu de Albuquerque házában. Három hosszú esztendőn át egyszer sem hallott zeneszót abból az épületből. Ha tudta volna, hogy Teresa-nak születésnapja van, akkor talán kevésbé csodálkozik azoknak a termeknek különös vidámságán, amelyek mindig zárva voltak, mintha állandó gyász ülte volna meg őket. Simão révülten figyelte azokat a látomásokat, amelyek hol feketén, hol áttetszően szálldosnak a felhevült képzeletben. Az értelem nem képes béklyóba fogni sem a szép, sem pedig a szörnyűséges ábrándképeket, ha a szerelem költi őket. Simão Botelho fülét a zárra tapasztotta, és csupán a fuvolák hangját hallotta izgatott szíve kalapálása mellett.

V.

Baltasar Coutinho is a teremben volt, de bosszúból színlelt közömbösséget mutatott unokahúga iránt. Nővérei és házából való egyéb rokonsága azonban levegőhöz sem hagyták jutni Teresa-t. Fiatal kisasszonyok és idős matrónák egyként csak arra intették, hogy engeszteljék meg végre unkabátyjával, apját pedig ne fossza meg attól az örömtől, amiért annyit esedezik Istenhez, mielőtt örökre lehunyja szemét. Teresa azzal próbálta kivágni magát, hogy ő semmi rosszat nem kíván unokafivérének, még csak nem is haragszik rá, hogy őszinte barátja, és az is marad mindig, ha nem avatkozik a szíve ügyébe.

Az öregember igen sokat remélt az esti mulatságtól. Néhány rokona, aki bölcsességével igen nagyra volt, azt tanácsolta neki, hogy üdvös volna, ha lányát korának megfelelő ifjak társaságával lepné meg, ami kedvező alkalommal szolgálna arra, hogy egyetlen személyre összpontosuló lelki figyelmét a sokféleséggel osztaná meg; mert ha többféle tápot kap a természetes hiúság, akkor a tiltott szerelem ereje lassanként felőrlődik. Tanácsolták még, hogy legyenek minél gyakoribbak az összejövetelek, akár nála, akár rokonai házánál, hogy Teresa

minél többet mutatkozzék mások előtt, hogy minél többen udvarolják körül, és akkor már nem lesz olyan értékes szemében az az egyetlen férfi, akivel eddig beszélt, és akit most mindenek felett állónak ítél. Az öreg nemes ráállt a dologra, bár nem egykönnyen: megvolt a maga módszere a nők kézben tartására miután harminc esztendeig kicsapongó és költekező életet élt - most viszont már a kuporgatásban és a nyugalomban lelte legnagyobb örömét. Teresa születésnapját sem ünnepelte még meg soha ilyen költséges vendégséggel. Az ifjú leány meglátta hát, hogy milyen is az udvari menüett és milyenek azok a bizonyos zálogkiváltó játékok, amelyek abban a korban könnyed időtöltést ígértek, nem fárasztva el a testet és nem sértve meg az erkölcsöket.

Teresa azonban annyira izgatott volt, hogy nem tudott osztozni vendégei örömében. Attól fogva, hogy az óra a tízet elütötte, a bálkirálynő olyan egykedvűen fogadta a bókokat, amelyekkel a hölgyek és urak egymással versengve hízelegtek neki, hogy Baltasar Coutinho-nak szemet szúrt unokahúga feszélyezettsége, és szerénységében azt képzelte, hogy közömbös viselkedésétől bántódott meg. A megbocsátásig nagylelkű Castro Daire-i földesúr, arcára bánatosan súlyos és melankolikus kifejezés erőltetve, odalépett Teresa-hoz és bocsánatát kérte hűvös viselkedéséért, de, mint mondá, ez a hűvösség csak olyan, mint az az égbe szökő, hóborította hegyeké, amelyeknek mélyén vulkáni tűz tombol. Teresa mesterkéletlen őszinteséggel azt felelte, hogy egyáltalán nem tűnt fel neki unokafivére hűvössége, és rögvest maga mellé szólított egy leányt, nehogy a hegy vulkánkitörésektől nyíljék meg. Röviddel utána felkelt, és kiment a teremből.

Háromnegyed tizenegy volt. Teresa elfutott a kert végéig, kinyitotta kaput, de mert nem látott senkit, visszasietett a terembe. Abban a pillanatban azonban, amikor a házba vezető kerti lépcsőn igyekezett felfelé, Baltasar Coutinho véletlenül meglátta őt az egyik kertre nyíló ablakból, mert azóta kereste Teresa-t, amióta kiment. Visszahúzódott, majd egy másik ajtón át, Teresa-val egy időben lépett be a terembe. Néhány perc múlva a leány ismét távozott, unokafivére nemkülönben. Amikor Teresa a lépcsőteraszra ért, távoli lódobogásra lett figyelmes. Baltasar is meghallotta, és magában megállapította, hogy húga azért terített magára valamilyen köpenyt vagy takarót, mert félt, hogy világos ruhájában megláthatják. Ekkor a Castro Daire-i nemes óvatosságból hátralépett, Teresa azonban egy rémült pillantással észrevette, hogy egy sötét alak settenkedik a nyomában. Megrettenve, megváltoztatta szándékát, ledobta magáról a köpenyt, s a sietségtől pihegve, a félelemtől sápadtan visszatért a terembe.

- Téged meg mi lelt, lányom? - kérdezte az apja. - Már két ízben mentél ki a teremből, és most is milyen riadalmas állapotban látlak. Bánt valami, Teresa?

- Fájdalmaim vannak, és időről időre a levegőre vágyom... De szóra sem érdemes, apám.

Tadeu hitt neki, és közölte mindenkivel, hogy lányának fájdalmai vannak; ezt egyedül unokaöccsének nem sikerült megmondania, merthogy nem találta, mire rájött, hogy valószínűleg ő is kiment.

Teresa-nak hasonlóképpen feltűnt unokafivére távolléte, és úgy tett, mintha a keresésére indulna, s elhatározása ugyancsak ínyére volt az öregembernek. A lány lement a kertbe, odafutott a kapuhoz, ahol már Simão várt rá, kinyitotta és a félelemtől remegő hangon csak ennyit mondott neki:

- Most gyorsan menj el; és gyere el holnap ugyanezen az órán... Menj, menj!

Alighogy ezt elmondta, Simão szeme megakadt egy alakon, aki a kert kerítésének lapulva közeledett felé. A lovász már előbb felfedezte, és a ló kantárát kövek közé ékelte, hogy szabadon közbeavatkozhasson, ha a diák nem bírna el ellenfelével.

Simão Botelho nem mozdult helyéből, mire Baltasar Coutinho is lecövekelt, tőle vagy hat lépés távolságra. A lovász lassan előrelopózott, és már a fele távolságot megtette gazdájáig, amikor az szólt neki, hogy ne jöjjön közelebb. Azzal odalépett ahhoz az alakhoz, két pisztolyt szegezett rá, és így szólt hozzá:

- Ez itt nem gyalogút. Mi keresnivalója van erre?

A nemes nem válaszolt.

- Azt hiszem, egy golyótól majd megered a nyelve! - folytatta Simão.

- Az úrnak meg mi köze hozzá, hogy én mit keresek itt? - szólalt meg Baltasar. - És még ha volna is valami titkom, amint uraságodnak szemlátomást van, amikor ilyen helyeken kószál, hát köteles volnék azt megvallani?

Simão elgondolkodott, majd ezt felelte:

- Ez a kőkerítés egy házhoz tartozik, ahol egyetlen család lakik, abban pedig egyetlen leány.

- Ebben a házban ma este több mint negyven leány és asszony tartózkodik - vágott vissza Teresa unokafivére. - Ha a lovag úr itt vár közülük egyre, akkor én is várhatok itt egy másikra.

- Az úr kicsoda? - fortyant föl a járásbíró fia.

- Nem ismerem azt az illetőt, aki kérdezi, és nem is akarom megismerni. Tartsuk hát meg mindketten az inkognitónkat. Jó éjt.

Baltasar Coutinho visszavonult, és magában ezt gondolta: „Mi esélye lett volna egyetlen kardnak két férfival és két pisztollyal szemben?”

Simão Botelho lóra pattant, és elnyargalt vendéglátója, a kovács háza felé.

Baltasar Coutinho úgy lépett a terembe, hogy megváltozott lelkiállapotának legkisebb jelét sem mutatta. Látta Teresa-t, aki csak a szeme sarkából figyelte őt, és olyan jól sikerült uralkodnia magán, hogy a leány egészen megnyugodott. A szegény teremtés már jó ideje epekedve várta, hogy végre egyedül maradhasson, így azután nem kis örömmel nyugtázta, hogy felcihelődik az első család, hogy búcsút vegyen, ami jeladás volt a többinek is, kivéve a Castro Daire-i férfit és nővéreit, akik azzal a szándékkal érkezvén, hogy egy hetet töltenek Viseuban, a nagybácsi házában vendégeskedtek.

Az éj maradék óráit Teresa ébren töltötte, levélben írta meg Simão-nak megpróbáltatásai hosszú történetet, és bocsánatát kérte, hogy nem tudta figyelmeztetni a bálra, mert egészen eszét vesztette az örömtől, hogy kedvese itt van. Ami másnap esti találkozójuk tervét illeti, nem változott semmi. Ez meghökkentette a diákot. Szerinte az az alak ott Baltasar Coutinho volt, akkor pedig bizonyos, hogy Teresa apja azon melegében értesült mindenről.

Azonnal meg is írta válaszlevelét, benne találkozását a köpenyes kísértettel: azután viszont megijedt, hogy elriasztja vele Teresa-t, önmagát pedig megfosztja a találkozótól. Ezért írt egy másik levelet írt, amelyben nem adott hangot aggodalmának, hogy támadástól kell tartania, vagy attól, hogy a jó hírét veszélyezteti. Simão Botelho úgy vélte, hogy bátor szerelmeshez ez a magatartás a méltó.

Azt a napot a diák az órák számolgatásával töltötte, és csak percekre gondolta úgy, hogy vakmerő kalandja gyászos eredményekkel is végződhet, mert ha Baltasar Coutinho volt az a férfi, akkor biztos, hogy gyalázatos bosszújával a legalkalmasabb pillanatra vár. Azután elhessegette a kérdést, azt mondva magában, hogy az ilyen gondolat sokkal inkább gyávaság, mintsem óvatosság.

A patkolókovácsnak volt egy lánya. Huszonnégy éves, formás, szép és szomorú arcú teremtés. Simão észrevette, hogy a lány milyen bánatos tekintettel figyeli őt, és megkérdezte tőle, hogy mi az oka a szeméből sugárzó szomorúságnak. Mariana elpirult, arcán mélabús mosoly jelent meg, és azt válaszolta:

- Még nem tudom pontosan, de a szívem azt súgja, hogy uraságodat valami baj fogja érni...

- A kisasszony nem beszélne efféle dolgokat - felelte Simão -, ha semmit sem tudna semmit az életemről.

- Egyet s mást éppen tudok... - folytatta a lány.

- A lovász mesélt rólam?

- Nem, uram. Az apám ismeri uraságodat. Nem sokkal ezelőtt hallottam, amint azt mesélte bácsikámnak, mármint a lovásznak, aki kegyelmeddel együtt jött ide, hogy okkal gyanakszik rá: uraságodat valami szerencsétlenség fogja érni...

- És miért?

- Egy viseui nemes kisasszony szerelme miatt, akinek unokabátyja él Castro Daire-ban.

Simão meglepődött azon, hogy titka ekkora nyilvánosságot nyert, és szeretett volna még néhány részletet megtudni mindarról, amit ő a két család közötti rejtett ügynek hitt, amikor João da Cruz mester, a patkolókovács lépett a padlásszobába, ahol az iménti párbeszéd folyt. A leány már előbb meghallotta apja lépteit és fürgén kiosont a másik ajtón.

- Engedelmével - mondta João mester.

Belépett, majd belülről becsukta mindkét ajtót, és letelepedett egy ládára.

- Tudja, nemes uram - folytatta, miközben feltűrt ingujját leeresztette, és nem kis nehézséggel megkötötte vastag csuklóján, mint aki alaposan jártas az ingujjakra vonatkozó etikettben -, meg kell bocsátania, hogy csak ingujjban állítottam be önhöz, de nem találtam sehol a zekémet...

- Nagyon jól van így is, João uram - vetette közbe a diák.

- Tudja uraságod, én a tisztelt apjának egészen le vagyok kötelezve, merthogy tett ő nekem egy szívességet, és nem is akármilyet. Egyszer csetepaté kelt itt a házam előtt, mert egy hajcsár öszvére megrúgta azt a kancát, amelyiket éppen patkoltam, de olyan szerencsétlen módon, hogy a jószágnak itt meg itt eltörött a lábszára.

João da Cruz buzgón mutogatta a saját lábán, hogy hol is nyomorodott meg a kanca.

- Miután a kalapács éppen a kezem ügyében volt, nem álltam meg, hogy fejbe ne kólintsam vele az öszvért. Az aztán menten el is terült a földön. Az a Craçao-ba valósi öszvérhajcsár, egy afféle forrófejű ember, ujját máris egy mordály ravaszára tette, amit a málha között tartott, és azzal se szó, se beszéd, rám sütötte. „Ó, te átkozott fattyú - mondtam neki -, hát nem láttad, hogy az öszvéred megnyomorította ezt a kancát, amelyik a gazdájának húsz pénzébe került, és most nekem kell megfizetni, te pedig belém lősz, amiért elkábítottam egy kicsit?!

- Eltalálta az a lövés? - szólt közbe Simão.

- Eltalálni eltalált, de mint uraságod nyilván rájött, meg nem ölt; két ólomgolyó ütötte át a bal karomat. Több se kellett, bejövök a házba, leakasztom a karabélyt az ágy fejétől, azután meglövöm a mellkasán. Az öszvérhajcsár úgy hullott le, mint egy rigó, nem morgott, nem forgott. Engem utána lefogtak és bevittek Viseuba. Már három esztendeje sínylődtem ott, amikor az ön nagy tiszteletű apukája jött oda bírónak. Nagyon sok ember dolgozott a

vesztemen, és egytől egyig azt hajtogatták, hogy ott fogok lógni a bitón. Volt a zárkámban egy másik rab, aki azt mondta nekem, hogy a járásbíró úr őkegyelmessége igen ájtatos ember, nagy áhítattal viseltetik a Szűzanya hét fájdalma iránt. Egy alkalommal, amikor a családjával éppen a misére tartott, kiszóltam neki: „Nagytekintetű járásbíró uram, Szűz Mária hét fájdalmára kérem, vezettessen engem a színe elé, hogy elmagyarázhassam, kegyelmességednek, mi is az én bűnöm." Uraságod papácskája odaszólította a törvényszolgát, és megkérdezte tőle a nevemet. Másnap hívattak is, és a bíró úr előtt előadtam mindent, még a hegeket is megmutattam neki a karomon. Az ön apja végighallgatott engem, majd azt mondta: „Eredj isten hírével, amit tudok, megteszem." Végül úgy alakult, nemes uram, hogy fel lettem mentve, hiába hajtogatták annyian, hogy fel kellett volna lógatni engem a saját kapufélfámra. Szíveskedjék megmondani nekem ezek után, vajon nem tartozom-e azzal, hogy az apjának még a lába nyomát is megcsókoljam?

- Hát van oka hálára, João uram, ahhoz nem fér kétség.

- Akkor már legyen olyan jó, hogy meghallgatja a többit is. Mielőtt patkolókovácsnak álltam volna, egyenruhás inas voltam a Castro Daire-i nemesi kúrián, amelynek tulajdonosa nem más, mint Baltasar úr. Uraságod ismeri? De mennyire, hogy ismeri!...

- Csak névről ismerem.

- Ő adott nekem előlegbe tíz aranypénzt, hogy letelepedhessek; de istennek legyen hála, visszafizettem mind. Lehet vagy hat hónapja, amikor elhívatott Viseuba és azt mondta, hogy nem sajnálna tőlem harminc pénzt sem, ha tennék neki egy szolgálatot. „Állok a parancsára, tekintetes uram" - mondtam neki. Na erre azzal jött elő nekem, hogy ki kellene oltanom egy férfi életét. A dolog alaposan felkavart itt belül, mert én azt tartom, hogy ha valaki orvul veszi el egy másik életét, az nem érdemli meg a hivatásos gyilkos nevet sem, legalábbis én így gondolom, nincs igazam?

- Bizonyára... - válaszolta Simão kitalálva a história végét. - Ki volt az az ember, akinek a halálát akarta?

- Uraságod... Ó, egek! - mondta a patkolókovács megrendülve. - Az úr még csak bele sem sápadt!

- Nem szokásom a színemet váltogatni, João uram - mondta a diák.

- Őszintén csodálkozom!

- Maga viszont, ahogy nézem, nem vállalta a megbízatást - folytatta Simão.

- Nem, uram; amikor pedig megmondta, hogy kiről volna szó, kedvem lett volna beverni a fejét egy utcasarkon.

- És megmondta, hogy mi okból akar megöletni?

- Azt nem, nemes uram; de elmondanék még valamit: egy héttel ezelőtt, amikor megtudtam, hogy Baltasar úr (hogy fészkes fene szorulna belé!) elutazott Viseuból, elmentem a bíró úrhoz, és úgy, ahogy volt, elmeséltem neki mindent. A bíró úr töprengett egy keveset, és azt mondta, de előbb uraságod ígérje meg, hogy megbocsát, amiért szó szerint elmondom, amit az édesapja mondott nekem.

- Rajta, ki vele.

- Akkor az ön apja az orrát vakarva azt mondta nekem: „Sejtem én, mi lapul a dolog mögött. Ha abba a semmirekellő Simão fiamba szorult volna parányi tisztesség, akkor rá se nézne annak a gyilkosnak az unokahúgára. Azt képzeli a gazember, hogy valaha is beleegyezésemet

adom, hogy a fiam egy Tadeu de Albuquerque lányához kösse az életét!...” Még sok minden mást is mondott, amire már nem emlékszem, de hát azóta én már mindent értek. Nahát így esett. Most pedig megjelent itt uraságod, és az elmúlt éjjel Viseuban járt. Megbocsásson merészségemért, de tudom, hogy ön beszélt azzal a kisasszonnyal, mert ott voltam én is; mert ha tetszik ha nem, én bizony követtem, de hogy ment a sógorom is, aki egymaga három emberel is elbír, nyugodt voltam. Ő mesélt arról a találkozóról annak a lánynak a házánál. Ha újból visszatér, Simão úr, akkor legyen rá felkészülve, hogy már valami nagyobb dolgot forralnak ön ellen. Tudom én azt jól, hogy uraságodnak nem egykönnyen száll inába a bátorsága; de az árulástól senki sem menekülhet. Ha kívánja, hogy én is menjek, állok szolgálatjára; a mordály pedig, amelyik az öszvérhajcsárt móresre tanította, még mindig ugyanott van, és ahogy mondani szokás, még a víz alatt is elsül. De ha uraságod megengedi, hogy elmondjam a véleményemet, legjobb, ha nem sétál bele a kelepcébe. Ha feleségül akarja venni a kisasszonyt, akkor kérjen engedélyt az apjától, és a többit már rám bízhatja, mert ha a lány is akarja, akkor én egy szempillantás fölpattanok vele egy pompás kanca hátára, amelyik itt vár felszerszámozva, s a kisasszony apja meg az unokafivére pedig ütheti bottal a nyomát.

- Köszönöm, barátom - mondta Simão -, ha szükségem lesz rá, igénybe veszem becses szolgálatait. Ma este Viseuba kell mennem, ugyanúgy, ahogy tegnap. Ha kellemetlenség támadna, akkor majd meglátjuk, mit tegyünk. Számítok kegyelmedre, és higgye el, hogy bennem jó barátra talált.

João da Cruz mester nem válaszolt. Ment és apróra átvizsgálta a mordály zárszerkezetét, és miközben megbeszélte sógorával a szükséges óvintézkedéseket, kiürítette a fegyvert, hogy megtöltse speciális golyóbisokkal, amiket csak úgy hívott, hogy „ficsúrmandulák”.

Eközben Mariana, a patkolókovács lánya beóvakodott a szobába, és kedvesen megkérdezte Simão Botelho-tól:

- Még mindig menni akar?

- Megyek, miért is ne mennék?!

- Akkor hát a Szűzanya kísérje útján - mondta a lány, és kisietett, hogy leplezze könnyeit.

VI.

Este fél tizenegy tájban három árny lopakodott azon a néptelen környéken, ahová Tadeu de Albuquerque kertkapuja nyílt. Egy időre megálltak, és hadonászva vitatkoztak. A három árnyalak közül csak egynek hallatszott a hangja, a másik kettő csöndben, válasz nélkül ácsorgott. A beszélő így szólt az egyikhez:

- Az nemigen lesz jó, ha itt maradsz a kapu közelében. Ha az emberünket errefelé találják meg holtan, akkor a gyanú rögtön rám vagy a bácsikámra terelődik. Váljatok szét egymástól, és nagyon füleljetek a patkódobogásra. Azután kapjátok nyakatokba a lábatokat, amíg meg nem találjátok, de azok a lövések innen jó messzire dördüljenek el.

- De... - vetette közbe az egyik - azt honnan tudjuk, hogy azért mert tegnap lóháton jött, ma nem gyalog érkezik-e?

- Igaz is - tette hozzá a másik.

- Hát ha gyalog találna jönni, akkor a parancsom, hogy szegődjetek a nyomába, és kövessétek mindaddig, amíg biztosan puskavégre nem kapjátok, de távol innen, megértettétek? - mondta Baltasar Coutinho.

- Igenis, uram, de mi van akkor, ha az apja házából jön ki, és oda is megy vissza, és nem ad elég időt nekünk?

- Tudom biztosan, hogy nincs az apja házában, már megmondtam nektek. Elég a szószaporításból. Bújjatok el a templom háta mögött, de el ne aludjatok.

A csoport szétoszlott, Baltasar azonban egy darabig még ott állt a kőkerítésnek támaszkodva. A templom harangja háromnegyed tizenegyet ütött. A Castro Daire-i birtokos a kapura tapasztotta fülét, majd sebesen visszavonult, mert meghallotta Teresa lépéseit a száraz avaron.

Alighogy Baltasar a falhoz lapulva eltűnt, az ellenkező irányból egy másik alak érkezett sietve. Nem állt meg, hanem közelebbről megnézett magának minden árnyékos zugot, amelyik embert rejthetett magában. Megkerülte a templomot is, amely a kaputól vagy kétszáz méternyire állt. Tisztán látta azt a két alakot, akik abban a szögletben bújtak meg, ahol a főkápolna csatlakozik a templomhoz, és ahová a torony árnyéka vetődött. Csak futó pillantást vetett rájuk, de máris megfogalmazódott benne a gyanú; ő ugyan nem ismert rájuk biztosan, azok viszont, miután eltűnt, összesúgtak:

- Ez João da Cruz volt, a patkolókovács, mi a nyavalya hozta most ezt is ide!

- Mit keres itt ilyenkor?

- Tudom is én.

- Nem félsz tőle, hogy beleártja magát a dologba?

- Hát lehet, hogy beleártja magát, de a mi oldalunkon. Nem tudtad, hogy a gazdánk belső inasa volt?

- Azt tudom, hogy a Baltasar úr pénzén csinálta meg a műhelyét.

- Akkor meg mit rémüldözöl?

- Nem rémüldözöm, de én azt is tudom, hogy az akasztófától meg az járásbíró mentette meg.

- Hát aztán! A járásbírónak ehhez az egészhez semmi köze. Azt sem tudja, hogy a fia itt van...

- Hát így lehet, de azért nem repesek az örömtől... ez a fickó az ördöggel cimborál...

- Hadd tegye... Attól még a golyó éppúgy fogja, mint bárki mást...

Sokáig pusmogtak még a körülmények lehetséges állásáról. Találgatásaik közül azonban csak egyvalami volt biztos, hogy João da Cruzt látták, a patkolókovácsot.

Talán háromszáz lépésre távolodott tőlük, amikor Baltasar szolgái meghallották a távoli lódobogást. Akkor bújtak elő rejtekhelyükről, amikor João da Cruz is a lovas elé lépett. Simão megmarkolta a pisztolyát, a lovász pedig a karabélyát.

- Nincs különös újság - mondta a patkolókovács -, de jó, ha tudja uraságod, hogy már nyugodtan a ló hasa alatt lehetne négy golyóbissal a mellében.

A lovász megismerte sógorát, és így szólt:

- Te vagy az, João?

- Én hát. Előbb értem ide, mint te.

Simão a patkolókovács felé nyújtotta kezét, és megindultan mondta:

- Adja ide a kezét: szeretném egy tisztességes ember kezét a magamében érezni.

- A bajban ismerszik meg az ember - válaszolta a patkolókovács. - Most azonban induljunk... nincs idő a csevegésre. Uraságodat már nagyon várják.

- Engem? - kérdezte Simão.

- A templom mögött két fickó lapult meg, akiket nem sikerült felismernem, de esküdni mernék rá, hogy Baltasar úr szolgái. Szálljon le a lóról, mert nyakába szakadhat az istenáldása. Én megmondtam, hogy ne jöjjön ide; de uraságod eljött, és most megy, mint aki se lát, se hall.

- Tudja, João uram, hogy nem vagyok ijedős - mondta a járásbíró fia.

- Tudom jól, hogy nem az, de majd meglátjuk mi lesz, ha szemtől szemben áll az ellenséggel.

Simão leszállt a lóról. A patkolókovács fogta a gyeplőt, és a lovat néhány lépésnyire odább vitte az utcán, aztán kikötötte a fogadó falán függő karikához.

Amikor visszatért, azt mondta Simão-nak, hogy húsz lépés távolságból kövesse őt és a sógorát; és ha azt látja, hogy ők ketten megállnak Albuquerque kertjénél, akkor álljon meg ő is ott, ahonnan még látja őket.

A diák tiltakozni próbált a terv ellen, mondván, hogy rá nézve megalázó, ha egyszerre két férfi oltalmazza, a patkolókovács azonban nem volt hajlandó a vitára:

- Azt teszi, amit én mondok, nemes úr - jelentette ki erélyesen. João da Cruz és a sógora, miközben minden zugba bekémlelt, odaért Teresa kertjéhez; látták, hogy egy alak tűnik el a sarkon.

- Kergessük meg őket kicsit - mondta a patkolókovács -, ott vannak a templomtéren; eközben a diák úr bemegy a kertkapun; azután visszatérünk, és biztosítjuk, hogy nyugodtan kijöjjön.

Ebbéli szándékukban meggyorsították a lépteiket, Simão Botelho pedig csőre töltött pisztolyaival odaóvakodott a kapu elé.

Teresa kertjével szemben meredek halom emelkedett, amely a túloldalán szelíden ereszkedett egy fasor felé.

Amikor a ló megállt, Baltasar két szolgájának eszébe jutott gazdájuk parancsa arra az esetre, ha Simão gyalogszerrel közlekedne. Alkalmas helyet kerestek hát, ahonnan szemmel tarthatták a kert kijáratát, és pontosan akkor értek a fasorba, amikor a diák megállt a kapu előtt.

- Most biztonságban van - mondta az egyik.

- Ameddig bent marad, addig igen... - válaszolta a másik, amikor látta, hogy nyílik, majd becsukódik a kapu.

- Csakhogy amott jön két férfi... - mondta az ijedősebb, elnézve a fasor másik vége felé.

- És ráadásul egyenest felénk tartanak... Fogd azt a puskát...

- Jobb, ha visszavonulunk. Másra várunk, nem ezekre. Tűnjünk el innen...

Azzal meg sem várva, hogy végképp meggyőzze társát, leereszkedett a halom oldalán. Az elszántabb férfiban is megvolt a bérgyilkosok körültekintése: követte ijedős társa példáját, majd amikor meghallotta az üldözők sietős lépteit, magában igazat adott neki. Befordultak az utcasarkon, amikor a gazdájuk toppant elébük és rájuk förmedt:

- Ki elől menekültök, gazemberek?

A férfiak szégyenkezve megálltak, és zavartan markolászták karabélyukat.

Ekkor tűnt fel João da Cruz és a lovász, mire Baltasar elindult feléjük és rájuk kiáltott:

- Állj!

A patkolókovács odasúgta sógorának:

- Te beszélj vele, mert nem akarom, hogy rám ismerjen.

- Ki parancsolgat itt, hogy álljunk meg? - kérdezte a lovász.

- Három karabély - felelte Baltasar.

- Próbáld őket feltartani, hogy azalatt a doktor kijöhessen a kertből - súgta João da Cruz a lovász fülébe.

- Jól van, na, már megálltunk - mondta Simão vezetője -, mit akarnak tőlünk?

- Tudni akarjuk, hogy mit keresnek errefelé.

- És maguknak mi dolguk van ugyanitt?

- Maguk nem tehetnek fel kérdéseket - mondta a Castro Daire-i nemes, és tett néhány bizonytalan lépést előre. - Én viszont tudni akarom, hogy kik maguk!

João mester a sógora fülébe súgta:

- Mondd neki, hogy még egy lépés, és lelövöd.

A hajcsár hangosan is megismételte a felszólítást, mire Baltasar megállt.

Az egyik szolga félrehívta, és megmondta neki, hogy a hallgatag alak, legalábbis neki úgy tűnik, erősen hasonlít João da Cruzra. A földesúr nemigen hitte, és szerette volna a dolgot tisztázni, de a patkolókovács meghallotta a szolga szavait és azt mondta sógorának:

- Gyere, menjünk, mert felismertek.

Mondta ezt, azzal hátat fordított a csoportnak, és elindult Tadeu de Albuquerque kerítése mentén. Baltasar szolgái megdicsőülve érezték magukat a visszavonulás, a vereség nyílt beismerésének láttán, és buzgón megindultak a feltételezett menekülők után. A földesúr még utánuk szólt, hogy nem őket kell követniük, ők azonban, akik percekkel korábban oly gyáván megfutottak, mindenáron elégtételt akartak venni az ellenségen, és legalább olyan szaporán szedték a lábukat üldözőként, mint az imént, amikor menekültek.

Simão Botelho halk lépteket hallott, és Teresa ijedtségének engedve, kinyitotta a kertkaput, bár még nem tudta, kinek a lépteit hallja. João da Cruz tréfálkozva vetette oda a járásbíró fiának, miközben már feltűntek az üldözők, hogy elrendezte-e már azt a házasságot, mert szorul a kapca.

Simão megértette, hogy veszélyes a helyzet, hát megszorította Teresa kezét, és indult. Szerette volna közelebbről szemügyre venni a két távolabb várakozó alakot, de João da Cruz, engedelmességet követelő hangon rárivallt a járásbíró fiára:

- Arra induljon, amerről jött, és ne nézzen hátra.

Simão pedig ment a lováért. Felpattant rá és bevárta két rendíthetetlen testőrét, akik tétova léptekkel közeledtek. Meglepődtek ugyanis, mert Baltasar szolgái hirtelen eltűntek, és tartottak tőle, hogy valahol a városon kívül akarnak lecsapni rájuk. A patkolókovács ismerte a legrövidebb utat, amely a merénylőket az országúthoz vezetheti, és miután megosztotta aggodalmát Simão-val, azt mondta neki, hogy vágtasson lóhalálában, ő meg a sógora majd

követi. A diák megorrolt a figyelmeztetésre, és rájuk szólt, hogy ne nézzék már ilyen gyámoltalannak. Azzal konokul visszafogta a lovat, hogy a két ember mellett maradjon.

- Csinálja csak, ahogy jónak látja - mondta João mester -, mert mi úgysem az úton megyünk.

Neki is indultak fölfelé egy domboldalon, olajfák között, hogy túloldalt leereszkedjenek a rekettyés fedezékében és kövessék annak a kőfalnak a kanyarulatait, amely az országúttal párhuzamosan haladt.

- Ott lehet átvágni, ahol a hegygerinc megfordul - mondta a patkolókovács a sógorának -, bizonyára arra mennek, de lehet, hogy már túl is jutottak rajta. Az országút egy parafaliget alatt a kanyarodik arra. Alighanem onnan lőnek majd a gazfickók, a fák fedezékéből. Siessünk hát...

Hol az irtáson, hol a ritkás fák árnyékában haladva megérkeztek egy vízmosáshoz, ahol meghallották a két férfi lépteit a csurgó fölött átívelő pallón.

- Már nem érünk oda időben - mondta João da Cruz aggodalmasan -, a fickók le fogják lőni, mert a ló még csak amott üget.

Futásnak eredtek, nem törődve már azzal, hogy meglátják-e őket vagy sem, mert a másik kettő már eltűnt annak a dombnak a túloldalán, amelynek tövében húzódott az országút.

- Le fogják lőni a gazemberek... - mondta a patkolókovács.

- Kiáltsunk a doktornak, hogy ne menjen tovább.

- Már az is késő... Már most vagy megölik, vagy nem, de ha visszafelé jönnek, mindenképpen elkapjuk őket.

Időközben átmentek a pallón és felfelé kapaszkodtak a domb oldalán, amikor két lövést hallottak.

- Rohanjunk! - kiáltott fel João da Cruz -, nehogy az országúton egérutat nyerjenek, ha megölték a nemes úrfit.

Csőre töltött karabélyukat szorongatva, zihálva és aggodalmasan kaptattak a sík részen. Baltasar szolgái azonban, a patkolókovács számításaival ellenkezőleg, ugyanazon a csapáson jöttek visszafelé, mert ők meg úgy gondolták, hogy Simão társai vagy elöl haladnak, hogy kifürkésszék a leshelyeket, vagy éppen mögötte jönnek.

- Ott közelednek! - mondta a lovász.

- Akkor itt szépen bevárjuk őket - válaszolta a patkolókovács, és leült egy bucka fedezékébe. - Ülj le te is, semmi kedvem futkosni utánuk.

A gyilkosok egyszer csak azt látták, hogy tízlépésnyire tőlük két alak emelkedik fel, mire szétugrottak, és egyikük egy szőlőskert alacsony kőfalát próbálta átugorni, a másik pedig a szederbokrok közé vetette magát.

- Célozz a bal oldalira! - mondta João da Cruz.

A két lövés egyszerre dördült. A patkolókovács célzott, és golyója nyomán egy holttest maradt a földön. A lovász lövése nem érte el a rekettyésben megbúvó másikat.

Ekkor bukkant fel Simão azon a helyen, ahonnan rálőttek, és rohanvást közelített arrafelé, amerről az újabb lövéseket hallotta.

- Uraságod volna az? - kiáltotta a patkolókovács.

- Én vagyok.

- Hát nem ölték meg?

- Azt hiszem, nem - válaszolta Simão.

- Ez a kétbalkezes hagyta, hogy elrepüljön a madárka - folytatta João da Cruz -, hanem az enyém ott hullt le szépen a szőlőben. Meg is nézem a pofázmányát.

A patkolókovács három barázdával lejjebb ment a szőlőben és a tetem fölé hajolva ezt mondta:

- Ha lett volna két karabélyom, akkor istenuccse, nem egyedül mégy a pokolba.

- Gyere már! - mondta a lovász. - Hagyd azt a szerencsétlen ördögöt, a doktor úr sebet kapott az egyik vállán. Siessünk, mert nagyon vérzik.

- Észrevettem, hogy két fej figyel a mart tetejéről, és azt hittem, hogy maguk azok - mondta Simão, miközben a patkolókovács egy gyakorlott felcser ügyességével kendővel kötözte be sebesült karját. - Megállítottam a lovat, és odakiáltottam; „Hahó, van valami hír?" Miután nem válaszoltak, rögvest le akartam vetni magam a földre, de az egyik lábam még a kengyelben volt, amikor tüzet nyitottak. Fel akartam ugratni a meredélyen, de nem tudtam áttörni a bozóton. Jókora kört tettem, mire találtam egy ösvényt, és csak akkor vettem észre, hogy megsebesültem...

- Könnyű kis karcolás az egész - mondta João da Cruz -, nekem elhiheti az úrfi, mert értek hozzá. Nagy jártasságom van a különféle sebek gyógyításában.

- Szamarakat kezelt, João mester - kérdezte a sebesült mosolyogva.

- Meg lelkes lényeket is, diák uram. Tudja-e, hogy volt Portugáliában egy király, aki nem akart más orvost, csak lódoktort. Egyszer majd megmutatom a testemet, olyan a késszúrásoktól, mint egy halászháló, de felcser engem még nem látott. Olajviasszal és ecettel még azt a sátánfajzatot is életre tudnám kelteni, amelyik amott a földön hallgatja a lódobogást.

A bozótban, ahová a halott társa vetette magát, valami halkan megzörrent.

João da Cruz mint egy jó vadászkopó a fülét hegyezte és halkan megjegyezte:

- Nézzenek már oda, mi ez az izgés-mozgás!... Csak nem az a másik reszket még mindig itt valahol félelmében?

A zaj megismétlődött, és nyomában madárraj törte át a fák lombját hangos csiviteléssel.

- Ott bújt meg a gazfickó - folytatta a patkolókovács. - Adja már ide az egyik pisztolyát, Simão úr!

João mester futni kezdett, és abban a pillanatban nagy mozgolódás támadt a rekettyék és hangák között.

- Ez úgy inal bozótban, mint egy hegyi disznó! - kiáltott fel a patkolókovács. - Hé, sógor vágj a sűrűjébe egypár istenesebb követ, kíváncsi vagyok, kiugrasztjuk-e vele a vaddisznót!...

A rekettyéken túl egy veteményes kezdődött, Simão megkerülte a kerítését, és leült egy árokszéli kőre.

- Megálljon, mester, még a végén engem találnak el! - kiáltotta Simão a kovácsnak.

- Uraságod már ott van!? Akkor viszont bezárult a gyűrű. Ahol vagyok, éppen jó lesz lesállásnak. Ha mégis meg találna szökni, akkor már semmi sem biztos ezen a világon.

Nem tévedtek; amikor Baltasar Coutinho szolgája belevetette magát a bozótba, kificamította az egyik térdét, és elalélt. A lovász nem vizsgálta, hogy lett-e eredménye a találomra kilőtt golyónak, mert biztos volt benne, hogy a menekülővel már nem lesz semmi dolga. Amikor a szolga magához tért az esés ijedelméből, elvonszolta magát egy fáig, amelyen madárcsapat éjszakázott. A rigók felriadtak és hangosan csicseregve szétrebbentek. Baltasar szolgája visszabújt a bozótba, és remélte, hogy megúszhatja a dolgot: csakhogy a lovász jókora köveket hajigált a sűrűbe, és némelyikkel pontosabban talált, mint a mordállyal. João da Cruz mellénye zsebéből előhúzott egy metszőkést, és vagdosni kezdte a tüskés ágakat, amelyek teljesen körülfonták a rejtőzködőt. Hamar beleunt azonban, mert nem sok gyümölcsét látta fáradozásának. Odakiáltott hát a lovásznak:

- Keress már egy kevés száraz szalmát, és csiholj tüzet. Felgyújtjuk a bozótot, hadd süljön meg odabenn a senkiházi.

Hallotta ezt az űzött szolga is, a szörnyű fenyegetés hallatán összeszedte minden bátorságát, és nekiindult: kitört a bozótból, felugrott a kőfalra, amely a veteményest kerítette, ahol a lovász szalmát gyűjtött éppen, Simão pedig a hajtóvadászat végét várta. Mind a ketten üldözőbe vették. A menekülő férfi érezte, hogy mindjárt utolérik, térdre rogyott, és felemelt karral kért kegyelmet, mindegyre azt hajtogatva, hogy gazdája kényszerítette a gaztettre. A lovász készült, hogy puskája tusával a szolga mellére sújtson, de Simão megfogta a karját.

- Ne üssön meg egy térdeplő embert! - mondta az ifjú. - Állj fel, fickó!

- Nem tudok, uram. Eltört az egyik lábam, és azt hiszem, egész életemre megnyomorodtam!

Ekkor ért oda a kovács, és mérgesen kiáltotta:

- Mi az, ez a nyavalyás még mindig életben van?!

És rontott volna neki a késével.

- João uram, meg ne ölje már azt az embert! - mondta a járásbíró fia.

- Már hogyne ölném meg! A legnagyobb esztelenség volna, ha életben hagynám! Vagy talán nemes uram akasztófával gondolta megfizetni a szívességet, hogy elkísértem... igen?

- Akasztófával? - hökkent meg Simão.

- Bizony hogy azzal! Azt akarja, hogy ez az ember megmaradjon tanúnak, és mindenkinek elmesélje a históriát? Így gondolta talán? Uraságod egy kormányhivatalnok fia, nem fenyegeti veszély; én azonban, a patkolókovács, bátran mondhatom, érzem máris, hogy szorul a hurok a nyakam körül. Nem tetszik nekem ez a dolog. Hagyjon magamra ezzel az emberrel...

- Ne ölje meg, João úr: én kérem magát, hogy hagyja futni. Egyetlenegy tanú nem árthat nekünk.

- Még hogy nem-e! - vetette ellene a kovács. - Uraságod tanult ember, sok mindent tud, de már megbocsásson vakmerőségemért, az igazságszolgáltatásról nem tud semmit. Elég hozzá egyetlen tanú, hogy a bíróság vizsgálatot rendeljen el. Itt pedig kettő áll hárommal szemben, egy szemtanú, és az az ármányos Castro Daire-i uraság akár négyet is állít mellé, akik hallomásból tudnak az esetről. Olyan biztos a bitófa, mint hogy kettő meg kettő az négy.

- Nem mondok én senkinek egy szót sem; ne öljenek meg, és vissza sem megyek többé Castro Diare-ba - óbégatott a férfi.

- Hagyja őt itt, João da Cruz... és menjünk innen...

- Még ez is! - dühöngött a kovács. - Nevezzen csak João da Cruznak... hátha ez a senkiházi még nem egészen biztos benne, hogy én vagyok João da Cruz. Uraságod igazán életben hagyna egy ilyen pokolfajzatot, aki azért lőtt, hogy megölje?

- Igen, igaza van; de sehogy sem visz rá a lélek, hogy egy olyan hitvány alakon álljak bosszút, aki még ellenállásra sem képes.

- És ha ő végzett volna uraságoddal, akkor most hogy büntetné meg? Erre válaszoljon, diák uram.

- Menjünk innen - ismételte Simão -, és hagyjuk ezt a nyomorultat.

João mester a fejét vakargatva töprengett néhány pillanatig, és közben elégedetlenül morgolódott:

- Akkor hát menjünk... De aki megkíméli ellenségét, az annak kezétől esik el.

Már maguk mögött hagyták a veteményest, és átléptek egy kőfalon, hogy leereszkedjenek az országútra, amikor a kovács felkiáltott.

- Hát nem ott hagytam a mordályomat a fal tövében?!... Menjenek csak tovább, máris jövök.

A lovász kötőféken vezette a lovat, amely békésen harapdálta a füvet az országút szélén, amikor Simão kiáltásokat hallott. Biztosan tudta, hogy mi történik.

- Most tesz igazságot João - mondta a vezető. - Gazdám ne törődjön vele, mert a sógorom tudja, mit cselekszik.

- Kegyetlen ember maga, João úr - mondta később a diák.

- Nem vagyok kegyetlen - mondta a kovács -, nemes uram rosszul ítél meg engem; arról van szó csupán, hogy amint a mondás is tartja, haljunk meg, ha meg kell halni, de előbb az apám, mert ő az öregebb. Egyet megölni annyi, mint kettőt. Amikor tésztát gyúrsz, egyre megy, hogy két szakajtó telik meg vagy kettő. A munkát be kell fejezni, vagy jobb, ha bele sem kezdesz. Nekem tiszta a lelkiismeretem. Az igazságszolgáltatás bizonyítson, ha akar; de nem fogja tudni, mert az a kettő, akit ajándékba küldtem az ördögnek, nem mond már semmit.

Simão egy pillanatra elborzadt a gyilkostól, és megbánta, hogy ezzel az emberrel kötötte össze sorsát.

VII.

Simão Botelho sebe komolyabb volt annál, hogy engedelmesen gyógyulásnak induljon a felcsermesterségben igencsak tapasztalt kovács kúrájától. A golyó ferdén hatolt a karizomba, de átszakíthatott egy verőeret is, mert nem győzték szorítókötéssel csillapítani a vérzést. A sebesülés után pár órával a diákot kiverte a láz, és megadóan hagyta, hogy a kovács kuruzsolja. A lovász útra kelt Coimbra-ba, hogy megbízatása szerint mindenfelé elhíresztelje, hogy Simão Botelho Porto-ban van.

A diákot a fájdalomnál és amputációtól való félelemnél is jobban gyötörte vágy, hogy híreket halljon Teresa-ról. João da Cruz mindenfelé azt szimatolta, hogy nem indult-e vizsgálat, amely őket gyanúsítja. A falusiak, akik vásározni jártak be a városba, azt mesélték, hogy két férfit találtak holtan, feltehetően egy Castro Daire-ba való nemes szolgáit. A gyilkosság gyanúja azonban nem terelődött meghatározott személyekre.

Aznap délután Simão ezt a levelet kapta Teresa-tól:

Remélem, kegyes volt hozzád Isten, és épségben visszatértél azoknak a jó embereknek a házába. Nem tudom, mi folyik körülöttem, de valami rejtélyes dolog történhetett, amit képtelen vagyok kitalálni. Apám egész délelőttre bezárkózott unokafivéremmel, nekem pedig nem engedi, hogy kilépjek a szobámból. Elvette tőlem a kalamárist is: még szerencse, hogy előrelátóan gondoskodtam egy másikról. A Boldogságos Szűz úgy rendelte, hogy a koldusasszony az ablakom alá jöjjön kéregetni, máskülönben nem inthettem volna neki, hogy várja meg ezt a levelet. Ő mondott nekem valamit, de nemigen értem, hogy mit. Bizonyos halott szolgákról beszélt; de nem értettem az egészből semmit. Kishúgod, Rita most éppen ideinteget a szobád ablakából...

Azt mondja a húgod, hogy unokabátyám szolgáit találták holtan az országút közelében... Most már mindent értek. Majdnem sikerült megmondanom neki, hogy itt vagy, de végül nem volt rá elég idő. Apám órákon keresztül járkál fel-alá a folyosón és hangosan sóhajtozik.

Kedves Simão, mi lesz most veled?... Megsebesültél? Én leszek oka halálodnak?

Mondd meg nekem, ha teheted. Én már csak a te életedért imádkozom Istenhez. Menekülj erről a környékről; menj Coimbra-ba, és várd meg, hogy az idő megoldja a helyzetünket. Bízzál szerencsétlen kedvesedben, mert méltó a törődésedre... Közeleg a koldusasszony: nem várakoztatom tovább... Megkérdeztem tőle, hogy beszélnek-e valamit felőled, mire ő azt felelte, hogy nem. Adja Isten, hogy így legyen.

Simão sietve válaszolt, hogy megnyugtassa Teresa lelkét. Sebesülését épp csak megemlítette, amiből azt lehetett hinni, hogy még orvosságra sem igen van szüksége. Megígérte, hogy ha már nem kell attól félnie, hogy Teresa-t bántódás éri távollétében, azonnal Coimbra-ba utazik. Arra biztatta még, hogy hívja őt azonnal, ha kolostorral való fenyegetések megvalósulni látszanának.

Baltasar Coutinho-t nemsokára hívatta a hatóság, hogy felvilágításokkal szolgáljon a megkezdett nyomozáshoz. Válaszaiban megerősítette, hogy a halottak valóban az ő szolgái voltak, akik őt és családját kísérték ide Castro Daire-ból. Arról azonban nem volt tudomása, hogy ellenségeik lettek volna Viseuban, úgyhogy a gyanú legkisebb árnyéka sem él benne senki iránt.

A környéken lakó emberek, akik a holttesteket megtalálták, csak annyit mondhattak, hogy késő éjszaka volt, amikor két lövést hallottak egy időben, valamivel később pedig másik kettőt. Ez kissé előremozdította az ügyet, ám az igazságszolgáltatás ennél nem lett okosabb azután sem, hogy a környéken átfésülték a rekettyéseket. A bekötött szemű Justitia továbbra is a sötétben tapogatózott.

Tadeu de Albuquerque be volt avatva a Simão Botelho ellen készülő merényletbe. Maga az ötlet is tőle származott, amikor unokaöccse beárulta neki, hogy mi volt az oka Teresa gyakori eltűnésének az estélyről. Így azután az öreg nemesnek éppúgy az volt az érdeke, mint a földesúrnak, hogy minden olyan jelet eltűntessen, ami esetleg gyilkosság gyanújába keverhetné. A szolgák nem értek nekik annyit, hogy bosszút álljanak értük, és esetleg elárulják vele gyalázatos szándékukat. Simão Botelho ellen nem volt semmilyen bizonyítékuk. Úgy gondolták, hogy éppen útban van Coimbra-ba, esetleg az apja házában húzta meg magát. Annyi reményük maradt, hogy megsebesült, és jó távol végzi majd attól a helytől, ahol megtámadták.

Teresa-t illetően Albuquerque eltökélte magát, hogy kolostorba záratja Porto-ban, és a Monchique-t szemelte ki, amelynek főnöknője közeli rokona volt. Levelet írt a prelátusnőnek, hogy készüljön fel a lány fogadására, egy másikat pedig a kolostori számtartónak, hogy intézze el a belépéshez szükséges engedélyeket. Az öreg nemes azonban félt, hogy azalatt,

ameddig az engedélyek készülnek, újabb bonyodalmas esetek támadhatnak, ezért úgy határozott, hogy nem tartja maga mellett Teresa-t, és ideiglenes elhelyezést kért neki egy viseui zárdában.

Teresa éppen elolvasta, majd kebelébe rejtette Simão Botelho levelét, amelyet egy szál fonálon húzott fel a koldusnő kezéből, amikor apja rontott a szobába, és ráparancsolt, hogy öltözzék. A lány engedelmesen magára terített egy köpenyt, és kendőt kötött.

- Úgy öltözködjék fel, ahogy az illendőség megkívánja: ne feledje, hogy még mindig az én nevemet viseli - mondta szigorúan az öregember.

- Azt gondoltam, hogy nem kell jobban felöltöznöm este... - mondta Teresa.

- A kisasszony sejti egyáltalán, hogy hová megy?

- Nem, apám... nem sejtem.

- Akkor pedig öltözzék át, és ne akadékoskodjon.

- De apám, várjon még egy szóra.

- Beszéljen.

- Ha arra gondolt, hogy házasságra kényszerít az unokabátyámmal...

- Akkor mi van?

- Akkor én azt bizonyosan nem teszem meg; meghalok, mégpedig boldogan halok meg, de őhozzá nem megyek.

- Ő sem akarná. A kisasszony méltatlan Baltasar Coutinho-hoz. Egy mi vérünkből való férfi nem fogad asszonyául olyan nőt, aki esténként a szeretőivel társalog a kertben. Öltözzék gyorsan, merthogy kolostorba vonul.

- Készségesen, apám. Sokszor kértem már öntől ezt a sorsot.

- Nem vagyok kíváncsi az észrevételeire. Legyen kész mihamarabb. Az unokanővérei már várják, hogy elkísérjék.

Amikor Teresa egyedül maradt, megindultak a könnyei, és nagyon szeretett volna írni Simão-nak. De hát ki vinné el a levelet ebben az órában? A Szűzanya oltárképe felé fordult, és rá bízta szerelme titkát. Térden állva kérte, hogy védelmezze őt, Simão-nak pedig adjon erőt, hogy elviselje a csapást, és megőrizze állhatatosságát minden megpróbáltatásban, ami még előttük áll. Utána felöltözött, és elrejtett kebelén egy csomagot, amelyben a tintatartót, levélpapírt és Simão leveleit vitte magával. Kilépett szobájából, de még egy utolsó könnyes pillantást vetett a Szűzanya arcmására, és amikor apjával találkozott, engedélyét kérte, hogy magához vehesse a szentképet.

- Lesz belőle ott elég - felelte az. - Ha annyi szégyenérzet volna magában, mint áhítat, akkor boldogabb lenne, mint amennyire most lesz.

Baltasar egyik unokanővére félrehívta és odasúgta neki:

- Jaj, leányom, még mindig a te kezedben van az orvosság, amelytől megszűnne e ház minden nyavalyája...

- Miféle orvosság?! - kérdezte Teresa komolyságot színlelve.

- Csak annyit mondj apádnak, hogy hajlandó vagy odanyújtani a kezed Baltasar fivérünknek.

- A mi Baltasar fivérünk már nem akar engem - válaszolta mosolyogva.

- Ki mondta ezt neked, Teresa?

- Az apám.

- Beszél összevissza, mert magán kívül van az irántad való szeretettől. Akarod, hogy én szóljak vele?

- Miért tennéd?

- Hogy gyógyírt találjak mindnyájunk szerencsétlenségére.

- Ugye tréfálsz, nővérem! - ellenkezett Teresa. - Legyek a sógornőd, amikor nem visz rá a lélek? A bátyád biztosan tudja, hogy egy másik férfit szeretek. Egyedül őérte akarok élni; és ha azt kívánják tőlem, hogy haljak meg miatta, akkor áldani fogom minden hóhéromat. Ezt nyugodtan közölheted Baltasar fivéremmel, és tedd meg gyorsan, mielőtt elfelejtenéd.

- Indulunk valahára?! - szólt rájuk az öreg.

- Készen állok, apám.

A kolostor kapuja kitárult. Teresa egy könnycsepp nélkül lépett be rajta. Apjának kezet csókolt, aki ezt nem merte megtagadni tőle a nővérek előtt. Szemlátomást vidáman megölelte unokanővéreit, és amikor bezárult a kapu, az apácák nem kis meglepetésére így kiáltott fel:

- Szabadabb vagyok, mint valaha. Mert a szív szabadsága minden.

A nővérek összenéztek, mintha a „szív” szóval valami eretnekséget hallottak volna, valami káromlást az úr házában.

- Mit mond a kisasszony?! - kérdezte a rendfőnöknő, rámeredve a szemüvege fölött, és felszippantott kendőjéből egy csipetnyi tubákot.

- Azt mondtam, asszonyom, hogy nagyon jól érzem itt magam.

- Ne azt mondja, hogy „asszonyom” - szólt közbe az írnok nővér.

- Hát mit kell mondanom?

- Mondja azt, hogy „rendfőnök anyánk”.

- Akkor hát, rendfőnök anyánk, azt mondtam, hogy nagyon jól érzem itt magam.

- Aki eljön Istennek eme házába, az nem azért jön, hogy jól érezze magát - folytatta a rendfőnöknő.

- Nem?! - kérdezte Teresa őszinte csodálkozással.

- Aki ide jön, lányom, annak sanyargatnia kell a lelkét, és köteles kívül hagyni világi szenvedélyeit. Bizony! Nem baj, itt van a mi novíciaoktató anyánk, ő majd kézbe veszi a sorsát és ellátja útbaigazításokkal.

Teresa nem válaszolt, csak tisztelettel meghajolt a novíciaoktató felé, majd elindult a perjelnő után.

A rendfőnöknő saját cellájába kísérte Teresa-t, és azt mondta neki, hogy az ő vendége lesz, ameddig itt tartózkodik. Bár azt nem tudja, tette hozzá, hogy apja ezt a kolostort választotta-e véglegesen, vagy egy másikat.

- Mit számít az, hogy egyik vagy másik-e? - kérdezte Teresa.

- Az attól függ. Apja akarhatja azt is, hogy a kisasszony egy gazdag rendbe lépjen be, mondjuk a Szent Bernátba.

- Belépjek! - kiáltott fel Teresa. - Én nem akarok apáca lenni sem itt, sem másutt.

- A kisasszony az lesz, amit az édesapja akar.

- Apáca?! Erre engem senki sem kényszeríthet! - makacskodott Teresa.

- Márpedig ez így van - folytatta a perjelnő -, de előtte vár még a kisasszonyra egy év noviciátus, annyi idő elég, hogy hozzászokjon ehhez az élethez, és meglátja majd, hogy nincs még olyan állapot, amely kellemesebb volna a testnek, sem pedig üdvösebb a léleknek.

- De hát rendfőnök anyánk - mosolyodott el Teresa, mintha szokása volna az irónia - csak az imént mondta, hogy ebbe a házba senki sem azért jön, hogy jól érezze magát...

- Ezt szoktuk mondani, leányom. Mindannyian sanyargatjuk a testünket és vannak kötelezettségeink a szentélyben, a szolgálatban, meg hát a lelkünk sem mindig vidám. Na mindegy. Ahhoz képest azonban, ami kint folyik a világban, a kolostor egy paradicsom. Itt nincsenek szenvedélyek, szorongások, amelyek elűzik az álmot, sem falánkság, amiért áldott legyen az Úr! Úgy élünk itt mi egymással, mint Isten az angyalaival. Amit az egyik akar, azt akarja másik. Rossznyelvekkel itt a kisasszony nem fog találkozni, senki sem pletykál, senki sem beszél a másik háta mögött. Végtére is, Isten mindenkinek aszerint fizet, amire rászolgált. Most megyek a konyhára a kisasszony vacsorájáért, de mindjárt itt leszek. Addig az orgonista nővérre bízom, aki egy szelíd galamb, és a novíciák oktatójára, aki nálam is jobban el tudja mondani, hogy milyen az igazi erény ezekben a szent hajlékokban.

Alighogy a perjelnő hátat fordított az orgonista nővér odaszólt az a novíciaoktatónak:

- Micsoda képmutató!

- És milyen ostoba! - tette hozzá a másik. - A kisasszony ne bízzék ebben a madárijesztőben, próbálja meg elérni, hogy az édesapja jobb társaságot találjon magának, ameddig itt van, mert a rendfőnöknő a legálnokabb bajkeverő a kolostorban. Amióta elmúlt hatvanéves, úgy beszél a világi szenvedélyekről, mint aki kívül-belül megismerte őket. Fiatalabb korában ő volt a legbotrányosabb életű nővér a házban; amióta pedig megöregedett, a legnevetségesebb, mert még most is azt akarja, hogy szerethessék és ő is szerethessen; még most is, hogy ilyen rozzant, folyton missziós küldetéseket teljesít, és a gyomorbaját gyógyíttatja.

Teresa szomorúsága ellenére sem tudta magába fojtani a nevetést, mert eszébe jutott *Isten élete az angyalaival*, azaz ahogy Krisztus menyasszonyai éltek egymással a perjelnő elmondása szerint.

Kisvártatva megérkezett a rendfőnöknő a vacsorával, a két nővér pedig kiment.

- Milyennek találta a két szent életű nővért, akik a kisasszonnyal maradtak? - kérdezte Teresatól.

- Nagyon kedvesek.

Az öregasszony kissé elhúzta a pácolt tubáktól elszíneződött ajkát, és ezt hümmögte:

- Hát!... Megjárja, éppen megjárja!... Még csak nem is ők a legrosszabbak; de ha valamivel jobbak lennének, azzal senki sem vesztene semmit... Na ezek után lásson hozzá, leányom, itt van két csirkecomb meg egy kis húsleves, amelyik után az angyalok is megnyalnák a tíz ujjukat.

- Én nem eszem semmit, asszonyom - mondta Teresa.

- Nahát! Mi az, hogy nem eszik semmit?! Enni muszáj, evés nélkül senki sem bírja. A szenvedélyek... hogy vinné el őket a manó!... A férfiak mindig kihasználják a nőket, ők meg

semmit sem kockáztatnak... Én személy szerint mind a mai napig nem tudom, és áldassék érte Isten, hogy mi az a szenvedély; hanem aki ötvenöt évet eltöltött már egy kolostorban, annak nagyok a tapasztalatai, és rögtön látja, hogy mennyire képes gyötörni a sok bolondot. Hogy messzebbre ne menjek, itt van mindjárt ez a kettő, akik az imént mentek el, nos Isten ne vegye bűnömül, de tömérdek szamárságot művelnek. Az orgonista már jóval túl van a negyvenen, de állandóan a fogadóteremben forgolódik, hogy az idegenek előtt kellesse magát; a másik meg ugyan a novíciák oktatója, de csak azért, mert nincs helyette jobb, s ha nem tartanám rajta a szemem, megrontaná nekem a fiatal lányokat.

Ezt a könyörületesség jegyében fogant épületes szónoklatot az írnok nővér törte meg, aki a fogait piszkálva jött, hogy kikönyörögjön a rendfőnöknőtől egy pohárkával abból a bizonyos gyomorerősítő borból, amire esténként mindig számított.

- Éppen azt magyaráztam ennek a leánynak, hogy micsoda két némber az orgonista nővér meg a novíciák oktatója - fogadta őt a rendfőnöknő.

- Ó, hát arról én is tudnék mit mesélni. Most ment be mindkettő a kapusnővér cellájába. Mostanra már a kisasszonyt is ízekre szedték a gonosz nyelvükkel, mert azok nem kímélnek senkit.

- Utánuk mennél, virágszálam, hátha meghallasz valamit? - kérdezte a perjelnő.

A küldetéstől boldog írnok nővér nesztelenül végigment a dormitóriumok előtt, végül megállt annál az ajtónál, amely mögül hangos nevetés hallatszott.

Közben a rendfőnöknő ezt mondta Teresa-nak:

- Ez az írnok nővér igazán nem rossz teremetés. Csak egy hibája van, hogy sűrűn felönt a garatra; azután már senki sem bír vele. Jóindulatú teremtés, de mindenét borra költi, és előfordult már, hogy a karzaton végezte el a kisdolgát, ami elég borzasztó dolog. Egyéb hibája nemigen van; igazi tiszta lélek, és jó barátnő. Habár olykor... (a rendfőnöknő felkelt és a dormitóriumok felé fülelt, majd az ajtót bezárta belülről) habár olykor, amikor pityókás, mindig méregbe gurul, és minden hibáját fejére olvassa a barátainak is. Egy alkalommal még engem is képes volt megvádolni azzal, hogy amikor kint járok, akkor nem a missziós küldetésemet végzem, hanem ugyanazt csinálom, amit a többiek. Hogy lehet valaki ilyen szégyentelen! Ha még valaki más mondaná, de hogy éppen ő, akinek mindig van néhány léhűtő udvarlója, akikkel együtt iszogat a fogadóteremben; végtére is azonban, ki tökéletes! Jó lány azért... csak ne volna az az átkozott szenvedélye...

Miután éppen felcsendült a közös éneklésre hívó harangszó, a nagy tiszteletű perjelnő egy második pohárral is felhajtott a gyomorerősítő borból, és mondta Teresa-nak, hogy várjon türelemmel még egy negyedórát, mert most ugyan mennie kell, de nem lesz sokáig távol. Alig tette ki a lábát, belépett az írnok nővér, és látta, hogy Teresa arcát a két kezébe temeti, és ezt mondja magában: „Istenem, egy kolostor! Ilyen hát egy kolostor?!...

- Egyedül van?

- Egyedül, asszonyom.

- Szóval csak úgy fogja magát a közönséges perszónája, és magára hagyja a vendégét? Meglátszik, hogy egy bádogosnak a lánya!... Volt alkalma bőven kitanulnia a világi praktikákat, mert annyit járkál odakint, mint másik három... Ott kellene lennem a kórusban... de nem megyek, hogy a kisasszonynak meglegyen a társasága.

- Menjen csak, asszonyom, menjen nyugodtan, remekül elvagyok egyedül - mondta Teresa abban a reménykedve, hogy sírással könnyíthet szorongásán.

- Nem, dehogyis megyek!... A kisasszony egészem odavan a félelemtől, és a perjelnő úgysem lesz oda sokáig. Ha csak teheti, megszökik a kórusból, sokáig sosem bírja. Lefogadom, hogy mindenféle rosszat elmondott rólam.

- Nem, asszonyom, éppen fordítva...

- Nyugodtan mondja meg az igazat, kisasszony! Tudom én, hogy ez varjú soha senkiről sem mond jót. Szerinte mindenki ledér és korhely.

- Nem, asszonyom, nem mondott ilyesmit egyik nővérről sem.

- Hát aztán ha mondott is, mit számít az. Ő maga nem issza a bort, hanem önti magába; valóságos szivacs. Ami pedig a kicsapongást illeti, bár annyi ezer cruzado-m volna, ahány szeretője neki volt. Leányom, így már legalább halovány képzetet alkothat róla!...

Az írnoknő felhajtott egy pohárkával a perjelnő borából, majd így folytatta:

- Egészen halovány képzetet! Ráadásul olyan vén már, mint a bazilika. Amikor én beléptem, már akkor is ugyanilyen agg volt, mint most, vagy majdnem. Pedig én már huszonhat éve vagyok apáca. Képzelheti, leányom, hány font tubákot szippantott fel azóta az orrlyukaiba. Ide hallgasson, most vagy elhiszi, vagy nem, de én magam több mint egy tucat udvarlóját ismerem, nem is beszélve a káplánról, aki most is töltögeti a boroskancsóit, természetesen a mi költségünkre. Eltékozolja a ház jövedelmét. Én, aki ellátom az írnoki teendőket, pontosan tudom, mennyit lop. És végtelenül fájlalom, hogy a kisasszony ennél a képmutató perszónánál van elszállásolva. Ne hagyja, angyalom, hogy telebeszélje a fejét a hazugságaival. Tudom, hogy az édesapja beszélt vele, és lelkére kötötte: ne engedje, hogy a kisasszony levelet írjon vagy kapjon; de hallgasson ide, lányom, ha írni akar, akkor én adok magának kalamárist, papirost, lúdtollat és a szobámat is átengedem, hogy ott írhasson. Ha van valaki, akinek levelet írna, akkor mondja meg, ki az, és majd elküldöm neki a saját nevemben; engem úgy hívnak, hogy Dionísia da Imaculada Conceição.

- Végtelenül hálás vagyok önnek, asszonyom - mondta Teresa, fellelkesülve az ajánlattól. - Bárcsak küldhetnék egy üzenetet egy koldusasszonynak, aki ott lakik egy kis utcában a...

- Ahogy kívánja, lányom. Amint kivilágosodik, elküldök valakit hozzá. Legyen egészen nyugodt. Ne bízzon meg senkiben rajtam kívül. Tudja meg, hogy a novíciaoktató és az orgonista nővér két hamis teremtés. Ne is nagyon beszélgessen velük, mert ha bizalmába fogadja őket, akkor el van veszve. Na éppen jön a jómadár... Beszéljünk másról...

A rendfőnöknő belépett, az írnok nővér pedig ekképpen folytatta:

- Nincs jobb, nincs kellemesebb dolog, mint a zárdai élet, ha olyan szerencséje van az embernek, hogy ilyen fejedelemnője van, mint a mienk... Jé, te vagy az, barátnőm? Ládd csak, mennyi rosszat beszélünk itt össze rólad!

- Tudom én azt, hogy soha nem mondasz rosszat rólam - mondta a rendfőnöknő, miközben Teresa-ra kacsintott. - Ez a fiatal lány a megmondhatója, hogy én is milyen hosszasan ecseteltem a te jó tulajdonságaidat...

- Hát hogy én miket meséltem rólad - válaszolta Dionísia da Imaculada Conceição nővér -, azt meg sem kell kérdezned, mert szerencsére hallhattad a szavaimat. Adná az ég, hogy a ugyanezt mondhatnám el többiekről is, akik bűnös módon beszennyezik a házat pletykáikkal és rágalmaikkal!

- Hogyhogy nem mentél el a közös éneklésre, Nini? - folytatta a perjelnő.

- Most már késő van hozzá... Ugye, feloldozol vétkemért?

- Feloldozlak, persze hogy fel, de vezeklésül fenékig iszol egy pohár...

- Gyomorerősítőt?

- Ugyan mi mást?

Dionísia elvégezte a vezeklést, és ment, hogy mint mondta, magára hagyja a perjelnőt az ájtatosság idejére.

Ne nyújtsuk tovább azon kolostor ájtatos és példás életének a bemutatását, ahová Tadeu de Albuquerque elküldte a lányát, hogy az angyalok kristályosan tiszta levegőjét szívja magába, miközben előkészül a bűneitől való teljes megtisztulásra a Monchique kolostor olvasztótégelyében.

Teresa szíve keserűséggel és viszolygással telt el kolostori életének első két órájában. Nem tudott arról, ami az egész világban köztudott volt. Mindig csak azt hallotta, hogy a kolostor az erények, az ártatlanság és az örökkön tartó remények menedéke. Olvasta nagynénje néhány levelét, aki a Monchique-ben volt zárdafőnöknő, és e levelek alapján olyannak látta őt, mint egy valóságos szentet. A dominikánus apácák felől, akiknek most a házában volt, az idős és hitbuzgó viseui nemes hölgyek szájából csak erényességet, könyörületes cselekedeteket, mi több, csodákat hallott. Mily keserű most a kiábrándulás, és mily erős a vágy, hogy meneküljön tőlük!

Teresa ágya a rendfőnöknő cellájában volt, egy függönnyel elválasztott benyílóban.

A perjelnő szólt Teresa-nak, hogy ha kívánja, lefekhet, a lány pedig megkérdezte, hogy írhat-e apjának. Az apáca azt felelte, hogy azt majd ő teszi meg másnap, mert Albuquerque úr megparancsolta, hogy lánya ne írjon senkinek: utána azonban hozzátette, hogy ő ugyan meg nem tiltja neki, ha talál tintatartót és papírt a cellában.

Teresa ágyba bújt, a perjelnő pedig odatérdepelt egy kis oltár elé, hogy elmormoljon egy rózsafüzért. A dünnyögő hangon mondott imádság elbágyasztotta a vendéget, de az áhítatos apáca sem panaszkodhatott, mert már a második Miatyánk után úgy elbóbiskolt, hogy az első Üdvözlégy már eszébe sem jutott. Imbolyogva feltápászkodott, aprót biccentett a szentképek felé, azután lefeküdt, és már horkolt is.

Teresa óvatosan félrehúzta fülkéjén a függönyt, és holmija közül előszedte a csavaros tintatartót és a levélpapírt.

Az oltár mécse gyenge világosságot vetett a székre, amelyen Teresa elhelyezte a ruháit. Kilépett az ágyból, letérdepelt a szék elé és levelet írt Simão-nak, amelyben részletesen elmesélte neki a nap történéseit. Legvégül ezt írta:

Én miattam na aggódj, Simão. Az én vesződségem könnyűnek tetszik, ha ahhoz mérem, hogy neked mit kell elviselned értem. A csapások nem ingatnak meg elszántságomban, és nem szabad, hogy eltérítsenek terveidtől. A vihar néhány napig dúl, azután elül. Bármi újat határoz az apám, arról értesítelek, amint alkalmam nyílik rá. Ha nem kapsz felőlem hírt, akkor tudd, hogy nem üzenhettem. Szeress engem ilyen szerencsétlenül is, mert úgy érzem, hogy az elesettek szorulnak leginkább szeretetre és vigasztalásra. Most ha majd elalszom, talán megfeledkezem kissé gondjaimról. Milyen szomorú is ez, drága barátom!... Isten veled.

VIII.

João da Cruz lánya, Mariana elájult, amikor apja nekilátott, hogy ellássa a Simão karján esett sebet. A kovács hangosan nevetett a lány gyöngeségén, a diák pedig különösnek találta ezt az érzékenységet, amikor Mariana annyi sebesülésből gyógyította már ki apját, amikkel a kovács minden vásárban és búcsún kitüntette magát.

- Nincs még egy esztendeje, hogy Nagyboldogasszony napján három lyukat vertek fejembe Lamego-ban, és akkor is ő nyírt meg és borotválta le a kobakomat késsel - mondta a kovács. - De ahogy elnézem, uraságod vérétől felfordult a leány gyomra!... Nem mondom, szép! Nekem van dolgom bőven, és azt szerettem volna, hogy ő legyen a kedves betegünk ápolója... Most akkor leszel az vagy sem, kislány? - kérdezte azután, hogy Mariana kinyitotta a szemét, és erősen szégyenkezett gyengesége miatt.

- Örömmel vállalom, ha apám úgy kívánja.

- Nos akkor, leányom, ezentúl ne a verandára ülj ki varrogatni, hanem maradj itt Simão úr mellett. Etess vele jó sok húslevest, és lásd el a sebét; ecetet rá és még ecetet, amíg olyan jó vad, vörös színe nem lesz. Tartsd szóval, és ne hagyd, hogy bolondságokon törje a fejét, vagy hogy túl sokat írjon, mert az igen ártalmas, ha legyengül az ember agyveleje. Uraságod pedig ne csináljon gondot magának semmiből, főleg ne mondja azt Mariana-nak, hogy „kisasszony így meg kisasszony úgy". Csak ennyit mondjon - „adj egy kis levest, te lány, mosd le a karomat, ide azzal a borogatással" -, hagyja az udvariaskodást. Meglássa, úgy viselkedik majd, mintha a szolgálója lenne, mert megmondtam neki, hogy ha nem lett volna az uraságod édesapja, akkor már régóta kéregetne valahol, vagy még rosszabbat csinálna. Az igaz, hogy hagyhattam volna rá némi áldást, amit az üllő mellett verejtékezve nyertem tíz esztendőn át az anyámtól, Isten nyugosztalja, örökölt négyszáz mil réisen felül, de mint uraságod is tudja jól, hogy ha akasztófára vagy száműzetésbe küldtek volna, akkor jött volna a törvény, hogy mindent lefoglaljon a költségek fejében.

- Itt van magának ez a takaros háza - szólt közbe Simão -, ha akarja, bármikor hozzáadhatja a lányát egy tehetősebb földműveshez.

- Már ha ő is akarná. Kérőből volna elég: az Igreja házból való zászlós úr is elvette volna, akár minden hozomány nélkül, pedig van egy kevés, ami megér vagy négyezer jó cruzado-t; csak úgy áll a helyzet, hogy a lány nem akart férjhez menni, és hát az igazat megvallva, egyedül vagyok vele, és nekem sem fűlik rá a fogam, hogy itt maradjak a társasága nélkül, miután annyit dolgoztam érte, mint egy mór rabszolga. Ha ő nem lett volna, úrfi, akkor én rengeteg esztelenséget elkövetek! Ha ott van velem a vásárban vagy a búcsúban, akkor nem jár el a kezem, nem kötekedem, ha viszont magam megyek, akkor a feje tetejére állítok mindent. A lány rögtön észreveszi, ha kicsordulni készül a pohár; megrángatja a mellényemet, és szépszerivel kivisz a vigasságból. Ha valaki meghív, hogy igyak meg vele még egy pálinkát, ő nem engedi, én meg szívesen engedelmeskedem neki, hagyom hogy ő irányítson, amikor anyja lelkére kéri, hogy maradjak. A magam részéről pedig úgy vagyok, hogy amikor ő az én szent feleségem lelki üdvösségére könyörög, olyan gyönge leszek, mint a bárány.

Mariana úgy hallgatta végig apját, hogy arcát közben hófehér vászonkötényébe rejtette. Simão élvezte ezt a rusztikus, de természetességénél fogva magasztos képet.

João da Cruzt hívták, hogy patkoljon meg egy lovat, ezért ezekkel a szavakkal búcsúzott:

- Megmondtam, lányom, rád bízom a beteget, de aztán illőképpen bánj vele, mintha csak a fivéred vagy a férjed volna.

Az utolsó szó hallatán Mariana arca cseresznyeszínűre váltott, pedig apja szájából csakoly természetesen hangzott, mint a többi.

A lány az ajtófélfát támasztva ott maradt Simão szobájában.

- Sehogy sem jó, Mariana, hogy ekkora nyűg szakadt velem erre a házra - mondta a diák. - Ide lett állítva egy beteg mellé ápolónak, ahelyett hogy végezné a dolgát a verandán vagy szóval tartatná az erre járó embereket...

- Nincs énnekem dolgom velük - felelte, miközben gyermeki elfogódottsággal a kötényét rángatta és a szalagot igazgatta a derekán.

- Üljön le, Mariana; az apja is meghagyta, hogy itt üljön mellettem... Hozza a varrnivalóját, nekem pedig adjon ide egy darab papirost és irónt, onnan a táskámból.

- Csakhogy apám meghagyta, hogy ne engedjem írni - mosolygott Mariana.

- Egy kevés még nem árt. Csak néhány kurta sort írok.

- Azért ügyeljen rá, hogy mi lesz az... - folytatta a lány, miközben odaadta a papírt és az irónt. - Képzelje, ha valamelyik levél rossz kezekbe kerül és kitudódik minden...

- Mi minden, Mariana? Ezek szerint tud valamit?!...

- Igen ostobának kellene lennem ahhoz, hogy ne tudjak. Nem megmondtam már, hogy tudok a szerelméről, arról a városi nemes kisasszonyról?

- Megmondta. De ez hogy jön most ide?

- Az történt, amitől tartottam. Uraságod itt fekszik sebesülten, miközben mindenki azokról az emberekről beszél, akiket holtan találtak.

- És nekem mi közöm van azokhoz a halott emberekhez?

- Miért színlel már megint?! Nem tudom talán, hogy azok az emberek ama bizonyos kisasszony unokabátyjának a szolgái voltak? Úgy látszik, hogy uraságod nem bízik meg bennem, és magának akarja megtartani a titkot, amelyet magam is féltve őrzök, nehogy megtudja valaki, és még nagyobb baj szakadjon apám és Simão úr nyakába...

- Igaza van, Mariana; nem kellett volna eltitkolnom azt a szerencsétlen találkozást, amelyben részünk volt.

- Adná Isten, hogy ez legyen az utolsó!... Pedig mennyit rimánkodtam Krisztus urunkhoz, hogy gyógyítsa ki ebből a szenvedélyéből!... A legrosszabb azonban, úgy érzem, még hátravan...

- Nem, kisasszony, ezzel már vége: amint felépülök, visszamegyek Coimbra-ba, a városi kisasszony pedig ott marad a házában.

- Ha így lesz, akkor meggyújtom azt a két tucat gyertyát Krisztus urunknak, ahogy megígértem neki; de a szívem nem azt súgja, hogy uraságod meg is fogja tudni cselekedni, amit most mond...

- Nagyon hálás vagyok a jóakaratáért - mondta Simão megindultan. - Nem tudom, mivel érdemeltem ki a barátságát.

- Elég, ha azt nézi, amit az ön édesapja tett az enyémért - mondta Mariana a könnyeit törülgetve. - Ugyan mi lett volna velem, ha ő az akasztófára megy, ahogy mindenki mondogatta!... Nagyon fiatalka voltam, amikor tömlöcbe került. Tizenhárom éves csupán; de megfogadtam, hogy a kútba ugrom, ha őt halálra ítélik. Ha száműzetésbe küldik, akkor mentem

volna vele, hogy ott haljak meg én is, ahol utoléri őt a végzet. Nap mint nap kérem Istent, hogy adjon az apjának annyi örömöt, ahány csillag csak van az égen. Elmentem a városba is azért, hogy megcsókoljam az édesanyja lábát, láttam uraságod nővéreit is, és a legkisebb megajándékozott egy szoknyával, amit ma is úgy őrzök, mint egy ereklyét. Azután pedig, akárhányszor elmentem a vásárba, mindig tettem egy kitérőt, hogy hátha megpillantom Ritinha kisasszonyt az ablakában; uraságodat is láttam többször. És nem hiszem, hogy tudja, de két vagy három évvel ezelőtt, éppen inni mentem a kútra, amikor uraságod csépelte a szolgákat, és akkora ribillió volt, hogy szinte a tetejére állt a világ. Az egészet elmeséltem az apámnak, ő meg mint aki eszét vesztette, a földön fetrengett a nevetéstől... Azután többé már nem láttam önt, csak amikor eljött ide a bácsikámmal Coimbra-ból; de akkor tudtam már, hogy a vesztére jött, mert előtte volt egy álmom, amelyben rengeteg vér folyt, és én sírtam is, mert azt láttam, hogy egy nagyon jó barátom mély gödörbe esik.

- Ezek csak álmok, Mariana!...

- Álmoknak álmok; csakhogy én még nem álmodtam olyat, ami ne vált volna valóra. Mielőtt apám megölte az öszvérhajcsárt, azt álmodtam, hogy lelő egy másik embert; mielőtt anyám meghalt, arra riadtam fel, hogy siratom őt, és utána már csak két hónapot élt... A városi népek csak nevetnek az álmokon, de csak Isten a megmondhatója, hogy valójában mit jelentenek... Ott jön az apám... Jézus Máriám! Csak nem valami rossz hírt hoz már megint!...

João da Cruz levelet hozott a kezében, amelyet a már megismert koldusasszonytól vett át. Mialatt Simão a kolostorból küldött levelet olvasta, Mariana elnézte a diák arcát nagy kék szemével, és belesajdult a szíve, valahányszor a homlokát ráncolódni látta. Végül nem bírt aggodalmával és megkérdezte:

- Valami rossz hír?

- Túlságosan vakmerő vagy, lányom! - szólt rá João da Cruz.

- Nem, szó sincs róla - ellenkezett a diák. - Nem rossz a hír, Mariana. João úr, engedje meg nekem, hogy a lányában a barátomat tiszteljem, mert az elesettek igazán tudják, hogy mennyit érnek a barátok.

- Ez igaz. Csakhogy én sosem mertem volna megkérdezni, hogy mit mond az a levél.

- Én sem azt kérdeztem tőle, apám; csak azt láttam, hogy Simão úr arca nagyon elkomorul olvasás közben.

- És ebben nem is tévedett - folytatta a beteg, majd a kovács felé fordult: - Az apja kolostorba hurcolta Teresa-t.

- Már megint egy gazemberség! - mondta a kovács, miközben kezével önkéntelenül olyasfajta mozdulatot tett, mintha valakinek a torkát szorongatná.

Ebben a pillanatban az éles szemű megfigyelő az ártatlan öröm fényét láthatta volna felcsillanni Mariana szemében.

Simão felült az ágyon, és írni kezdett azon a széken, melyet Mariana vitt oda neki jó ösztönnel, ezt mondva neki:

- Amíg ír, megnézem a levest, mert régóta forr már.

Mindenáron ki kell szabadulnod onnan (szólt Simão levele). *Biztos, hogy van valamilyen kiút a kolostorból. Keresd meg, és tudasd velem a napot és az órát, mikor várjalak. Ha nem tudsz kiszökni, akkor majd a haragom előtt nyílnak meg azok az ajtók. Ha egy másik, távolabbi kolostorba találnának küldeni, üzend meg, és én oda is elmegyek egymagam vagy kísérettel,*

hogy megszöktesselek. Szükség van rá, hogy lélekben erős légy, hogy ne rémítsen el vakmerő szenvedélyem. Te az enyém vagy! Nem tudom, mire való nekem az élet, ha nem áldozhatom arra, hogy megmentselek. Bízom benned, Teresa. Ne tűrj megadással; harcolj hősiesen. Utálatos nekem a megalázkodás az apai zsarnokság előtt. Ha teheted, írj minden órán. Én már szinte egészen felépültem. Szólj egy szót, hívj magadhoz, és én érezni fogom, hogy a vérveszteségtől nem lohad a lélek ereje.

Simão kérte a tárcáját, elővett egy ezüstpénzt, átnyújtotta a kovácsnak, és megkérte rá, hogy adja oda a levelet a koldusasszonynak.

Ezután újra olvasta Teresa levelét, és végiggondolta, hogy mit is válaszolt rá.

João mester kiment a konyhába, és azt mondta Mariana-nak:

- Gyanítok valamit, leányom.

- Mit, apám?

- Hogy a mi betegünknek elfogyott a pénze.

- Hogyhogy? És miből gondolja ezt apám?

- Mert amikor elkérte a tárcáját, hogy pénzt vegyen ki belőle, éreztem, hogy annyit nyom csak, mint a széllel töltött disznógyomor. Emiatt emésztem magam. Szívesen ajánlanék fel pénzt neki, csak nem tudom, hogyan fogjak hozzá...

- Én majd kigondolom, apám - mondta Mariana eltűnődve.

- Jól van hát, törd a fejed te, neked mindig jobb ötleteid vannak, mint nekem.

- És ha apám nem akar hozzányúlni a maga négyszázához, van nekem is pénzem a borjak után: egy quarto híján tizenegy arany.

- No jó, erről még beszélgetünk: most azon törd a fejed, hogy miként fogadná el *lelkizés* nélkül.

A lelkizés João mester kevéssé csiszolt nyelvén a *lelkifurdalás* és a *szégyenérzet* szinonimája volt.

Mariana bevitte a levest Simão-nak, aki azt szórakozottan elhárította, mint aki mélyen töpreng valamin.

- Hát nem eszi meg ezt a finom levest? - kérdezte a lány bánatosan.

- Nem tudom, kisasszony, most nem kívánom, majd később. Hagyjon kicsit magamra; menjen csak, menjen nyugodtan, ne vesztegesse az idejét egy nyűgös betegre.

- Nem akarja, hogy itt legyek? Akkor elmegyek, és csak akkor jövök vissza, ha uraságod hív.

Mariana szemét, miközben ezt mondta, elfutották a könnyek.

Simão meglátta a könnycseppeket, és egy pillanatig arra gondolt, hogy elbeszélget a lánnyal, de végül nem szólt egy szót sem.

És merengett tovább nehéz helyzetén. Alighanem olyan illetlen gondolatok szállták meg, amilyeneket a regényírók csak a legritkább estekben engednek hőseiknek. A regények mindenféle válságos állapotot szívesen taglalnak, kivéve az alantas pénzhiányt. A regényírók véleménye szerint ez igen alacsonyrendű és pórias tárgy. A stílus nem szívesen ereszkedik le ilyen alacsonyra. Balzac sokat beszél pénzről; de milliós összegekről. Vagy ötven kötete van a birtokomban, és egyikben sem fordul elő olyan hősszerelmes, aki tragikus bonyodalmai

közben azon rágná magát, honnan szerezzen pénzt szabóra, vagy miképp gabalyodjék ki a hálóból, melyet egy uzsorás vetett rá, és a békebíró házától kezdve minden utcasarkon a tőke és a nyolcvanszázalékos kamat les rá. Ez alól igencsak szívesen kibújnak az irodalom mesterei. Nagyon jól tudják, hogy az olvasó érdeklődése azonos arányban lohad azzal, ahogy a főszereplő belegabalyodik a kis kávéházi hősök gondjaiba. A pénzes olvasó ösztönösen menekül az ilyenek elől, de a többiek is szabadulni igyekeznek tőlük, mert nem tudnak mit kezdeni vele. Az ügy hitványul prózai, ezt őszinte szívvel mondom. Nem szép dolog, ha valaki a hősét megalázza mások előtt, kiadván őt azzal, hogy a pénzhiányra gondol percekkel egy olyan levél után, amilyet Simão Botelho írt remegő hölgyének. Erről az ifjúról akár azt is hihetné az olvasó, hogy fogadók várják az országutak minden pontján, hintókkal és pihent lovakkal, hogy elrepítse a szépséges szökevényt Párizsba, Velencébe vagy Japánba! Az országutak akkoriban bőven el voltak látva ilyesmivel; csak azt nem tudom, hogy voltak-e utak Japánba. Azt hiszem, ma már biztosan vannak, mert az emberek azt mondják, hogy minden van ebben az országban.

Nos, ha már João mester szavaival értésére adtam az olvasónak, hogy a járásbíró fiának nem volt pénze, akkor elárulom azt is, hogy ő maga is a pénzen tanakodott, amikor elutasította Mariana levesét.

Szerintem ilyen gondolatok kavarogtak a fejében:

„Miképp fizessen João da Cruznak vendégszeretetéért?”

„Mivel hálálja meg Mariana-nak a törődést?”

„Ha megszökteti Teresa-t, milyen forrásokból gondoskodjék kettejük megélhetéséről?”

Simão Botelho a rendes havi költőpénzével indult el Coimbra-ból, ami nem volt sok, és csaknem az egészet elköltötte a hátasló bérlésére, ehhez jött még a lovásznak adott busás borravaló, aminek a segítőkész kovács ismeretségét köszönheti.

A pénz maradékát pedig az imént adta oda a levelek kézbesítőjének. Kényelmetlen helyzet!

Eszébe jutott, hogy ír az anyjának. De vajon mit mondjon neki? Miképpen magyarázza meg, hogy ebben a házban tartózkodik? Nem keltene-e vele gyanút, hogy köze lehetett Baltasar Coutinho két szolgájának rejtélyes halálához?

Különben is, tisztában volt azzal, hogy anyja nem kedveli; és ha küldene is neki valamennyit titokban, éppen csak arra lenne elég, hogy visszatérjen Coimbra-ba. Kétségbeejtő helyzet!

Miután belefáradt a gondolkodásba, a boldogtalanok gondviselője mély álommal ajándékozta meg.

Marina lábujjhegyen beóvakodott a szobába, és amikor hallotta, hogy az ifjú hangosan szuszog, felbátorodva belépett a hálófülkébe. Egy muszlinkendőt terített Simão arcára, amely körül egy csapat légy szálldosott. Észrevette a pénztárcát egy faragott zsámoly alatt, kezébe vette és óvatos léptekkel kiosont. Kinyitotta a tárcát, átnézte a papírokat, amiket elolvasni nem tudott, és az egyik rekeszben talált két árva hatos érmét. Ment, hogy visszategye a tárcát a helyére, és most a vállfát emelte fel, amelyen a vendég nadrágja, mellénye és spanyol divatú zekéje lógott. Átkutatta összes zsebét, de egy árva garast sem talált.

Elvonult a padlásszoba egyik homályos zugába és a fejét törte. Fél órán keresztül töprengett ott a nemes lelkű lány. Azután hirtelen felpattant, és ment az apjához, akivel hosszasan beszélgetett. João da Cruz végighallgatta, és volt ugyan számos ellenvetése, a lánya érvei azonban erősebbek voltak, úgyhogy végül kijelentette:

- Megteszem, amit mondasz, Mariana. Add hát a pénzedet, mert nem akarom megbontani a kemence padlatát, hogy kihalásszam onnan a ládikát a négyszáz mil réissel. Egyre megy, hogy melyik pénzhez nyúlunk, úgyis mind a tiéd.

Mariana sebesen a ruhásládához ment, elővett belőle egy vászonzacskót pénzzel, néhány nyaklánccal, gyűrűvel és fülönfüggővel. Az ékszereket egy szelencébe rejtette, a pénzt pedig átadta apjának.

João da Cruz felkantározta a lovát, és elporzott rajta. Mariana visszatért a beteg szobájába.

Felköltötte Simão-t.

- Tudja-e?! - mondta olyan arccal, mint aki két ellentétes érzés, az öröm és a félelem között ingadozik.

- Mi történt, Mariana?

- Az édesanyja tudomására jutott, hogy uraságod itt van.

- Tudja?! Az lehetetlen! Ki mondhatta meg neki?

- Nem tudom, csak annyit tudok, hogy magához hivatta az apámat.

- Ez ugyancsak meglep!... És nekem nem írt semmit?

- Nem, uram!... Az jutott az eszembe; talán csak annyit tud, hogy itt járt, és most azt gondolja, hogy már nincs itt, biztosan ezért nem írt a fiatalúrnak... Ez elképzelhető?

- Ez igen... De ki szólhatott neki? Ha kitudódik, akkor összefüggésbe hozhatnak a két férfi halálával.

- Azt talán nem; meg hát hiába fog bárki gyanút, tanúk nincsenek. Apám azt mondta, hogy ő egy csöppet sem fél. Megtörtént, majd elfelejtik. Emiatt ne eméssze magát... Megyek, és hozok egy kis levest, jó lesz?

- Ha kedve tartja, akkor csak hozzon, Mariana. Az ég egy nővér barátságával ajándékozott meg becses személyében.

A lány szíve olyan örömmel telt meg, hogy nem talált szavakat válaszul arra a kedvességre, amely az ifjú arcáról áradt feléje.

Sietve hozta a „leveské”-t, mely elfogadott kicsinyítő forma a családias bensőség retorikájában, de erősen ellenkezik vele a látvány: az a széles és öblös fehér tál, a tálcán aranyló félbevágott kövér tyúk mellett.

- Mennyi minden van itt - kiáltott fel Simão mosolyogva.

- Egyen, amennyi jólesik - mondta a lány pirulva. - Tudom én azt, hogy a városi uraságok nem ekkora tálból esznek, de nekem nem volt itthon kisebb edényem; és ne féljen, mert a tálat még nem használta senki, most vettem a boltban, mert arra gondoltam, hogy uraságod undorodik a másiktól, és azért nem evett tegnap.

- Szó sincs róla, Mariana, ne ítéljen meg ilyen igazságtalanul. Tegnap ugyanazért nem ettem, amiért nem eszem ma sem: nem volt, és most sincs étvágyam.

- Legalább az én kedvemért egyen egy keveset... Bocsásson meg a merészségemért... de gondolja azt, hogy a nővére kéri rá. Ön mondta az imént...

- Hogy az ég a becses személyében egy nővér barátságával ajándékozott meg.

- Igen, ezt...

Simão elkerülhetetlennek érezte az áldozatot, amit meg kellett hoznia a test épülésére és a gyengéd Mariana megelégedésére. Minden önhittség nélkül átfutott az agyán, hogy ez a kedves teremtmény szereti őt. Magában pedig azt gondolta, hogy kegyetlenség volna felfedni, hogy tud az érzéseiről, amikor sem lelkileg nem tudja viszonozni, sem pedig hazudni nem akar neki. Bár nem állt szándékában, hogy visszaéljen vele, hízelgett neki a kedves lány odaadása. Senki sem érzi belül a szerelem súlyát, amely felé árad, de ő maga nem osztozik benne. A legnagyobb szorongattatások idején, a szív és az élet végső óráján, nagy jótétemény, ha a valaki érzi, hogy szeretik, noha a szerelem vigasztalást már nem nyújt, és összekötni sem képes az elfoszló szálat. A szív büszkesége vagy telhetetlensége teszi-e, nem tudni, de a felénk irányuló szerelem által magunkat is mindig többnek érezzük.

Teresa szenvedélyes szerelmesének nem volt hát ellenére Mariana szerelme. Ez bizonyára súlyos vételnek tetszik női olvasóim szigorú ítélőszéke előtt, de ha megengedik, hogy én is kifejtsem véleményemet, akkor azt mondom, hogy Simão Botelho bűne abban a gyarló természetben rejtezik, amely színtiszta dicsőség az Égben, a tengeren és a földön, de csupa összefüggéstelenség, képtelenség és botlás az emberben, aki önmagát a teremtés koronájának nyilvánította, és ebben a megrögzött dinasztikus hitében éli le és végzi be életét.

IX.

João da Cruz két teljes órát volt távol a háztól. Akkor érkezett haza, amikor a diák kíváncsisága már aggodalmas gyötrelemmé változott.

- Lehet, hogy lefogták az édesapját? - kérdezte Mariana-tól.

- A szívem nem ezt súgja, márpedig a szívem sohasem csap be - felelte a lány.

Simão így válaszolt:

- És mit súg a szíve énrólam, Mariana? Véget értek-e már a megpróbáltatásaim?

- Megmondom az igazat, Simão úr... de inkább nem, mégsem mondom meg...

- Nagyon kérem, árulja el, mert már komoly bizodalmam van abban a jótét angyalban, aki a lelkéből szól. Mondja meg hát...

- Nem bánom... A szívem azt súgja, hogy a megpróbáltatásai épp csak elkezdődtek...

Simão figyelmesen hallgatta minden szavát, de ő maga nem szólt semmit. Egy utálatos és borzongató gondolat gyanúja vert fészket lelkében az egyszerű lánnyal szemben: „Csak nem az a szándéka, hogy szívét elfordítsa Teresa-tól, és helyette őt szeresse?”

Eddig a pontig jutott, amikor beállított a kovács.

- Megjöttem hát - mondta ünnepélyes ábrázattal. - Az édesanyja hívatott...

- Hallottam róla... De honnan tudta meg, hogy itt vagyok?

- Csak annyit tudott, hogy megfordult nálam: de azt hiszi, hogy uraságod azóta már visszament Coimbra-ba. Hogy ki mondta neki, azt nem tudhatom, meg nem is kérdeztem, nagy méltóságú személyeknek az ember nem tesz fel kérdéseket. Annyit mondott, hogy tudja, mi volt a célja uraságodnak azzal, hogy itt rejtőzött el. Kissé bosszús is volt miatta; de amennyire tőlem telt, megnyugtattam, hogy nem történt semmi különös. Megkérdezte tőlem, hogy mit csinált a fiatalúr azután, hogy azt a nemes kisasszonyt elvitték a kolostorba. Mondtam neki,

hogy uraságod kicsit megsebesült, amikor ledobta a ló. Azután azt kérdezte, hogy uraságodnak van-e pénze; mire én azt mondtam, hogy nem tudom. Erre fogta magát, bement a szobájába, és ezzel a köteggel jött vissza, hogy adjam át önnek. Tessék itt van hiánytalanul: hogy mennyi lehet, nem tudom.

- És nem írt nekem semmit?

- Azt mondta, hogy nem mehet be a dolgozószobába, mert ott van a járásbíró úr - felelte magabiztosan João mester -, és meghagyta, hogy uraságod majd csak Coimbra-ból írjon neki, mert ha az édesapja megtudja, hogy fiatalúr itt volt, akkor mindent összetör a házban. Ez minden.

- És nem említette kendnek Baltasar szolgáit?

- Egy árva szóval sem!... Ma már senki sem beszél róluk a városban.

- És mit mondott Teresa kisasszonyról?

- Semmit, csak hogy kolostorba vonult. De most engedje meg, hogy takarót terítsek a kancámra, mert gőzöl a verítéktől. Hé, lányom, hozd ide a takarót.

Miközben Simão egy quarto híján tizenegy aranypénzt számolt össze, csodálkozva anyja szokatlan bőkezűségén, Mariana a ház szomszédos helyiségében átölelte apját, és így lelkendezett:

- Milyen jól adta elő a hazugságát!

- Ó, lányom, az a te hazugságod volt! Az egész abból a kis buksi fejedből pattant ki. Azért nem sült el rosszul a dolog, nem igaz? Úgy ráharapott, mint a süteményre! Egye meg a fene, hogy borjak nélkül maradtál, jön még olyan idő, amikor majd teheneket kínál neked a mostani tinók helyett.

- Ezt én nem számításból csináltam, apám... - vetette közbe a lány megbántódva.

- Nézd már a csodabogarat! Tudom én azt jól; de már a mondás akkor is úgy tartja, hogy aki vet, az arat is.

Mariana elgondolkozott, és azt mondta maga elé: „Még jó, hogy őneki meg sem fordulhat a fejében ugyanaz, amit apám gondol rólam. Isten látja lelkemet, hogy semmilyen érdek nem vezetett abban, amit csináltam."

Simão hívta a kovácsot, és azt mondta neki:

- Kedves João, ha nem lenne pénzem, akkor minden ellenkezés nélkül elfogadnám a szívességeit, mert biztos vagyok benne, hogy bármit tesz, azt nem a nyereség reményében teszi, most azonban, hogy megkaptam ezt az összeget, el kell fogadnia, hogy egy részét odaadjam az eltartás fejében. A hálára bőséges okot szolgáltatott már, többet is, mint amennyit meg tudnék fizetni, mindenesetre soha nem fogom elfelejteni kendet és a kedves, jóságos leányát. Vegye hát el ezt a kis pénzt.

- A számlát a végén rendezi az ember - felelte a kovács, háta mögé dugva a kezét -, és ha Isten is akarja, senki sem fog megzavarni benne. Ha majd pénzre lesz szükségem, jövök magamtól is. Most azonban a baromfiudvaron még egymás lábára hágnak a tyúkok, és minden héten megsütjük a kenyeret.

- Akkor is el kell fogadnia - erősködött Simão -, és fordítsa, amire akarja.

- Az én házamban senki nem szab törvényt rajtam kívül - tiltakozott João mester, színlelt haraggal. - Tartsa meg a pénzét, nemes úr, és többé szóba se hozza, ha azt akarja, hogy az ügyét nyélbe üssük. *És punktum!*

A következő öt napban Simão rendszeresen kapta a leveleket Teresa-tól; az egyik nyugodt és békés hangon szólt, a másikat a zaklatott vágyakozás íratta. Valamelyik levélben ezt olvasta a diák:

Apám valószínűleg tudja, hogy még itt vagy, és ameddig ez így lesz, biztosan nem vesz ki a kolostorból. Legjobb lenne, ha Coimbra-ba mennél, és hagynánk, hogy apám elfelejtse az utóbbi idők eseményeit. Máskülönben, édes hites társam, nem adja vissza a szabadságomat, én pedig nem tudom a módját, miként szökhetnék meg ebből a pokolból. El sem tudod képzelni, hogy milyen egy kolostor. Ha szívből fel tudnám magam áldozni Istennek, akkor biztosan nem egy ilyen bűnös hajlékot választanék. Hiszem, hogy az ember mindenütt imádkozhat és lehet erényes, kivéve ebben a kolostorban.

Egy másik levélben ezt írta:

Ne hagyj magamra, Simão. Ne menj Coimbra-ba. Félek nagyon, hogy apám egy szigorúbb kolostorba készül átvitetni. Az egyik nővér mondta is, hogy szerinte nem maradok itt; a másik, megerősítve a dolgot, kijelentette: apám azon fáradozik, hogy átkerüljek egy porto-i kolostorba. Legjobban azonban apámnak az a szándéka tart rettegésben, ha megtörni sohasem fog is, hogy belekényszerít valamelyik rendbe. Alkalmazhat bármilyen erőszakot és zsarnokoskodhat felettem bárhogy, nem hiszem, hogy ki tudja csikarni belőlem a hozzájárulást. Különben sem öltözhetnék be egy év noviciátus nélkül, és hogy le ne tegyem a három fogadalmat; meg fogom tagadni valamennyit. Jaj, ha megszökhetnék innen!... Tegnap kisétáltam az udvarra, és láttam egy szekérbejárót, amelyik az országútra nyílik. Megtudtam, hogy nagy ritkán kinyitják azt a kaput, hogy a fahordó szekerek bejöhessenek; sajnos, most jó ideig nem nyílik meg, csak amikor beköszönt a tél. Ha előbb nem tehetem, Simão, akkor biztosan megszököm.

Időközben Tadeu de Albuquerque buzgó fáradozása gyors s nem remélt sikerekkel járt. A monchique-i rendfőnöknő, a legfőbb erények birtokosa, aki úgy gondolta, hogy unokatestvére lánya vallásos buzgalmától és Isten szeretetétől vezérelve kívánkozik a kolostorba, szobát készíttetett elő a számára és levélben üdvözölte unokahúgát az üdvös elhatározásért. A jókívánságokat tartalmazó levelet Teresa nem olvashatta el, mert azt apja kapta kézhez. Pedig olyan gondolatokat is tartalmazott, amelyek a lányt megingatni próbáltak szándékában, ha valamely múlékony bánat ragadtatta volna a meggondolatlan lépésre, hogy olyan helyen keressen menedéket, ahol a szenvedélyek csak felfokozódnak.

Tadeu de Albuquerque végzett az előkészületekkel, és tudatta lányával, hogy nagynénje bizonyos ideig társaságában szeretné tudni Monchique-ban, és hogy már másnap reggel útra kelnek.

Teresa azután értesült a megdöbbentő hírről, hogy aznapi levelét már elküldte Simão-nak. Vad kétségbeesésében elhatározta, hogy betegnek tetteti magát, és a felindultságtól úgy felszökött a láza, hogy nem is volt szüksége a színjátékra. Az öreg nemes hallani sem akart a betegségről, a kolostor orvosa azonban makacsul ellenszegült annak, hogy az apa és az őt támogató rendfőnöknő ilyen embertelen erőszakot alkalmazzon. Teresa azon az estén levelet akart írni Simão-nak, de a perjelnő szolgálója, aki asszonya parancsát teljesítve figyelte a lány minden mozdulatát, el nem mozdult a betegágy mellől. Ennek a kémkedésnek az lett az eredménye, hogy az írnok nővér, akit rossz emésztése minden este odahajtott a gyomorerősítő boráért, ecsetelni kezdte, hogy Teresa elmélyült imádkozással tölti az éjszakáit, és levelezésben áll az

ég egyik angyalával, amihez egy koldusasszony közvetítését szokta igénybe venni. Pár apáca valóban látta a koldusasszonyt a kolostor udvarán, amint Teresa alamizsnáját várta, de azt gondolták, hogy a szegény nővel Teresa csupán könyörületességet gyakorolja. Az írnok nővér epés megjegyzései azt eredményezték, hogy a koldusasszony utasítást kapott a távozásra. Teresa meghallotta a ribilliót, és ijedten az ablakhoz futott, magához szólította a szegény asszonyt, aki reszketve odaóvakodott, és akkor a lány egy cédulát dobott elé az udvarra ezekkel a szavakkal:

Nem levelezhetünk tovább. El fognak vinni egy másik kolostorban. Coimbra-ban várd meg híreimet.

A dolog egykettőre a perjelnő tudomására jutott, mire az parancsot adott a kertésznek, aki a szerencsétlen öregasszony nyomába vetette magát. A kapun kívül rátámadt, durván bántalmazta, kicsavarta kezéből a cédulát, majd elégedetten visszament a kolostorba és megmutatta a bűnjelet Tadeu de Albuquerque-nek. A koldusasszony azonban nem adta fel; elgyalogolt a kovács házáig, és ott elmondta, mi történt.

Simão kiugrott az ágyból, és João da Cruzért kiáltott. Szörnyű vergődése közben egy hangot akart hallani, szükségét érezte, hogy barátjának szólíthasson egy embert, aki feléje nyújtja a kezét, amellyel képes egy tőrt marokra fogni. A kovács meghallgatta a történetet és kimondta véleményét: „várni kell, azután meglátjuk”. Simão nem bírta elviselni bizalmas emberének ezt a hideg fejű okoskodását, és kijelentette, hogy márpedig ő most azonnal Viseuba megy.

Mariana is jelen volt, hallott mindent, és apja vélekedését találta helyénvalónak. Látva azonban a vendég türelmetlen indulatát, engedélyt kért rá, hogy beleüsse orrát abba, amire senki sem kérte:

- Ha Simão úr jónak látja, akkor elmennék a városba én, és felkeresném a kolostorban a Brito-t, a barátnőmet, aki az egyik apáca szolgálója, és odaadnék neki egy levelet, hogy juttassa el a kisasszonynak.

- Ezt komolyan mondja, Mariana? - kiáltott fel Simão, és majdnem megölelte a lányt.

- Na lássa! - mondta a kovács. - Ha valamit meg lehet csinálni, az meg is lesz csinálva. Öltözz, lányom, addig én felnyergelem a kancát.

Simão leült, hogy megírja a levelet. A gondolatai azonban olyan keszekusza módon kergették egymást a fejében, hogy sehogy sem tudta, miképpen is ítélje meg kettejük helyzetét. Hosszas tétovázás után azt javasolta Teresa-nak, hogy szökjön el napközben, amikor nyitva van a kapu, vagy kényszerítse a kapus nővért, hogy nyissa ki neki. Kérte, hogy üzenje meg neki azt az órát, ő pedig szökésre készen, felkantározott lovakkal várja majd. A legvégső esetben attól sem retten vissza, hogy fegyveres férfiakkal ostromolja meg a kolostort, vagy hogy felgyújtsa, és akkor majd kinyitják azokat a kapukat. Leginkább az utóbbi ötletek tükrözték híven a diák lelki állapotát. Boldogtalan feje eleven tűzben égett. Miután végzett a levéllel, fel-alá kezdett járkálni a szobában, mintha ellentétes erők ráncigálnák hol ide, hol oda. Mint aki se lát, se hall, rontott neki a falnak, azután leült, hogy a következő pillanatban heves indulattal szökkenjen talpra. Önkívületben a pisztolyaihoz kapott, és fenyegető hadonászással rázta őket a levegőben. Széthajtotta a levelet, elolvasta, és majdnem széttépte attól való félelmében, hogy késve érkezik vagy meg sem érkezik soha címzettjéhez. Az egymással feleselő szándékok konfliktusa közepette tért vissza Mariana, és Simão-t igencsak tébolyult állapotában találta, mert az azt sem vette észre, hogy a lánynak kicsordultak a könnyei.

Mennyi szenvedés volt a részed te tiszta szívű, nemes nő! Ha azért tettél annyi mindent ezért az ifjúért, mert hálát éreztél a férfi iránt, aki megmentette apád életét, akkor is ritka erény a

tied! Ha szerelemből cselekedtél, és azzal enyhítetted fájdalmait, hogy magadat feláldozva az örök barátság menedékét kínáltad neki, akkor minek nevezzem hősiességedet? Miféle angyal jelölte ki szívedet e komor mártírium szent áldozatául?!

- Készen állok - mondta Mariana.

- Itt a levél, drága barátnőm. Kövessen el mindent, hogy ne kelljen válasz nélkül visszatérnie - mondta Simão, és a levéllel együtt pénzt is nyújtott felé.

- A pénzt is adjam oda a kisasszonynak? - kérdezte.

- Nem, az a magáé, Mariana, vegyen rajta egy szép gyűrűt.

Mariana szó nélkül átvette a levelet, majd gyorsan hátat fordított, hogy Simão ne lássa rajta a méltatlankodás vagy éppen a haragos dac kifejezését.

A diák nem merte unszolni, mikor látta, hogy milyen elszánt sietséggel megy az udvarba, ahol a kovács már nehezen fékezte a kancát.

- Ne vesszőzd túlságosan - mondta João da Cruz Mariana-nak, aki egyetlen ugrással a skarlátszín takarót viselő paripa hátán termett.

- Sárga vagy, lányom, mint az almabor - kiáltotta oda a férfi, mert feltűnt neki a leány sápadtsága -; csak nincs valami bajod?

- Nincs semmi, miért lenne? Adja ide a pálcát, apám.

A ló ügetésre váltott, a kovács pedig kiállt az út közepére, hosszan elnézett a lány meg a kanca után, és egy monológba fogott, amit Simão is tisztán értett:

- Egymagad többet érsz, leányom, mint ahány nemes kisasszony Viseuban él. Nekem a legcicomásabbja sem kéne a kancámért cserébe. Eljöhetne hozzám akár a marokkói kalifa is, hogy megkérje a lányom kezét, de vigyen el engem az ördög, ha odaadnám neki. Mert ilyen teremtést még egyet sem hordott hátán a föld!

X.

Mariana a kolostor előtt leszállt a lóról, odament a kapus nővérhez, és megkérte, hívja oda barátnőjét, a Brito-t.

- Milyen helyre leány! - hallatszott a káplán hangja, aki az oldalfülkében a perjelnővel éppen a lelkek megmentésén és annak a néhány akónyi pinhão-i bornak sorsán munkálkodott, amelyből már több iccényit palackokba töltögetett, hogy a fejedelemnőnek legyen mivel a gyomrát kúrálnia.

- Milyen helyre leány! - ismételte meg fél szemét Mariana-n, fél szemét a beszélőrácson túl nyíló fülkén tartva, ahol a féltékeny rendfőnöknő morgolódott.

- Hagyja már azt a lányt, és inkább azt mondja meg, hogy mikor küldhetem a szolgálót a borért.

- Amikor csak akarja, priorasszony. De nézze csak, milyen szép szeme van a lánynak, és milyen sudár a termete?...

- Figyelgesse csak maga, João atya - csattant fel az apáca -, nekem egyéb dolgom is van.

És sértett szívvel elvonult, miközben a felső ajkán könnyek gördültek lefelé... vagy talán a rágott dohány leve.

- Maga lelkem, honnan jön? - kérdezte szelíden a káplán.

- A faluból - felelte Mariana.

- Hiszen azt látom... De melyik faluból?

- Azt én most meg nem gyónom.

- Pedig nem tenné rosszul, ha nekem gyónná meg, lányom, mert én éppen pap vagyok...

- Látom én azt.

- Milyen komisz természete van!...

- Már ahogy az atya látja.

- Kit keres a kolostorban?

- Megmondtam már odabe', hogy kit keresek.

- Te vagy az, Mariana? Gyere velem!

A lány odabiccentett a káplánnak, és bement a fogadóterembe, ahonnan barátnője hívta.

- Négyszemközt szeretnék beszélni veled, Joaquina - mondta Mariana.

- Megyek, megnézem, hogy találok-e gyóntatófülkét, várj meg itt.

A káplán kiment az udvarról, Mariana pedig, miközben várakozott, sorra vette tekintetével a monostor ablakait. Az egyik vasrács mögött egy nőalakot pillantott meg világi öltözetben.

- Ő volna az? - kérdezte Mariana a tulajdon szívétől, amely majd kiugrott a helyéről. - Bárcsak engem szeretnének úgy, mint ahogy őt!...

- Gyere föl a lépcsőn, Mariana, és a folyosóról nyíló első ajtón nyiss be bátran, ott majd megtalálsz - mondta Joaquina.

Mariana elindult, de még egy utolsó pillantást vetett az ablakra, amelyikben a városi ruhát viselő nőt látta, és megismételte:

- Bárcsak engem szeretnének úgy, mint ahogy őt!...

Belépett a fülkébe, és így szólt barátnőjéhez:

- Mondd csak, Joaquina, ki az a nagyon sápadt, fehér bőrű kisasszony, akit az egyik ablakban láttam?

- Talán az egyik novícia, kettő is van, aki nagyon csinos.

- De ennek másmilyen ruhája volt.

- Úgy már tudom: a Teresa Albuquerque kisasszony.

- Akkor nem tévedtem - mondta tűnődőn Mariana.

- Ezek szerint ismered?

- Nem: de éppen az ő szerelmi ügyében jöttem, hogy veled beszéljek róla.

- Hogyhogy?! Mi dolgod van neked a nemes kisasszonnyal?

- Nekem személyesen semmi, de ismerek valakit, aki nagyon szerelmes belé.

- A járásbíró fiát?

- Igen, őt.

- De hiszen az Coimbra-ban van.

- Azt már nem tudom, hogy ott van-e vagy nincs. Tennél-e nekem egy szívességet?

- Ha tudok...

- Tudsz... Beszélni szeretnék vele.

- Ó, egek! Ez nem fog menni, mert a nővérek le nem veszik róla a szemüket, holnap meg már el is megy innen.

- Hová megy?

- Egy másik kolostorba, az sem tudom, hogy Lisszabonba-e vagy Porto-ba. Az útiládái már készen állnak, pedig halálra vált attól, hogy mennie kell. De te mit akarsz tőle?

- Nem mondhatom meg neked, mert nem tudom... Szeretnék átadni neki egy levelet... Intézd úgy, hogy ide jöjjön, én pedig egy ruhára való pamutvásznat adok érte.

- Ej, de gazdag vagy, Mariana!... - vetette közbe Joaquina - De nem kell a szöveted. Ha sikerül megmondanom neki, hogy jöjjön ide, anélkül hogy bárki meghallaná, akkor úgyis megmondom. Most éppen alkalmas a pillanat, mert kórusra harangoznak. Hadd menjek hát...

Joaquina szerencsével járt. Teresa egyedül volt, elmerülten tépelődött magában, és ugyanúgy egy pontra bámult, ahogy Mariana látta.

- Megtenné a kisasszony, hogy gyorsan velem jön? - kérdezte a szolgáló.

Teresa követte őt, belépett a fülkébe, Joaquina pedig ezt mondta neki:

- Amilyen hamar csak lehet, kopogtasson, és én majd ajtót nyitok. Ha esetleg kérdeznek nagyságod felől, akkor azt mondom, hogy fent van a kilátóban.

Mariana hangja remegett, amikor Teresa megkérdezte tőle, hogy ő kicsoda:

- Ennek a levélnek a hozója vagyok, amely a tekintetes kisasszonynak szól.

- Ezt Simão írta - kiáltott fel Teresa.

- Úgy van, kisasszony.

- Én nem írhatok neki, mert elvették a tintatartómat, és senki sem adja kölcsön a magáét. Mondja meg neki, hogy hajnalban indulok Porto felé, a Monchique kolostorba. De ne aggódjon, mert bennem semmi sem változott. Ide azonban ne jöjjön, mert hasztalan próbálkozna bármivel, és nagyon veszélyes is volna. Majd Porto-ban látjuk egymást, mert mindenképpen megtalálom a módját, hogy beszélhessünk. Elmondaná mindezt?

- Igen, kisasszony.

- Ne felejtse el, jó? Semmiképp se jöjjön ide. Elszökni lehetetlen, és túl sokan lesznek a kísérőim. Jön Baltasar, az unokatestvérem, az unokanővéreim, az apám, és tudom is én még hány málhás szolga meg kocsis. Ha útközben próbálna elrabolni, az kész esztelenség volna a leggyászosabb következményekkel. Mindent mondjon el neki, jó?

Joaquina szólalt meg kintről:

- Kisasszony, siessen, mert a perjelnő már keresi.

- Isten önnel, isten önnel - mondta riadtan Teresa. - Ezt pedig tegye el emlékbe mint hálám jelét.

Azzal lehúzott ujjáról egy aranygyűrűt, és nyújtotta Mariana felé.

- Nem fogadhatom el, kisasszony.

- Miért nem fogadhatja el?

- Mert méltóságodnak nem tettem semmilyen szívességet. Ha már fizetséget kellene elfogadnom, az csak annak a részéről jöhet, aki elküldött ide. Kisasszony, az Isten kísérje útján, és kívánom, hogy legyen nagyon boldog.

Teresa elment, és helyette Joaquina lépett a fülkébe.

- Máris menned kell, Mariana?

- Igen, mert sietek, de valamelyik nap visszajövök, és akkor majd kibeszélgetjük magunkat. Isten áldjon, Joaquina.

- Legalább azt mondd meg, hogy mi van! A kisasszony kedvese itt van valahol a közelben? Mondd már meg, te lány, tőlem nem tudja meg senki!...

- Majd máskor, majd máskor; köszönöm, Joaquina.

Mariana vágta közben Teresa üzenetét ismételgette magában; és ha már gyakorlatoztatta a memóriáját, egyúttal felidézte a vendég szerelmesének az arcvonásait, és mint egy titkot, ezt súgta szívének: „Nem elég, hogy nemes és gazdag: ráadásul olyan szép is, amilyent én még nem láttam!” A szegény lány szívét az értelem szavai ostorcsapásként érték, és sírva fakadt tőlük.

Simão szobájának kis ablakából leste a végtelenbe nyúló utat, és minden neszben lódobogást gyanított.

Amikor végre megpillantotta Mariana-t, minden óvatosságot feledve rohant az udvarra, mit sem törődve a sebével, pedig épp válságosra fordult az állapota, lévén hogy az volt a nyolcadik nap a lövés után.

A kovács lánya úgy adta át az üzenetet, hogy annak egyetlen szavát sem változtatta meg. Simão sápadtan hallgatta, egészen addig a pontig, amikor Marina meg nem említette, hogy az unokafivére, Baltasar is elkíséri Teresa-t Porto-ba.

- Az unokafivére, Baltasar!... - mormolta baljós mosollyal az arcán. - Mindig ez a Baltasar, az unokafivér, aki egyre a saját sírját ássa és vele az enyémet is!

- Egyedül a sajátját, nemes úrfi - kiáltott fel João da Cruz. - Haljon csak meg ő, és vigye el harmincmillió ördög! Uraságodnak viszont élnie kell, ameddig João a nevem. Hagyja, hadd menjen Porto-ba, a kolostorban nem érheti bántódás. Isten az idővel gyógyít. A doktor úr Coimbra-ba megy, ott egy ideig meghúzza magát, aztán egyik pillanatról a másikra, amikor az öregúr a legkevésbé számít rá, elragadja a nemes hölgyet és elveszi feleségül: márpedig ez olyan biztos, mint a nap fénye, amely mindannyiunknak világol.

- Látnom kell őt, mielőtt visszatérek Coimbra-ba - mondta Simão.

- Hallgasson rám, hiszen ő maga mondta nekem, hogy ne menjen oda semmiképpen - tette hozzá Mariana.

- Netán az unokatestvére miatt? - folytatta a diák gúnyosan.

- Azt hiszem, igen, és mert teljesen hiábavaló volna, ha uraságod odamenne - felelte a lány félénken.

- Nem is úgy kell azt csinálni - harsogta João mester. - Ha nagyon muszáj, akkor rabolja el útközben a kisasszonyt. Kár is a szót tovább fecsérelni.

- Apám, ne hozzon még nagyobb veszedelmet a fiatalúr fejére - mondta Mariana.

- Ne essék tévedés, kisasszony - szólt közbe Simão -, én nem akarok mások fejére veszélyt zúdítani. A magam bajával, minél nagyobb, annál inkább, nekem egyedül kell megbirkóznom.

João da Cruz ábrázata most olyan súlyos méltóságot sugárzott, amilyen csak ritkán nemesbítette vonásait.

- Simão úr, kegyelmed semmit sem tud a világról. Ne adja a fejét egymagában erre a kalandra, mert az olyan népség, hogy ha valakit egyszer a markába kaparint, abból, mint az egyszeri ember mondja, kiszorítja a szuszt. Én egy faragatlan ember vagyok; de ahogy mondani szokás, abból a fajtából való, akit a szamarak nyavalyái által lesz lódoktorrá. Szenvedélyek... essen beléjük az ördög, meg azokba is, akik elvesztik tőlük a fejüket. Egy fehérszemély miatt, még ha a király lánya is, egy férfi nem rohanhat a vesztébe. Nő annyi van, mint a nyű, és olyanok, mint békák a pocsolyában, az egyik lemerül, mire négy másik dugja ki fejét a vízből. Egy gazdag és nemes férfinak, mint uraságod, csak a kisujját kell kinyújtania, és ezer közül válogathat. Engedje hát, hadd menjen Isten hírével vagy a sátánéval, mert ha egyszer uraságodnak rendelte a sors, akkor édes mindegy, merrefelé kapkod, előre vagy hátra, a vége kézfogó lesz: ez a régiek bölcsessége. Higgye el nekem, fiatalúr, hogy nem a félelem beszél belőlem. Ne feledje, hogy João da Cruz tudja, hogyan szagoltasson ibolyát egy csapásra két emberrel, de azt bizony nem tudja, mi a félelem. Ha uraságod ki akar állni az országútra, hogy azt a bizonyos kisasszonyt elrabolja az apjától meg az unokatestvérétől vagy akár egy regimenttől, akkor máris felpattanok a lóra, és három óra múlva itt vagyok négy férfival, aki négy sárkánnyal ér fel.

Simão izzó tekintettel nézett a kovács szemébe, amikor Mariana, két kezét keblére szorítva, felkiáltott:

- Apám, ne adjon neki ilyen tanácsokat!...

- Hallgass, leány! - mondta João mester. - Eredj, vedd le a nyerget a lóról, takard le, és csutakold szárazra. Nem hívott ide téged senki.

- Ne aggódjék, Mariana kisasszony - mondta Simão a lánynak, aki szomorú arccal éppen kifelé indult. - Nem fogadom meg az édesapja egyetlen tanácsát sem. Szívesen végighallgatom, mert tudom, hogy a javamat akarja: cselekednem azonban úgy kell, ahogy a becsület és a szív diktálja.

Estefelé Simão magára maradt, és hosszú levelet írt, s benne ezeket a passzusokat:

Úgy érzem, Teresa, hogy elveszítettelek. Lehet, hogy nem látom meg a holnapi napot. Körülöttem minden a halál színét öltötte magára. Mintha a saját sírom hidege járta volna át véremet és valamennyi csontomat.

Nem vagyok képes olyanná válni, amilyennek te szeretnéd. Szenvedélyem nem törődik bele a szerencsétlenségbe. Te voltál az életem; bizonyosra vettem, hogy nincs ellenséges erő, mely elszakíthatna tőled. Csak a félelem öl meg, hogy elveszítelek. A múltból nekem már csak annyi maradt, hogy lesz bátorságom megkeresni a méltó halált, a sajátomat és a tiédet. Ha benned van is erő a hosszú haldokláshoz, bennem nincs.

Boldogtalan szerelmesként talán tudtam volna élni: ez a bosszulatlan bánat azonban maga a pokol. Nem adom olcsón az életemet. Itt maradsz, Teresa, nélkülem, de nem lesz melletted az a gazember sem, hogy tovább üldözzön téged a halálom után. Féltékenyen fogom kísérni minden órádat. Vágyakozva gondolsz majd a te égi hitvesedre, és lelki szemeidet sohasem fordítod el rólam, nehogy megpillantsd magad mellett azt a nyomorultat, aki annyi szép reményünk halálát okozta.

Amikor e levelet olvasod, én már egy másik világban leszek, ahol könnyeid imáját várom. Az imádságaidat! Csodálkozom, hogy maradtak még bennem szikrái a hitnek, és felcsillannak a szörnyű árnyak között!... Szerelmeddel a hitet táplálod bennem, Teresa. Még mindig hiszem, hogy nem hunyt ki a fény, amely belőled árad; az isteni gondviselés azonban már elhagyott.

Emlékezz rám. Élj, hogy megmutasd a világnak egy árnyalak iránt érzett hűséges szerelmeddel, hogy mi vonzott engem e mélységes szakadékba. Megdicsőülten hallgatod majd a világ hangját, hogy mindenben méltó voltál hozzám.

Amikor e levelet olvasod...

A könnyek megakadályozták benne, hogy folytassa a levelet, és akkor is zokogott még, amikor belépett Mariana. Azért jött, hogy megterítsen a vacsorához, és miközben a terítőt hajtogatta széjjel, fojtott hangon, mintha csak magához beszélne, ezt mondta:

- Ez az utolsó alkalom, hogy Simão úrnak asztalt teríthetek a házamban!

- Miért mondja ezt, Mariana?

- Mert a szívem ezt súgja.

A diák ezúttal babonás tekintettel figyelte a lány szívének gyémántsugarait, és merengő némasága az jelezte, hogy biztosan hisz a jövendölés igazságában.

Amikor a levesestállal visszatért, könnyek folytak João da Cruz lányának szeméből.

- Azért sír, mert sajnál, Mariana? - kérdezte Simão elérzékenyülten.

- Azért sírok, mert érzem, hogy nem látom többé; vagy ha mégis, akkor olyan állapotban, hogy inkább meghalnék, mint hogy lássam.

- Talán mégsem így lesz, kedves barátném.

- Uraságod megtenne valamit, ha megkérem rá?

- Attól függ, mit kér a leányasszony.

- Ne menjen el ma este, és holnap se.

- Lehetetlent kér, Mariana. Muszáj elmennem, mert ha nem, belepusztulok.

- Akkor arra kérem, hogy bocsásson meg a merészségemért, és Isten kísérje minden lépését.

A lány elmondta apjának, hogy a diák miféle szándékokat melenget. João mester máris cselekedett, és azzal próbálta meghiúsítani az ötletet, hogy a sebesülés súlyos voltát ecsetelte. De miután látta, hogy a diákot nem tudja eltérítetni szándékától, úgy határozott, hogy vele tart. Simão megköszönte ajánlatát, de erélyesen elhárította. Csakhogy a kovács kötötte az ebet a karóhoz, szó nélkül megtisztogatta a flintáját, dupla porció zabot adott a kancának, mondván, hogy jöjjön, aminek jönnie kell, amikor a diák közölte vele, hogy meggondolta a dolgot, és nem Viseuba megy, hanem Porto-ba Teresa után, ha majd véget ért a lábadozás. João da Cruz ezt könnyen el is hitte neki, Mariana azonban, aki mindig szíve sugallataira hallgatott, nem bízott a hirtelen fordulatban, és figyelmeztette apját, hogy tartsa szemét az ifjú nemesen.

Este tizenegy órakor felkelt a diák, és körbehallgatózott a házban: a legkisebb neszt sem észlelte, csak annyit hallott, hogy a ló ropogtatja a zabot az istállóban. Friss puskaport töltött a pisztolyaiba, és egy João da Cruznak írt cédulát helyezett a levélre, amely Teresa-nak szólt. Kitárta az ablakszárnyakat, és átmászott arra a fából tákolt verandára, ahonnan veszély nélkül leugorhatott az útra. Miután földet ért és tett néhány lépést, kinyílt egy kis ablak a ház falán, és meghallotta Mariana hangját:

- Az ég legyen önnel, Simão úr. Kérni fogom Istent, hogy kísérje el útján.

A diák megállt, és belső hangot hallott, amely ezt mondta neki: „Az őrangyalod szólt e teremtés szájából, akinek értelme egyedül a szívé, amelyet a szeretet tesz fényessé."

- Ölelje meg helyettem az édesapját, Mariana - mondta Simão -, és Isten legyen magával is... a közeli viszontlátásig vagy...

- Az utolsó ítélet napjáig... - fejezte be a lány.

- A sorsnak be kell teljesednie... Legyen hát minden az Ég akarata szerint.

Simão beleveszett az éjszaka árnyaiba, Mariana pedig mécsest gyújtott a házi oltáron, utána forró könnyek között letérdepelt, és imádkozni kezdett...

Egy óra múlva Simão ott állt a kolostor előtt, és sorra végigmustrálta az ablakokat. Fényt egyik mögött sem észlelt; csak a sekrestyében pislákoló mécsesek világa szűrődött ki sejtelmesen a templom ablakán. Leült a templom lépcsőjére és ott várt mozdulatlanul hajnali négy óráig. Ezernyi látomás ostromolta bánatos lelkét, és leggyakrabban az tért vissza, ahogy Mariana rimánkodik két kezét összekulcsolva, közben viszont mintha Teresa sóhajait hallotta volna, aki a vágytól gyötörten, azért esdekel az Éghez, hogy szabadítsa meg hóhérai keze közül. Amikor Tadeu de Albuquerque alakját látta maga előtt, ahogy leányát egy kolostorba hurcolja, fellobbant benne a bosszúvágy, amikor pedig Baltasar Coutinho gyűlölt képe merült fel előtte, a diák keze önkéntelenül is a pisztolyok markolatára tévedt.

Negyed ötkor felzengett a természet himnusza, és ezernyi ujjongó hang köszöntötte a sugaras hajnalt. A kolostor udvarán madarak kardala szólalt meg, és a melódiát a templomtorony harangjainak kondulása kísérte. A horizont a skarlát színébe és fehérbe öltözött. A hatalmas lángnyelvként felcsapó virradat bíbora fénypászmákra hullt, és végighullámzott a hegyek lankáin, majd szétterült a rónán, mintha valamelyik angyal, Isten rendelésére a legderűsebb nyári nap minden csodáját akarta volna teremtményei elé varázsolni.

Hanem az ifjú tekintetét Ég és Föld egyetlen káprázata sem tudta magára vonni!

Fél ötkor meghallotta a hintók zörgését, amelyek pontosan feléje közeledtek. Másik helyet választott magának egy keskeny utca torkolatában, amely a kolostor oldalánál húzódott.

A kapu előtt megálltak az üres hintók, és rögtön utánuk három dáma érkezett úti öltözékben, bizonyára Baltasar nővérei, akiket két szolga kísért málhás öszvérekkel. A hölgyek letelepedtek a kapu mellett álló kőpadokra. Kevéssel később sarkaiban csikorogva kinyílt a hatalmas kapu, és a három dáma bevonult rajta.

Percekkel utána azt látta Simão, hogy Tadeu de Albuquerque közeleg a kapuhoz Baltasar Coutinho karjára támaszkodva. Az öregúr kimerültnek és gyengének látszott. A daliás termetű, hóbortos spanyol módra öltözött Castro Daire-i birtokos viszont önhitt magabiztossággal gesztikulált, mint aki szentül meg van győződve a saját igazáról, és csak nevet mások fájdalmán.

- Hagyja, bácsikám, a siránkozást! - mondta. - Nagyobb baj lett volna így férjhez adni! Megígérem azonban, hogy egy éven belül gyógyultan kapja vissza. Egy esztendő kolostorban a legkiválóbb purgálószere a szívnek. Semmi nincs, ami az elkényeztetett úrilányok lelkét jobban megtisztítaná a tévelygéstől. Ha bácsikám kislánykora óta vak engedelmességre kényszerítette volna, akkor már régen meg lenne törve, és nem érezné jogának, hogy férjet válasszon magának.

- Ő az egyetlen lányom, Baltasar - mondta az öreg zokogva.

- Hát éppen ez az - replikázott az unokaöcs. - Ha lett volna másik, akkor most kevésbé volna érzékeny a veszteségre és kevésbé keserítené az engedetlensége. Ráhagyná a házát a kedvesebb lányára, és kérhetné a király engedélyét, hogy az elsőszülöttet kitagadja az örökségből. Így azonban azt mondom, hogy ki kell égetni a sebet, mert borogatásokkal most már nem sokra megy.

Ismét nyílt a kapu, és a három hölgy lépett ki rajta, mögöttük pedig Teresa jött.

Tadeu letörölte könnyeit és tett néhány lépést, hogy üdvözölje lányát, aki nem emelte fel a földről a tekintetét.

- Teresa... - mondta az öreg nemes.

- Itt vagyok, uram - felelte a lánya anélkül, hogy ránézett volna.

- Még lehetséges volna - folytatta Albuquerque.

- Micsoda?

- Hogy jó leányom légy.

- Nem bánt a tudat, hogy ne volnék az.

- Mit beszélsz?!... Hajlandó vagy hát hazamenni és elfelejteni azt az átkozottat, aki minden szerencsétlenségünk okozója?

- Nem, apám. Az én sorsom a kolostor. Az életem árán sem felejtem őt el. Legyek engedetlen leánya, de hazudni nem fogok soha.

Teresa körbehordozta tekintetét, és amikor meglátta Baltasart, megremegett, majd így kiáltott fel:

- Még itt sem...?!

- Rólam beszél, Teresa húgom? - kérdezte Baltasar vigyorral az arcán.

- Magáról beszélek! Még itt sem kímél meg gyűlöletes jelenlététől?

- Én csak egy szolga vagyok itt, akit unokatestvérem visz magával kíséretként. Pár napja még volt másik kettő, aki alkalmas lett volna, hogy húgomat kísérje; csak valami gyilkos megölte őket nekem. Most, hogy nincsenek, magam ajánlkozom a szolgálatra.

- Felmentem e szolgálat alól - mondta ingerülten Teresa.

- Én viszont semmiképp sem tudom magamat felmenteni, miután két hűséges szolgám helyett, akikkel végzett a hitvány gyilkos, nem tudok mást kiállítani.

- Csakis így lehet - folytatta a lány is gúnyosan -, mert a gyávák mindig a szolgáik háta mögé bújnak, akik hagyják magukat megölni is.

- Még nem volt meg a végső számadás... drága unokatestvérem - vágott vissza a ficsúr.

A párbeszéd gyorsan zajlott, miközben Tadeu de Albuquerque a rendfőnöknővel és más apácákkal nyájaskodott. A négy hölgy, Baltasarral a nyomában kivonult a kolostor átriumából, és szembetalálta magát Simão Botelho-val, aki az utca sarkán állt nyugodtan.

Teresa meglátta... és mindenkinél előbb felismerve őt, felsikoltott:

- Simão!

A járásbíró fia nem mozdult.

A találkozástól halálra rémült Baltasar rámeredt, de nem akart hinni a szemének.

- Ki hitte volna, hogy ez a gyalázatos alak még ide is elmerészkedik - kiáltotta a Castro Daire-i férfi.

Simão tett néhány lépést, és sápadtan így szólt:

- Gyalázatos alak... én? És ugyan miért?

- Gyalázatos, igenis, gyalázatos gyilkos! - vicsorgott Baltasar. - Takarodjék a szemem elől!

- Ez az ember megőrült! - mondta a diák. - Uraságoddal én nem bocsátkozom vitába... - Kisasszony - fordult ezután Teresa felé, megindult hangon és a szív gyöngédségétől megváltozott arccal -, fogadja megnyugvással, amiről most példát mutatok ön előtt. Viselje ezt a keresztet, és ne átkozza az erőszakot, mert könnyen lehet, hogy kálváriája jutalmaképpen az isteni könyörületesség megkétszerezi erőit.

- Miket beszél ez a csirkefogó?! - kiáltott fel Tadeu.

- Azért jött ide, hogy inzultálja magát, bácsikám! - felelte Baltasar. - Veszi magának a pimaszságot, hogy ide tolja a képét és szítsa lányában a megátalkodottságot. Ez már mindennek a teteje Na, de én majd megmutatom, mert eltaposom ezt a gonosztevőt.

- Az a hitvány alak a gonosztevő, aki csak handabandázik itt, miközben egy lépést sem mer tenni felém - vágott vissza a járásbíró fia.

- Csak azért nem tettem - kiáltotta Baltasar dúlva-fúlva -, mert rájöttem, hogy magamat aláznám meg, ha a bácsikám szolgái előtt koppintanék az orrára, te pedig azt hihetnéd, bitang, hogy rászorulok a segítségükre.

- Ha egyszer így van - folytatta Simão mosolyogva -, akkor remélem, hogy soha többé nem kell látnom uraságod ábrázatát. Mert olyan gyávának és méltóságomon alulinak ítélem, hogy kénytelen leszek egy hordárral eltángáltatni.

Baltasar Coutinho remegve Simão-ra vette magát. Sikerült is megmarkolnia a torkát: ujjai azonban hamar elernyedtek. Mire a hölgyek odafutottak, hogy szétválasszák őket, Baltasar koponyája már nyitva volt a golyótól, amelyik a homlokán ment be. Egy másodpercig tántorgott még, majd odahullott Teresa lába elé.

Tadeu de Albuquerque eszeveszett kiáltozásba kezdett. Az inasok és a szolgák körbevették Simão-t, aki ujját a másik pisztoly ravaszán tartotta. Egymástól és az öregember kiáltozásaitól buzdítva készek voltak rá, hogy életük kockáztatásával is rávessék magukat a gyilkosra, amikor a szemközti utcából egy férfi futott elő arcán kendővel, és csőre töltött mordállyal lecövekelt Simão oldalán. A támadók visszahőköltek.

- Meneküljön, a kanca ott várja az utca végén - mondta a kovács vendégének.

- Nem futok el... De maga minél gyorsabban szedje a sátorfáját - felelte Simão.

- Fusson, mert mindjárt összeszalad a nép, és egykettőre itt lesz a katonaság is.

- Megmondtam már, hogy nem menekülök - válaszolta Teresa szerelmese, tekintetét le sem véve a lányról, aki ájultan omlott a templom lépcsőire.

- Uraságod el van veszve! - folytatta João da Cruz.

- Már régóta elvesztem. Menjen az útjára, barátom, a lányára kérem. Gondoljon arra, hogy még a hasznomra lehet, meneküljön hát...

A környéken kinyílt minden ajtó és ablak, a kovács pedig futásnak eredt, és meg sem állt a lováig.

A kolostor szomszédságában lakott az a férfi, aki tisztjénél fogva is elsőként ugrott ki az utcára, merthogy ő volt a törvényszolga.

- Fogja el, fogja el, mert gyilkolt! - kiáltozta Tadeu de Albuquerque

- Kicsoda? - kérdezte a törvényszolga.

- Én - felelte a járásbíró fia.

- Uraságod! - mondta döbbenten a martalóc, és közelebb lépve hozzá, halkan odasúgta: - Jöjjön velem, majd hagyom, hogy megszökjék.

- Én nem szököm - folytatta Simão. - Fogoly vagyok. Tessék, itt vannak a fegyvereim.

Azzal átadta a pisztolyokat.

Amikor Tadeu de Albuquerque valamennyire magához tért, leányát az egyik hintóba vitette, és két inasnak meghagyta, hogy kísérjék el Porto-ba.

Baltasar nővérei fivérük holttestével megindultak a nagybácsi házába.

MÁSODIK RÉSZ

XI.

A járásbíró arra ébredt, hogy felfordulástól hangos a ház, és feleségétől kérdezte, akiről gyanította, hogy ugyancsak felriadt a szomszéd szobában, hogy mi ez a lárma. Miután válasz nem érkezett, vadul rázni kezdte a csengőt és közbe kiabált, mert elfogta a rémület, hogy esetleg a ház ég. Mire Dona Rita berohant, már felvette nadrágját, de fordítva.

- Mi ez a ricsaj? Ki lármázik itt? - kiabált Domingos Botelho.

- Még leginkább ön - válaszolta Dona Rita.

- Én?! És ki sír-rí?

- A leányai.

- És miért? Bökje már ki végre.

- Na jó, megmondom: Simão megölt valakit.

- Coimbra-ban?... És emiatt csapnak ekkora lármát!

- Nem Coimbra-ban, hanem itt, Viseuban - folytatta Dona Rita.

- Asszonyom tréfát űz velem?! Szóval a fiú Coimbra-ban van, és Viseuban gyilkol! Lássa, ez olyan eset, amilyenről a Királyi Rendeletek Tára sem emlékezik meg.

- Mintha éppen ön gúnyolódna, Meneses! A fia ma hajnalban megölte Baltasar Coutinho-t, Tadeu de Albuquerque unokaöccsét.

Domingos Botelho egyszeriben teljesen átalakult.

- Elfogták? - kérdezte a járásbíró.

- Ott van a törvénybíró házában.

- Hívassa ide a törvényszolgát. Tudja, hogy hogyan és miért történt a haláleset?... Azonnal hívassa ide a törvényszolgát.

- Miért nem öltözik fel inkább, és megy maga a bíró házába?

- Mit dolgom volna nekem a bíró házában?

- Kérdezze meg a fiától, hogy mi történt.

- Én nem apa vagyok, hanem járásbíró. A kihallgatás nem rám tartozik, Dona Rita; nem vagyok kíváncsi a siránkozásokra; mondja meg a lányoknak is, hogy hallgassanak, vagy menjenek ki a kertbe, és ott bömböljenek.

A törvényszolga megjött a parancsra, és részletesen beszámolt mindenről, amit tudott, végül pedig azt mondta, hogy az Albuquerque lány iránti szerelem volt a szerencsétlenség oka.

Domingos Botelho végighallgatta a históriát, majd így szólt:

- A törvénybíró maradéktalanul érvényesítse a törvényt, mert ha nem jár el kellő szigorral, akkor majd én kényszerítem rá.

Amikor a törvényszolga elment, Dona Rita Preciosa megkérdezte férjétől:

- Mi jelentsen az a hangnem, amellyel a fiáról beszél?

- Csupán azt jelenti, hogy én e tartomány elöljárója vagyok, és nem veszek védelmembe gyilkosokat, akik egy olyan lány iránt érzett féltékenységből ölnek, akit én megvetek. És ezerszer inkább látnám Simão-t holtan, mint hogy bármi köze legyen ahhoz a családhoz. Sokszor megírtam és megmondtam neki, hogy elűzöm a házamtól, ha rájövök, hogy levelet vált azzal a nőszeméllyel. Nem kívánhatja senki, hogy feláldozzam a feddhetetlenségemet egy rebellis kölyökért, aki a tetejében még gyilkos is.

Dona Rita kicsit anyai gyöngédségből, nagyobb mértékben azonban az ellentmondás kedvéért hosszas vitába kezdett, majd visszakozott, amire férje szokatlan makacssága és indulata kényszerítette. Soha ennyire ádáznak és gyűlölködőnek nem érezte szavait. Különösen, amikor ezt vágta a fejéhez: „Asszonyom, mind ez ideig eltűrtem, hogy apró-cseprő dolgokban magáé legyen a döntő szó, a becsület kérdésébe azonban nincs beleszólása:" Amikor Dona Rita meghallotta e szavakat és látta Domingos Botelho arckifejezését, egyszeriben alázatos asszonnyá vált, és visszavonult.

Ebben a pillanatban lépett be a törvénybíró a fogadószobába. A járásbíró ment az üdvözlésére, de nem azzal a nyájas ábrázattal, mintha meg akarná köszönni a figyelmességét és elnéző álláspontját kérné, hanem méltatlankodó mogorvasággal, mintha szemére akarná hányni a bírónak, hogy meglátogatta, és azt képzeli, hogy az ő kezében akár csak egyszer is megremegett volna az igazság mérlege.

- Legelőbb is együttérzésemről szeretném biztosítani méltóságodat a fia szerencsétlensége miatt - mondta a törvénybíró.

- Köszönöm uraságodnak. Már mindenről tudok. Elkészült a vádirat?

- Nem tehettem meg, hogy elutasítom a keresetet.

- Ha elutasította volna, akkor most én kényszerítném, hogy teljesítse kötelességeit.

- Simão Botelho úr helyzete a lehető legrosszabb. Mindent elismer. Azt mondja, hogy a szeretett hölgy hóhérával végzett...

- Nagyon jól tette - szakította félbe a járásbíró hamisan csengő nevetéssel.

- Megkérdeztem tőle, hogy önvédelemből tette-e, miközben jeleztem neki, hogy mondjon igent. Mégis azt válaszolta, hogy nem; mert ha védekezett volna, akkor a cipője orrát használja, nem pedig fegyvert. Minden tisztességes eszközt megragadtam, hogy olyan válaszokat szedjek ki belőle, amelyek őrültségre vagy önkívületre utalnak: ehelyett ő olyan egykedvű lélekjelenléttel válaszolgatott; hogy annak alapján még csak feltételezni sem lehet, hogy ne szándékosan és ne tiszta fejjel gyilkolt volna. Méltóságod most itt áll szemben ezzel a rendkívül súlyos helyzettel. Szíveskedjék segíteni rajta, mert én nem tudok.

- Én sem tudok, és nem is akarok, törvénybíró uram. A fogdában van már?

- Még nem; egyelőre a házamban tartózkodik. Szeretném, ha méltóságod határozná meg, hogy miként készíthetnénk fel a legkíméletesebben a börtönre.

- Én nem határozok semmit. Vegye úgy, hogy az előzetes Simão-nak itt nincs rokona egy sem.

- De járásbíró úr - mondta a törvénybíró szomorú megütközéssel -, méltóságod azért mégiscsak apa.

- Én hivatali méltóság vagyok.

- Azért túlzásba viszi a szigorúságát. Engedjen meg nekem egy baráti észrevételt. A büntetésre ott van a törvény, ne tetézze a büntetést még a gyűlöletével is méltóságod. A szerencsétlenség még az idegenek haragját is csillapítja, nemhogy egy apa szeretetből fakadó szemrehányásait.

- Én nem gyűlölöm, kolléga úr, csak éppen nem ismerem azt a személyt, akiről beszél. Teljesítse tehát a kötelességét, amire a járásbíró utasítja, utána pedig a barát majd hálásan megköszöni a figyelmességét.

A törvénybíró ment, és Simão-t ugyanabban a derűs állapotban találta, amelyben hagyta.

- Most beszéltem az édesapjával - mondta a bíró -, és hát haragja jóval nagyobb, mint azt közönségesen becsülni lehetett volna. Azt hiszem, egyelőre nem remélheti a segítségét vagy a védelmét.

- Mit számít az? - kérdezte Simão egykedvűen.

- Nagyon sokat számít, Botelho úr. Ha apja akarná, volna rá mód, hogy enyhébb legyen az ítélet.

- Mit bánom én az ítéletet? - feleselt a járásbíró fia.

- Ahogy elnézem, uraságod azt sem bánja, ha a kötélre kerül?

- Nem, uram.

- Mit nem mond, Simão úr?! - hökkent meg a kérdező.

- Azt mondom, hogy szívem közömbös aziránt, hogy mi lesz a fejem sorsa.

- És azt tudja, hogy apjától a legcsekélyebb gondolkodást sem remélheti a börtönben?

- Nem tudtam; hát aztán? Mi a különbség az éhhalál és a vérpad között?

- Miért nem ír édesanyjának? Megkérhetné, hogy...

- Mire kellene megkérnem anyámat? - kérdezte Simão.

- Kérje meg, hogy engesztelje ki apját, máskülönben nem lesz, aki etesse Botelho urat.

- Uraságod olyan nyomorultnak néz engem, aki aggódik amiatt, hogy ma mit fog ebédelni? Azt hiszem, a gyomor sekélyes ügye már nem tartozik a törvénybíró úr hatáskörébe.

- Az bizonyosan nem - felelte bosszúsan a bíró. - Csináljon, amit akar.

Azzal hívatta a törvényszolgát, átadta neki a foglyot, hogy nyugodtan vezesse el, erősítést se kérjen a fegyőrtől.

A foglár tisztelettel fogadta a rabot, és a börtön egyik legjobb zárkáját nyitotta ki neki, ami azonban teljesen csupasz volt, és hiányzott belőle e legkisebb kényelem is.

Egy másik rab adott kölcsönbe egy faszéket, amire Simão leült, a karját keresztbe fonta, és elmerengett.

Nem sokkal később az egyik szolga ebédet hozott neki hazulról, és elmondta, hogy anyja bízta meg vele titokban, majd átadott egy levelet is. Simão, mielőtt az ételhez nyúlt volna, amely ott volt előtte a kövezeten egy kosárban, a levelet kezdte olvasni:

Szerencsétlen, elvesztél örökre!

Én nem segíthetek rajtad, mert apád engesztelhetetlen. Az ő háta mögött küldöm neked az ebédet, de nem tudom, hogy a vacsorádról képes leszek-e gondoskodni!

Micsoda sorsra jutottál! Bár haltál volna meg születésed pillanatában!

Akkor azt mondták nekem, hogy halva születtél: a végzeted azonban nem akarta eleresztени áldozatát.[3] *Miért jöttél el Coimbra-ból? És mire jöttél ide, boldogtalan? Most tudtam meg, hogy már két hete nem vagy Coimbra-ban, és anyádat soha egyetlen szóval sem értesítetted!...*

Simão abbahagyta a levél olvasását, és ezt mondta magában:

- Ezt meg hogy érti?! Ezek szerint anyám nem is hívatta magához João da Cruzt? És nem ő volt az, aki a pénzt küldte?

- Vigyázzon, fiatalúr, mert kihűl az ebédje! - mondta a szolga.

Simão azonban meg sem hallotta a figyelmeztetést, hanem olvasott tovább.

Bizonyára pénzed sincs, de legnagyobb sajnálatomra most semmit sem küldhetek neked. Fivéred, Manuel, amióta Spanyolországba szökött, minden megtakarításomat felemészti. Majd meglátom, hogy később mit tehetek; de tartok tőle, hogy apád elhagyja Viseut és bennünket is magával visz Vila Realba, hogy büntetésed egyszer s mindenkorra a törvény szigorára bízza.

Szegény Simão! Merre bujkáltál két héten át? Éppen ma kapott apád kézhez egy levelet valamelyik tanártól, aki közli vele, hogy nem jársz órákra, hanem Porto-ba utaztál, ahogy a téged kísérő vezető híreszteli.

Ennél többet nem tehetek érted. Apád még a kis Rita-t is megrakta, amiért meg akart látogatni téged a börtönben.

Gondold meg, hogy szegény anyád milyen keveset tehet egy olyan akaratos ember mellett, mint a te apád.

Simão Botelho gondolkodott néhány percig, és biztosan tudta már, hogy a kapott pénz João da Cruzé volt. Amikor felocsúdott gondolataiból, szeme könnyben úszott.

- Ne sírjon, fiatalúr - vigasztalta a szolga -, a bajok mindig a férfiakra hárulnak, de Isten könnyít a terheken. Ebédeljen meg inkább, Simão úr.

- Vidd innen azt az ebédet - mondta.

- Hát nem akar enni?!

- Nem. És ne is gyere többé. Nekem nincs családom. Az égvilágon semmit sem akarok a szüleim házából. Mondd meg anyámnak, hogy derűs vagyok, meg boldog, és büszke a sorsomra. Most pedig menj.

A szolga ment, és közölte a foglárral, hogy szerencsétlen gazdája megbolondult. Dona Rita hihetőnek találta a szolga gyanúját, mert maga is az őrület nyilvánvaló jeleit látta fia szavaiban.

Amikor a foglár ismét felbukkant Simão cellájában, egy vidéki lány kísérte. Mariana volt az. João da Cruz leánya, aki egészen addig, még a kezét sem fogta meg vendégének, most tárt karokkal közeledett feléje, miközben arcán patakzott a könny. A börtönőr visszavonult, és magában ezt gondolta: „Ez a leány még szebb, mint az a nemes kisasszony!”

[3] Dona Ritának ez a kijelentése Simão pontos születési dátumára világít rá, amiről írásos dokumentumom van, és azt Herculano Henrique Garcia Camilo Galhardo, az ajuda-i Miasszonyunk koronázási templom rektora jegyezte fel a 14. kötet 159. lapján. Eszerint: A nagytiszteletű João Domingues Chaves abbé atya 1784. május havának második napján kente fel Simão-ra a szent olajat, akit „odahaza életveszélyben keresztelt meg” a nagytiszteletű António de Simão Pelágio barát stb.

- Nem akarok könnyeket látni, Mariana - mondta Simão. - Ha valakinek itt könnyet kell hullajtania, az én vagyok; de csak hozzám méltó könnyeket, mégpedig a hála könnyeit azokért a jótéteményekért, amelyekben ön és az apja részeltetett. Az apja pénze volt az is, amit odaadtak nekem.

Mariana kötényébe rejtette arcát, és a könnyeit szárítgatta.

- Az apja veszélyben van? - kérdezte Simão, hogy rajtuk kívül nem hallhatta senki.

- Nincs uram.

- Odahaza van?

- Igen, és úgy látom, nagyon haragos. Jönni akart ő is, de én nem engedtem.

- Üldözte valaki?

- Nem, uram.

- Akkor mondja meg neki, hogy ne féljen, de siessen haza, hogy megnyugtassa.

- Nem tehetem addig, amíg nem végeztem valamivel, amit ő bízott rám. Most megyek, de nemsokára visszajövök.

- Kérem, vásároljon nekem egy padot, egy széket, kalamárist és papírt - mondta Simão, és pénzt nyújtott feléje.

- Gondoskodom mindenről. Már eddig is megtehettem volna, csak apám azt mondta, hogy előbb nézzem meg, hogy a családja nem gondoskodott-e a legszükségesebbekről.

- Nekem nincs családom, Mariana. Vegye el a pénzt.

- Apám engedélye nélkül nem fogadhatok el pénzt. A vásárlásokra pedig több is van nálam, mint amennyi szükséges. Hát a sebesülése hogy van?

- Alig emlékszem már rá, hogy megsebesültem! - mondta Simão mosolyogva. - De alighanem jól van, merthogy nem fáj... Tud valamit Dona Teresa-ról?

- Megtudtam, hogy Porto-ba ment. Azt mesélik, hogy az apja ájultan berakatta a hintóba, és hogy nagyon sok ember nyüzsög az öreg nemes úr háza körül.

- Jól van, Mariana... Nincs szerencsétlenség némi vigasz nélkül. Menjen, gondoljon a vendégével, és legyen az őrzőangyala.

Megint kibuggyantak a könnyek a leány szeméből, és zokogás közben mondta:

- Legyen nyugodt. Nem fog magára hagyva meghalni. Gondoljon arra, hogy ma a nővére jött el önhöz.

E szavak után elővett kosarából egy csomag kétszersültet meg egy üveg fahéjlikőrt, és letette a székre.

- Sovány ebéd: de nem találtam mást, ami kész lett volna - mondta még, majd sietve távozott, mintha meg akarná kímélni a boldogtalant attól, hogy hálálkodnia kelljen.

XII.

A járásbíró még aznap kiadta az utasítást feleségének és lányainak, hogy készülődjenek, mert másnap elmennek Viseuból, és csak azt viszik magukkal, amit lóhátra tudnak rakni.

Most pedig leírom a család egyik nőtagjának azt az egyszerű és szomorú visszaemlékezését, amelyet néhány hónapja kaptam kézhez levélben:

Már ötvenhét év telt el azóta, mégis úgy emlékszem, mintha azok a szomorú események, amelyek beárnyékolták kislánykoromat, csak tegnap történtek volna. Nem tudom, mi az oka, de egyre tisztábban állnak előttem gyermekkorom emlékei. Úgy érzem, hogy harminc évvel ezelőtt kevesebb körülményre és részletre emlékeztem.

Amikor anyám azt mondta nekem és nővéreimnek, hogy készítsük össze útiládáinkat, mind-annyian sírva fakadtunk, amivel alaposan felbőszítettük apánkat. A nővéreim, akik mint idősebb lányok addigra sokkal több büntetést kaptak, mint én, azonnal elhallgattak. Én azonban, aki csak egyetlenegyszer kaptam verést Simão miatt, továbbra is sírtam, és ártatlan tudatlanságomban rimánkodtam apámnak, hogy engedjen el a börtönbe, mert látni szeretném, mielőtt elmegyünk Viseuból.

Akkor kaptam a második verést, és jóval keservesebbet, mint amilyen az első volt.

A szolga, aki vacsorát vitt a tömlöcbe, majd úgy, ahogy vitte, vissza is hozta, elmesélte, hogy Simão zárkájában már látott néhány bútort, ő maga pedig éppen vacsorázott, látszatra a legteljesebb nyugalomban. Azon az órán Viseu összes harangja megkondult az elhunyt Baltasar lelki üdvéért.

Simão mellett, mondta a szolga, ott volt egy igen szép falusi lány, aki nagyon szomorú volt, és omlottak a könnyei. Simão rámutatott a szolga előtt, és azt mondta: „Íme, ő az én családom.”

Másnap pirkadatkor elindultunk Vila Realba. Anyám egyre sírt, ami apámat roppantmód idegesítette, úgyhogy kiszállt a hintóból, amelyben együtt utazott vele, intett nekem, hogy üljek a helyére, ő pedig egész nap az én lovamon ült.

Alighogy megérkeztünk Vila Realba, elkezdődtek a veszekedések Simão miatt, végül apám elégelte meg előbb, és odahagyva a családját, kiköltözött a montezelosi birtokra. Anyám is el akart bennünket hagyni, hogy elutazzék az unokatestvéreihez Lisszabonba, és onnan folya-modjon fivérünk szabadulásáért. Apánk azonban, akinek a viselkedése ijesztően megváltozott, megtudta a dolgot, és megfenyegette, hogy a törvény erejével fogja kényszeríteni anyámat, hogy ne hagyhassa el ura és lányai házát.

Anyánk levelet írt Simão-nak, de nem kapott rá választ. Arra gondolt, hogy a fia nem hajlandó írni neki, sok évvel később azonban apánk iratai között megtaláltuk valamennyi levelét. Akkor vált világossá, hogy apám belenyúlt a postába.

Egy viseui asszony levelet írt anyámnak, és lelkendezve áradozott anyai szeretetéről és gyengédségéről, és hogy milyen példásan gondoskodik boldogtalan fiáról. Ezt a levelet egy öszvérhajcsár hozta és adta át neki személyesen, máskülönben ez is a többi sorsára jutott volna. Meglepte anyámat barátnője vélekedése az ő jóságáról, és megvallotta neki, hogy ő bizony nem segített semmiben, mert fia azt a keveset is visszautasította, amit tenni tudott volna érte. Erre a viseui asszony azt írta vissza, hogy ott lakik a börtön közelében egy lány, valami patkolókovács lánya, aki mindenben gondját viseli a rabnak, még takarít is rá, és mindenkinek azt mondja, hogy ezt Dona Rita Preciosa úrhölgy megbízásából és költségén teszi. Anyám barátnője hozzátette még, hogy néhány alkalommal hívatta azt a csinos menyecskét, hogy

finomabb ételeket küldjön vele Simão-nak, de ő elhárította mondván, hogy a fiatal úr úgysem fogadna el semmit.

Időről időre kaptunk azért híreket, de azok mindig igen lesújtóak voltak, mert apám távollétében, mint ahogy várható is volt, Viseu majd minden előkelősége összeesküdött szerencsétlen fivérem ellen.

Anyám írt rokonainak is a fővárosba, hogy kérjenek királyi kegyelmet a fiának; csakhogy azok a levelek nem mentek el a postával, mert valamennyit átadták apám kezébe.

És mit csinált ő mindeközben a birtokon család, hivatali dicsőség és gondoskodás nélkül? Körbevetette magát napszámosokkal, és velük együtt művelte azt a ligetet, ahol a rekettye-bokrok és hangák között még ma is látható néhány szőlőtő, amit saját kezével ültetett. Anyánk esedező leveleket írt neki fia érdekében, válasza azonban csak annyi volt, hogy a törvény nem játék, és hogy a régi, dicsőbb korokban maguk az atyák ítélkeztek bűnös fiaik felett.

Anyám összeszedte minden bátorságát, és egy napon személyesen látogatta meg, mert engedélyét akarta kérni, hogy Viseuba menjen. Könyörtelen apám azonban ezt is megtagadta tőle, ráadásul jól leteremtette.

Hét hónap elteltével jött a hír, hogy Simão-t felakasztják azon a helyen, ahol tettét elkövette. Egy álló hétre bezártunk minden ablakot, gyászt öltöttünk, anyánk pedig ágynak esett.

Hamar híre ment ennek Vila Realban, és a város kiválóságai Montezelosba mentek, hogy szelíd szóval rávegyék apámat: vesse latba befolyását elítélt fia megmentésére. Néhány lissza-boni rokon is megkereste, hogy akadályozza meg ezt a szégyent, amely gyalázatot hozna az egész famíliára. Apám válasza mindenkinek egyformán az volt: „A bitófát nemcsak azoknak találták ki, akik még nagyapjuk nevét sem ismerik. A családokra a bűnös cselekedetek hozzák a gyalázatot. A törvény nem gyaláz meg senkit, egyedül csak azt, akit büntet."

Volt nekünk egy nagyon öreg és nagy köztiszteletnek örvendő bácsikánk, bizonyos António da Veiga. Végül is ő tett csodát, ami így esett: odaállt apám elé, és ezt mondta neki: „Engem nyolcvanhárom esztendős koromig őrzött meg Isten. Élhetek még kettőt vagy hármat? Ez azonban már nem élet; ámde az volt, és becsületben telt, mostanáig folt nem esett rajta, márpedig ennek így is kell maradnia; az én szemem nem láthatja meg a család szégyenét. Domingos Botelho, most vagy megígéred nekem, hogy megmented fiadat az akasztófától, vagy itt előtted végzek magammal." Ezeket mondta, majd elővett egy borotvát, és a nyakához emelte. Akkor apám a karjára tette a kezét, és megígérte neki, hogy Simão-t nem fogják felakasztani.

Másnap apám elment Porto-ba, ahol a Legfelső Ítélőszéken nagyon sok barátja volt, onnan pedig tovább Lisszabonba.[4]

1805. március elején anyám, legnagyobb örömére, megtudta, hogy Simão-t átszállították a Legfelsőbb Ítélőszék porto-i börtönébe, miután elhárultak azok a hatalmas akadályok, amelyeket a panaszosok, Tadeu de Albuquerque és a halott nővérei támasztottak.

Ezután...

---

[4] A viseui járásbíró után maradt papírok közt található az alábbi levél:

Tisztelt uram, barátom és kollégám: e levél vivőjének, aki nem más, mint Manuel de Oliveira atya, szíveskedjék átadni azt az ötven pénzt, amiről szó volt köztünk, mielőtt tovább ment volna Lisszabonba. A fia fellebbezését az én gondjaimra bízták, és biztos kezekben van, habár komoly ellenséges erők dolgoznak ellene. Barátja, António José Dias Mourão Mosqueira, szenátor - Porto, 1805. február 11. A címzés: Tekintetes Domingos José Correia Botelho de Mesquita Meneses Úrnak - Lisszabon.

Ezen a ponton abbahagyom a levél közlését, hogy ne menjünk elébe az elbeszélésre váró eseményeknek, mert művészi szempontból elengedhetetlen, hogy az elvágott szálakat összekössük.

Simão Botelho békés lélekkel várta, hogy elérkezzék az ítélet napja. Úgy foglalta el helyét a gyilkosok padján, hogy nem volt védője, és tanúkat sem sorakoztatott fel maga mellett. A bíró kérdéseire hűvös fejjel válaszolgatott. Amikor a bűntett okát firtatták, akkor ő azt kertelés nélkül feltárta híven, anélkül azonban, hogy akár csak egyszer is kiejtette volna száján Teresa Clementina de Albuquerque nevét. Amikor azonban a vád képviselője ezt megtette, Simão Botelho felpattant helyéről és így kiáltott fel:

- Hogy kerül egy nemes kisasszony neve a vér és a gyalázat bűzös barlangjába? Micsoda hitvány vádló áll itt, akinek nem elég a vádlott vallomása, hogy a hóhér szükségességét bizonyítsa, egy leány tisztes hírét is be kell sároznia? A vád hiánytalanul összeállt: én magam fogalmaztam. Beszéljen hát a törvény, és hallgasson el az a féreg, aki gyalázkodás nélkül nem képes vádolni.

A bíró csendre utasította Simão-t, aki dohogva ült vissza helyére:

- Semmirekellők!

A vádlott végighallgatta halálos ítéletét, amelyet kötél által fognak végrehajtani rajta a bűntény helyszínén. A tömegből ekkor néhány szívet tépő kiáltás tört fel. Simão arcával a sokaság felé fordult, és ezt mondta:

- Uraim, gyönyörű látványosságban lesz részük! A bitófa a nép egyetlen ünnepe! Vigyék hát ki innen azt a szegény nőt, aki most sír: ő az egyetlen lény, akinek kínhalálom nem lesz mulatság.

Mariana-t szállására támogatták, a börtön tőszomszédságába. Az izmos karok pedig, amelyek vitték, apjáéi voltak.

Amikor Simão Botelho, tizennyolc évének virágzó üdeségével elindult a bíróságról a börtönbe, különös párbeszédet hallott:

- Mikor lesz a kivégzése?

- Alig várom már! Ő fog meglakolni a sok ártatlanért, akit az apja akasztatott fel.

- De hiszen csak azt a földbirtokost lőtte le!

- Mindegy, ezek a nemes urak az öldöklésben lelik minden örömüket!...

- Igaz is, de ölt volna meg egy szegény embert, akkor biztos, hogy még most is odahaza ücsörögne!

- Bizony hogy ott!

- És még most is milyen fent hordja az orrát!

- Hadd el, nem sokáig, mert fejével együtt az is a porba hull!...

- Mondják, hogy a hóhér már elindult.

- Még hogy elindult, már az este megérkezett, és hozott magával két bárdot is egy tokban.

- Te láttad őt?

- Nem, de mondta a komámasszony, akinek pedig a nővére sógorának a szomszédasszonya mesélte, hogy a hóhér elbújt valamelyik zárkában.

- Az aprónépet elviszed-e, hogy lássák a kivégzést?

- Már hogyne vinném! Egy ilyen alkalmat vétek volna elvesztegetni.

- Én már vagy három akasztást láttam, és úgy emlékszem mindegyik gyilkosságért volt.

- Igaz is, két esztendeje nem te küldted a pokolra Amaro Lampreia-t?!...

- Így volt: de ha nem ölöm meg én, akkor ő ölt volna meg engem.

- Akkor meg miféle példát akarsz mutatni?

- Tudom is én, hogy mifélét? A ferences Anselmo atya hirdeti a szülőknek mindig, hogy vigyék el a gyerekeket az akasztásra.

- Ezt bizonyára azért mondja, hogy ne őt fojtsuk meg, amikor minket fojtogat az adományokért.

Simão lelkére olyannyira nem vetült árnyék, hogy olykor még mosoly is játszadozott az ajkán, ahogy a bitófa kérdésében megnyilatkozó népi bölcselkedést hallgatta.

Amikor bevonult cellájába, felszólították, hogy a törvényes határidőn belül írja meg a fellebbezést. Válasza az volt, hogy nem él a lehetőséggel, mert elégedett sorsával és megbékélt az ítélettel.

Amikor Mariana felől tudakozódott, a foglár azt mondta, hogy máris hívatja. Helyette azonban João da Cruz jött könnyeit nyelve, mert leánya elvesztésén kesergett, aki azóta önkívületben van, hogy a bitófát említették, és azért könyörög, hogy őt öljék meg előbb. Éles fájdalom hasított a diák szívébe, mintha abban a pillanatban fénylett volna fel előtte az igazság, hogy Mariana a saját életénél is jobban szereti őt. Pár pillanatra elhalványult szívében Teresa képe. Talán úgy látta őt, mint egy szabadító angyalt, akit Teremtője derűsen szemlél: Mariana-t pedig úgy látta mint a szenvedés szimbólumát, aki apránként emészt el a halál, anélkül hogy mártíriumát a szerelem pillanatai jutalmaznának meg dicsőséggel. Az egyik meghal szeretve, a másik haldoklik, és nem remélhet egyetlen szerelmes szót sem annak az ajkáról, aki legfeljebb a hála rideg szavait rebegi el nagy néha.

És akkor elsírta magát az a vasból gyúrt ifjú. Könnyeivel pedig Mariana keserveit siratta el.

- Vigyázzon a lányára, Cruz uram! - mondta Simão a kovácsnak heves zokogással. - Felőlem legyen egészen nyugodt, mert erős vagyok, és derűs. Vigasztalja meg azt az áldott teremtést, aki az én balcsillagzatom jegyében született. Vigye el Viseuból, vigye haza. Mentse meg őt, hogy maradjon ezen a világon két nővérem, aki könnyet ejt értem. A jótéteményeivel már eddig is gazdagon bearanyozta rövid életemet. Néhány nap múlva átvisznek majd a siralomházba, és jobb lenne, ha a lánya nem tudna róla.

João da Cruz visszatért szállására, és a lányát a földön fekve találta, vérző arccal, miközben egyszerre sírt és nevetett, valósággal az eszét vesztette. Felnyalábolta és ölben vitte házába, miután az elítélt gondozását egy másik személyre bízta.

Attól fogva a magány borzalmai töltötték ki a boldogtalan ifjú óráit. Addig a napig Mariana, aki bírta a foglár és Dona Rita Preciosa barátnőjének a jóakaratát, szabadon járt be a zárkába, és igen kevés időre hagyta magára a foglyot. Csöndesen varrogatott, amíg az a leveleit írta, máskor rendezkedett vagy takarított a cellában. Amikor Simão-t elfogta a csüggedés vagy elővette a betegség, és az ágyán hevert, Mariana odaült a padhoz, és bár a betűvetést kevéssé sajátította el, százszor is leírta Simão nevét, hogy az írást könnyei maszatolják szét. És így éltek le egymás mellett hét hónapot, anélkül hogy a szót, „szerelem”, akár csak egyszer

hallotta vagy kimondta volna. És így virrasztott át éjszakákat, hol imádság, hol munka közepette, hol pedig gyaloglás közben, amikor apjához ment látogatóba a legváratlanabb órákban.

Attól fogva, hogy megjelent a bitófa rémképe, a rab nem látta többé ezt a kedves teremtést föltűnni a megvasalt ajtóban, amely olyan beosztóan és visszafogottan adagolta neki a levegőt, mintha meg akarta volna hagyni a fulladás teljes dicsőségét a vérpad kötelének. Soha többé nem látta őt!

És amikor felidézte Teresa képét, meggyötört szemének szeszélye vele együtt Mariana látványát is elébe hozta. Mindkettőjüket könnyezni látta. Ilyenkor kiugrott az ágyból, ujjai az ablak erős vasrúdjaira fonódtak, és legszívesebben széttörte volna koponyáját azon a rácson.

A remény immár nem kötötte őt sem a földhöz sem az Éghez. Az isteni fény sugara egyszer sem hatolt be tömlöcébe. A kegyelem angyala számára abban az égi lényben testesült meg, akit az őrület szállt meg, vagy visszaadta lelkét az Égnek. Végső soron nem Istenbe és nem is az emberekbe vetett hite tartotta vissza az öngyilkosságtól, hanem egy gondolat: „Miféle dicsőség a halál, te *gyáva,* ha már az életre nincs remény?! Amikor az ember a tisztesség útjának végére ért, már csak az akasztófa lehet a diadal!”

XIII.

És Teresa?

Jókor kérdezik, hölgyeim, és zokon sem vehetem, ha szememre hányják, hogy jelentéktelenebb epizódok kedvéért áldoztam föl őt, és feledkeztem meg róla.

Nincs ő elfelejtve. Jó ideje itt lebeg már előttem kitárt két szárnyával, mint legeszményibb kerub az angyalok között, és fényt bocsát az engem körülvevő csaknem teljes sötétségbe[5] az az égi Madár, aki mintha arra kérne, hogy virágokkal szórjam be azt a vércsíkot, amelyet ő hagyott a Földön. Keserűség lánya, több könnyet hagytál magad után, mint vért! Könnyeid virágok, és mondd meg nekem az Égből, hogy illatuk vajon nem ér-e többet Istened lábainál, mint a világ által szentnek kikiáltott ájtatoskodók imája, akiknek szentséges illata talán még a halandók képmutató és korlátolt orráig sem jut el.

A szemtanúk jól látták, hogy az ájult Teresa Cementina-t felemelték a templom lépcsőiről, és berakták a Porto-ba induló hintóba. Amikor magához ért, egy szolgálólány arcát látta maga előtt, aki a megkönnyebbülés üres és rideg kifejezéseivel halmozta el. Ha volt is bizalmasa apja szolgálói között, hát biztosan nem ő volt, máskülönben a rosszindulatú öregúr nem szemelte volna ki kíséretül. Még csak a bizalom vigasza sem maradt meg az érzelmeiben oly megrendült lénynek! Ám hirtelen a részvét sugara hasított az asszony kebelébe, aki addig pillanatig csak ellenséges érzéseket táplált úrnőjével szemben.

Teresa önmagától kérdezgette, hogy az az iszonyatos állapot vajon álom-e! Érezte, hogy ereje ismét elhagyja, ám nyomban magához tért, mert szerencsétlenségének tudata felrázta kábulatából. A szolgáló szíve megesett rajta, és vele együtt sírva biztatta, hogy szavakkal könnyítsen magán:

- Nyugodtan beszélhet, kisasszony, mert senki sem követ minket.

[5] Ez a regény a porto-i tartományi fogház egyik cellájának alacsony mennyezete alatt íródott, ahová csak a rácsok között szűrődött be némi derengő fény. Az Úr 1861. esztendejében.

- Senki?!

- Az unokanővérei ott maradtak; csak két lakáj jött velünk.

- Az apám sem?

- Nem, kisasszony... Sírhat és beszélhet kedvére.

- Porto-ba megyünk?

- Igen, kisasszony, oda.

- Mindent láttál abból, ami történt, Constança?

- Szerencsétlenségemre láttam...

- Hogy történt? Mondj el mindent.

- A kisasszony bizonyára tudja, hogy az unokatestvére meghalt.

- Meghalt?! Csak azt láttam, hogy a lábam elé esik; de...

- Azonnal meghalt, és utána édesapja megparancsolta a szolgáknak, hogy fogják le Simão urat, de ő egy másik pisztollyal...

- Elmenekült? - szakította félbe Teresa hirtelen támadt örömmel.

- Ő maga engedte, hogy megkötözzék.

- Börtönbe került?!

Rátört a zokogás, arcát a kendőjébe temette, és meg sem hallotta Constança vigasztaló szavait.

Egy idő után, mikor csillapult valamelyest a sírás rohama, Teresa azt az esztelen tervvel állt elő a szolgálónak, hogy az első állomásról, ahol megpihennek, majd megszökik, mert Viseuba akar menni, hogy utolsó búcsút vegyen Simão-tól.

A szolgáló csak nagy nehezen tudta eltéríteni szándékától, mikor hosszasan ecsetelte előtte az újabb veszedelmeket, amelyek csak tetéznék kedvese szerencsétlenségét, és azzal öntött bele némi lelket, hogy van remény Simão felmentésére a vád alól, tegyen ellene akármit is Albuquerque úr, merthogy apja igen befolyásos ember.

Teresa lelkében lassan lecsendesedtek ezek a gondolatok.

Sírdogálva, sóhajtozva és időről-időre eszméletét vesztve jutott egyre előre a Viseutól Monchique-ig tartó úton, ahová öt nap múlva érkezett meg.

A rendfőnök asszony már tudott a gyászos eseményekről a küldöncöktől, akik jóval megelőzték a lomhán haladó hintót.

Teresa-t nagynénje igen gyengéden fogadta, noha Tadeu de Albuquerque külön bekezdésben, szigorúan felhívta a figyelmét arra, hogy lánya egyáltalán senkinek nem írhat.

A perjelnő unokahúga szájából hallgatta végig az események hű történetét, és sorra olvasta Simão Botelho leveleit. Egymás karjában zokogtak sokáig: a perjelnő arcán azonban a vallásos hevület hamar felszárította a könnyeket, és beszélni kezdett Teresa-hoz, ellátva tanácsaival, amiket mint nővér adott, ki testét negyven esztendeje darócruhával, a szívét pedig szörnyűséges nélkülözésekkel gyötri.

Teresa-nak nem maradt ereje a lázadásra. Meghagyta nagynénjét szent hiúságában, hogy kiűzi belőle a szenvedély démonját, miközben odamosolygott a halál angyalának, aki szerelme és reménye közé bocsátotta fekete szárnyát, de ő maga ragyogó fénnyel képes megtölteni a boldogtalanok szívét.

Teresa levelet akart írni.

- Kinek, lányom? - kérdezte a perjelnő.

Teresa nem felelt.

- Mi haszna volna, ha neki írnál? - folytatta az apáca. - Azt képzeled, lányom, hogy odaadnák neki a leveledet? Csak azt érnéd el vele, hogy apádat még jobban felbőszíted magad és a szerencsétlen rab ellen. Ha minden tiltás ellenére is szereted, amint hiszem, hogy így van, akkor azon törd a fejed, hogy miként menthetnéd meg. Ha meghallgatod véleményemet, akkor mutasd azt, hogy elfeledkeztél róla. Ha erőt tudsz venni fájdalmadon, akkor színlelj, kövess el bármit, hogy apádhoz olyan hírek érkezzenek, amelyekből arra következtet, hogy mindenben engedelmeskedsz neki, hátha megesik a szíve szegény barátodon.

Teresa nem tiltakozott. Még egy mosolyt küldött a halál angyala felé, és kérte, hogy szerelmét és reménységét borítsa be egészen szárnya feketeségével.

A monchique-i apátnő havonta kapott levelet unokatestvérétől. Ezekből a levelekből a bosszú vágya lihegett. Az öregúr mindegyikben külön elmondta, hogy a gyilkos visszavonhatatlanul ott végzi majd a vérpadon. Teresa ugyan nem látta azokat a leveleket; de figyelmét nem kerülték el az együtt érző apáca könnyei.

A törékeny leány teste rohamosan gyöngült. A tudomány hamar elkövetkező halált jósolt neki. Értesült erről Tadeu de Albuquerque is, és ezt válaszolta: „Én nem kívántam a halálát, de ha Isten magához szólítja, akkor nyugodtabban halok meg, mert folttalan marad a becsülete." Ez volt hát a viseui nemes férfiú szemében a folttalan becsület!... A becsület, mely mint mondják, egyenes ágon Szókratész erényeiből, Jézus Krisztus erényeiből és a sok millió mártír erényeiből származik, akiket fenevadak karmai közé vetettek, mikor a könyörületet és a megbocsátást hirdették az embereknek!

A példás életű monchique-i nővérek egymást múlták felül találékonyságban, hogy a szeretettől és irgalmasságtól vezérelve, ezernyi módon próbálják elhamvasztani a tüzet, amely gyorsan emésztette a bezárt leány erejét. Hasztalan volt minden. Teresa könnyek között tapasztalta az együttérzést, és boldog is volt, mert a gyöngéd figyelmesség ráébresztette arra bizonyosságra, hogy az orvosok gyógyíthatatlannak találják.

Valamelyik figyelmetlen apáca az egyik napon elkottyantotta neki, hogy a lamego-i Remédios kolostorban él egy barátnője, és tőle tudja, hogy Simão-t halálra ítélték.

Teresa reszketni kezdett és halkan nyögdécselt, mert a kiáltáshoz már nem volt ereje:

- És én még mindig élek!

Azután imádkozott és zokogott; élete azonban folytatódott, az önkívület rohamai és a tiszta pillanatok váltakozásában.

Később megkérdezte a hírt hozó apácát, hogy vajon a Remédios kolostorban élő barátnője lenne-e olyan kegyes hozzá, hogy eljuttatja levelét Simão kezeibe. Az apáca késznek mutatkozott rá, de előbb kikérte a perjelnő véleményét is. A szent életű asszony úgy találta, hogy két haldokló utolsó beszélgetése nem lehet ártalmára sem a múlandó, sem az örök életnek.

Így azután Simão ezt a levelet olvashatta két héttel az ítélet után:

Simão, hites társam, Mindent tudok... Itt van velünk a halál. Lásd, könnyek nélkül írok neked. Haldoklásom már hét hónapja tart. Isten jó hozzám, mert megkímélt a bűntől. Hallottam róla, hogy meghalsz hamarosan, és akkor értettem meg, miért közeleg felém is a halál óráról órára jobban. Nekünk bevégeztetett, Simão! Látod, mivé foszlottak reményeink! Amikor még boldog

álmaidról meséltél nekem, én pedig elmondtam neked az enyéimet!... Mit ártottak Istennek a mi ártatlan vágyaink?!... Miért nem érdemeltük ki azt, amit annyi ember megkap?... Így kell végződnie mindennek, Simão? Nem akarom elhinni. Az örökkévalóság rettenetes képét mutatja felém, mert a remény volt az a fénysugár, amely engem tőled a hit felé ragadott. Sorsunk mégsem telhet be így. Nézz körül, hogy életed utolsó fonalához képes vagy-e kötni bármily reménységet. Simão, vajon egy másik világban találkozunk-e mi ketten? Kiérdemeltem-e Istennél, hogy láthassalak téged? Imádkozom, könyörgök, de gyengülök hitemben, amikor vértanúságod utolsó gyötrelmeit látom. Az én haldoklásom szelíd, szinte nem is érzem. Nem lehet a halál nehéz annak, kinek békés a szíve. Legrosszabb a vágyakozás, a vágyakozás a remények után, amelyeket a szívemben találtál, én meg a tiédben. Nem számít, ha ezen az életen túl már semmi sincs. Mert akkor a halál maga lesz a felejtés. Ha most még élhetnél is, mire mennél vele? Magam is elítélt vagyok, és felmentés nincs. Kövess engem, Simão! Ne vágyakozz az élet után, még ha az értelem azt súgná is, hogy lehettél volna boldog, ha nem velem találkozol, aki a halál útjára csábítottalak... És micsoda halál vár, Istenem!... Fogadd hát el! Ne bánj meg semmit. Ha bűnös vagy is, az isteni igazság megadja neked a fölmentést cserébe azon megpróbáltatásokért, melyeket börtönödben kell kiállnod... és az utolsó napokban, és amikor már ott állsz...

Teresa még egy szót írt volna oda, a toll azonban kihullott a kezéből, és még sokáig remegett egész teste. Nem írta le azt a szót! A *bitófa* gondolata azonban benne rekesztette az életet. A nővér belépett a szobába, hogy elkérje a levelet, mert a posta éppen indulóban volt. Teresa rámutatott, és ezt mondta:

- Olvassa el, ha akarja, és utána zárja le, mert nekem nincs hozzá erőm.

A rákövetkező három napban Teresa nem hagyta el ágyát. A virrasztó apácák minden órában azt várták már, hogy örökre lehunyja szemét.

- Milyen nehéz is meghalni! - ismételte el újra meg újra a beteg lány.

A nővérek jámbor szavaikkal próbálták táplálni lelkében a reményt.

Teresa meghallgatta őket, és elborulva így szólt:

- Mit ér az Ég reménysége, nélküle!... Istenem, mi is a menny?

Ámde azt még maga a kolostor apostoli káplánja sem tudta megmondani, hogy az égi gyönyörűség azonos-e az evilági gyönyörökkel, amelyeket helytelenül neveztek el így itt a Földön. A lélek ama finom rezdülései, melyeket csak a tüdővész bizonyos fajtái váltnak ki, mint az élet lángjának végső, pisla fénylobbanásait, ennél a betegnél is megmutatkoztak, amikor a szent életű hölgyek az üdvözülésről beszéltek neki. Amikor a káplán, Teresa világosabb pillanataitól ösztönözve, olykor a filozófia mezejére tévedt, témájának pedig a lélek halhatatlanságát választotta, a tanulatlan leány oly tömör és tiszta meghatározásokkal felelt, oly világos észérveket sorakoztatott fel a lelkek végső egyesüléséről, ha már ezen a világon is jegyesek voltak, hogy az atya eltöprengett; eretnekség volna-e valójában, ha e gondolatokat kiegészítésként csatolnák a négy evangélium valamelyikéhez.

Maga az orvostudomány is elámult már azon, mekkora ellenállásra képes az a csöppnyi élet. A rendfőnöknő levelet írt unokatestvérének, Tadeunak, és sürgette, hogy jöjjön mihamarabb, ha még utoljára látni akarja azt az angyalt, aki éppen búcsúzik e Földtől. Az öreg nemes, akit megkörnyékezett a könyörület és egy kevéssé talán az apai érzés is, elhatározta, hogy kiveszi lányát a kolostorból, hátha van még remény a megmentésére. Egy másik súlyos érv is szólt azonban emellett: az elítéltet Porto-ba készültek átszállítani. Gyorsan kapta hát magát a

nemesember, és éppen akkor érkezett meg Porto-ba, amikor a szentéletű nő, akinek egy másik a barátnője volt Lamego-ban, éppen a beteg kezébe adta Simão levelét:

Ne szökj még előlem, Teresa. Már nem lebeg előttem az akasztófa kötele, sem a halál árnyéka. Apám megvéd tőle, és lehet, hogy megmenekülök. Csomózd szívedhez élted utolsó szálait. Tarts ki haldoklásodban mindaddig, míg azt mondom neked, hogy él a remény. Holnap átvisznek a porto-i börtönbe, hogy ott várjam meg a felmentést, vagy hogy ítéletemet enyhítik. Az élettel visszatér minden. Szerethetlek téged a számkivetettségben is. Mindenhol van égbolt, virágok és Isten. Ha élsz, akkor egy napon szabad leszel: csak a sír követ nem emelik fel soha. Élj, Teresa, élj! Néhány nappal ezelőtt még arra gondoltam, hogy könnyeid mossák le halott arcomról a vérfoltokat. Mára azonban elmúlt fölülem a kegyetlen lidérckép. Fellélegezhettem e pokolban, ahol vagyok: álmomban már nem szorongatja torkomat a hóhér kötele. Már égre emelem tekintetemet és felismerem a szerencsétlenek gondviselőjét. Tegnap megpillantottam kettőnk csillagait, melyekre titkainkat bíztuk a távollét éjszakáin. Visszatértem az életbe, és szívem telve van reménnyel. Ne halj meg, életem kincse!

Késő éjszakára járt már, mikor Teresa az ágyában ülve, elolvasta a levelet. Beszólította szolgálóját, hogy segítsen neki felöltözni. Kinyittatta vele szobája ablakát, és arcát odaszorította a vasrácshoz. Az ablak a tengerre tárult, amely azon az éjszakán roppant ezüst fényben ragyogott; a Hold ragyogásával elhalványította azoknak a csillagoknak a fényét, melyeket Teresa az égen fürkészett.

- Ott vannak - kiáltott fel azután.

- Mik vannak ott, kisasszony? - kérdezte Constança.

- Az én csillagaim!... Olyan sápadtak, mint én magam... Az élet, ó, az élet! - kiáltott fel, arcához emelve csontvázszerű kezét. - Élni akarok! Engedd, hogy éljek, Uram!

- Élni fog, kislány! Élni fog, ha Isten irgalmas! - mondta a szolgáló. - De ne szívja magába az éjszakai levegőt. A folyóról érkező köd nagyon ártalmas.

- Hagyj engem, hagyj, mert az mind maga az élet... Oly régóta nem láttam már az égboltot. Érzem, Constança, hogy újjáéledek! Miért is nem lélegeztem minden este ezt a levegőt? Még élhetek néhány évet; ugye élhetek, Constança-m? Kérd te, te kérd rá az én Szűz Máriámat! Imádkozzunk együtt ketten! Rajta hát, hogy Simão ne haljon meg... Mert az én Simão-m él, és azt akarja, hogy én is éljek. Holnap Porto-ban lesz, és most már talán...

- Kicsoda, úrnőm?!

- Simão. Simão Porto-ba jön.

A szolgáló úgy találta, hogy gazdája félrebeszél, és meg sem próbált ellenkezni vele.

- Levelet kapott tőle a nemes kisasszony? - folytatta, azt remélve, hogy ekképp tovább táplálja benne a lázas öröm pillanatát.

- Igen, kaptam... Hallani akarod?... Felolvasom...

És elolvasta a levelet Constança legnagyobb ámulatára, akinek immár nem maradtak kétségei.

- Akkor most imádkozzunk, jó?... Ugye te nem vagy az ellensége? Ide hallgass, Constança, ha összeházasodunk, akkor velünk maradsz te is. Majd meglátod, milyen boldog leszel. Velünk maradsz, vagy nem akarod?

- Persze hogy maradok, kisasszony? De vajon ő kiszabadul-e a halál markából?

- Kiszabadul; meglátod, hogy kiszabadul; az apja lesz a szabadítója... És a Szent Szűz, aki egyesíteni fog bennünket. Ha azonban meghalok... ha én halok meg, Istenem!

És Teresa két kezét szorosan összefonta a keblén, miközben testét a sírás görcsbe vonta.

- Ha nem lesz hozzá erőm!... Mindenki azt mondja, hogy meghalok, az orvos már gyógyszert sem javall!... Akkor viszont jobb lett volna, ha nem érem meg ezt az órát! Ó, Isten Anyja, reményekkel eltelve kell meghalnom!

Akkor odatérdelt az áhítatos szentkép elé, amely viseui szobájából kísérte ide, s amelyhez már anyja és nagyanyja is imádkozott, ez volt az az együtt érző arc, amelyre a két haldokló asszony szemének utolsó fénysugara hullt.

XIV.

Az elbeszélt események másnapján Tadeu de Albuquerque jelentette be magát a Monchique kapus nővérénél.

Unokanővére örömkönnyekkel az arcán jelent meg a fogadóteremben.

- Ne hidd, hogy bánatomban sírok, fivérem - mondta. - A mi kis angyalunk, ha Isten is akarja, megmenekülhet. Korán reggel láttam, hogy sétálgat a dormitóriumban. Milyen más lett egyik napról a másikra! Ez, fivérem, a kolostorunkban nyugvó két szent asszony igazi csodája, akikhez házunk legtökéletesebb teremtményei naponta imádkoznak. Ha javulása továbbra is töretlen lesz, akkor megmarad nekünk a mi Teresa-nk: az Ég megadja, hogy az angyali lényt néhány évig még körünkben üdvözölhessük...

- Végtelen örömmel hallgatom, amit mond, drága jó nővérem - szólt közbe a nemes. - Úgy határoztam, hogy magammal viszem őt Viseuba, és a hazai levegő majd helyrehozza, mert sokkal egészségesebb, mint a porto-i.

- Korai volna még, fivérem, egy ilyen hosszú és fáradságos utazás. Verje ki a fejéből, hogy már most meg tudna birkózni egy ekkora távolsággal. Ne feledje, tegnap még azt hittük, hogy ma holtan találunk rá. Hagyja, hadd pihenjen még egypár hónapot! Utána nem mondom, hogy ne vigye, de most még hallani sem akarok egy ilyen könnyelműségről.

- Nagyobb könnyelműség, ha itt őrizgetjük Porto-ban - replikázott az öreg úr -, ahová ma már unokaöcsém elvetemült gyilkosa is megérkezhet. Nővérem talán nem tudott róla?... Márpedig ez az igazság: az a hétpróbás járásbíró mindent megmozgatott a védelmében, végül kicsikarta, hogy a törvényszék elfogadja fellebbezését a kiszabott határidőn belül: de még ezzel sem érte be, azt is kijárta, hogy fiát átvigyék a porto-i fegyházba. Azon fáradozom, hogy ennek ellenére szentesítve legyen az ítélet, és erősen remélem, hogy akaratom érvényesülni fog: ameddig azonban itt van az a gyilkos, semmiképp sem akarom, hogy a lányom is Porto-ban legyen.

- Fivérem a szülőapja, én pedig csak egy rokon vagyok - mondta az apátnő -, legyen hát a kívánsága szerint. Gondolom, látni akarja a lányát, nem igaz?

- Akarom, ha lehetséges.

- Rendben van, akkor hát érte megyek, addig pedig helyezze magát kényelembe abban a fülkében ott, Teresa is odamegy mindjárt.

Amikor Teresa értesült róla, hogy az apja várja, egészséges színe, amivel oly igen meg-örvendeztette a szent életű hölgyeket, egy pillanat alatt a korábbi sápadtságra változott. Hogy

nagynénje ilyen állapotában látta, rá akarta beszélni a lányt, hogy maradjon szobájában, és magára vállalta, hogy kimenti apjánál.

- Ennek meg kell lennie - mondta Teresa. - Odamegyek hozzá, nénikém.

Amikor apja meglátta őt, megremegett és elsápadt. Számított a változásra, de ekkorára nem. Megfordult a fejében, hogy talán rá sem ismert volna, ha nem mondják meg neki előre, hogy a tulajdon lánya jön.

- Miképp kell rád találnom, Teresa! - kiáltott fel megrendülten. - Miért nem értesítettél korábban, hogy ilyen állapotban vagy?

Teresa mosolyogva válaszolt:

- Nem vagyok én oly rosszul, mint ahogy azt barátnőim vélik.

- Van elég erőd hozzá, hogy Viseuba jöjj velem?

- Nincs, apám, ahhoz is alig van erőm, hogy pár szóban bár, de megmondjam önnek, hogy Viseuba én nem térek vissza soha.

- Hogyhogy nem, ha egyszer az egészséged múlik rajta?!...

- Az én egészségem ennek épp az ellenkezőjén múlik. Itt akarok élni és meghalni.

- No, azért ott még nem tartunk, Teresa - vetette ellene Tadeu színlelt kedvességgel. - Ha én úgy ítélem meg, hogy az itteni levegő ártalmas neked, akkor neked muszáj jönnöd, nekem pedig az a kötelességem, hogy rossz sorsodat kézbe vegyem és jó irányba egyengessem.

- Jó irányban halad az, apám. A halál az élet minden vétkét jóvá teszi.

- Nagyon jól tudom magam is: csakhogy én élve akarlak, ezért aztán szedd össze minden erődet az utazáshoz. Félnapi út után meglátod majd, hogy az egészség csodálatos módon visszatér beléd.

- Nem megyek, apám.

- Nem jössz?! - kiáltott fel haragosan az öreg, és az indulattól remegő kezével megmarkolta a rácsot.

- Ez a rács, amelybe apám kapaszkodik, elválaszt minket egymástól, mégpedig örökre.

- Hát a törvények? Azt hiszed tán, nincsenek meg a törvény adta jogaim, és nem kényszeríthetlek rá, hogy elhagyd a kolostort? Elfelejtetted volna, hogy még csak tizennyolc éves vagy?

- Tudom jól, hogy tizennyolc éves vagyok: csak azt nem tudom, hogy a törvények miként rendelkeznek, ámde ez a tudatlanág engem nem zavar. Ha azonban lehet az, hogy erőszakos kezek tépjenek ki innen engem, akkor majd meglátja, apám, hogy azok a kezek egy holttetemet fognak a kezükben tartani. Azután már... tehetnek velem, amit akarnak. Ameddig azonban ki tudom mondani, hogy nem megyek, addig esküszöm rá, apám, hogy nem megyek.

- Rájöttem már! - süvöltötte az öreg. - Tudod már, hogy az a gyilkos Porto-ban van!

- Igen, tudom.

- Még be is vallod szégyentelenül, hát nem borzadsz el magadtól! Még...

- Apám - vágott a szavába Teresa -, nem hallgathatom tovább, mert gyengén érzem magam. Engedjen hát, és álljon rajtam bosszút, ahogy tud. Az én dicsőségem ebben a hosszú szenvedésben az lesz, ha nekem is bitófát ácsolnak majd a gyilkosé mellett.

Teresa kilépett a fülkéből, tett néhány lépést a cellája felé, majd minden erejétől elhagyottan a falnak dőlt. Nagynénje és a szolgálója rohant a segítségére, ő azonban kedvesen lefejtette magáról karjaikat és csendesen ezt mondta:

- Nem szükséges... jól vagyok már... Az ilyen csapások feltámasztják bennem az életet, nénikém.

Azután megindult egymagában, imbolygó léptekkel.

Tadeu eszelős dühvel döngette a monostor kapuját, egyik ütése a másikat érte, nem kis riadalmára a kapus nővérnek és a többi apácának, akik számára szokatlan volt az efféle értelmetlen őrjöngés.

- Mit művel itt, fivérem? - kérdezte a perjelnő neheztelőn.

- Kívül akarom látni Teresa-t.

- Mi az, hogy kívül? És mégis, ki fogja őt kitaszítani innen?!

- Ön, asszonyom, nem tarthat itt egy lányt az apja akarata ellenére.

- Ez így van, de azért türtőztesse magát, fivérem.

- Nem türtőztetem magam, egy csöppet sem türtőztetem. Itt akarom látni a lányomat.

- Szóval ő maga nem akar menni?

- Nem, asszonyom.

- Akkor várja meg, míg szép szóval meggyőzzük őt, hogy menjen, mert erővel mégsem vonszolhatjuk ide.

- Ha kell, hát bemegyek én érte - makacskodott a férfi mind dühödtebben. - Nyissák ki ezeket a kapukat, hadd hozzam ki!

- Ezek a kapuk, fivérem, nem nyílnak meg csak úgy, ahhoz felsőbb meghatalmazás kell. A kolostor szabályait nem lehet felrúgni vérmes indulatok kedvéért. Csillapodjék végre, uram! Pihenje ki őrjöngését, és jöjjön vissza máskor, hogy megbeszéljük együtt, mi volna a méltó eljárás mindannyiunknak.

- Már mindent értek! - kiabálta az öreg, miközben hevesen hadonászott a fogadóterem rácsai felé. - Mindnyájan összeesküdtek ellenem. De legyenek nyugodtak, ezért alapos leckét kapnak még tőlem. Vegye tudomásul, fejedelemasszony; nem tűröm, hogy a lányom még egy levelet kapjon attól véres kezű mészárostól, megértette?

- Tudomásom szerint Teresa eddig sem kapott soha levelet mészárosoktól, és feltételezem, hogy ezután sem fog.

- Engem nem érdekel, hogy mit tud róla, vagy mit nem. Őriztetni fogom ezt a kolostort. A szolgálót pedig, aki ott van vele bent, dobják ki, megértette?

- Ugyan miért tennénk? - vette ellene a perjelnő méltatlankodva.

- Mert azzal bíztam meg, hogy mindenről értesítsen, ő meg nem mondott nekem semmit.

- Hátha nem is volt mondanivalója!

- Ne köntörfalazzon itt nekem, nővérem! Azt akarom, hogy kijöjjön az a szolgáló, de tüstént!

- Nem tehetek a kedvére, uram, mert nem vagyok hajlandó méltánytalan cselekedetekre. Ha uraságod azt akarja, hogy a lánya mellett másik szolgáló legyen, akkor küldjön egyet; de

annak a helyére, aki most van mellette, sokan lépnének szívesen ebben a házban, ő maga pedig szeretne velünk maradni.

- Megértettem - üvöltötte a férfi -, mindnyájan a halálomat akarják! De azt nem érik meg, előbb visz el itt mindent az ördög!

Tadeu de Albuquerque toporzékolva távozott a kolostor előcsarnokából. Viszolyogtató látvány volt, ahogy a harag eltorzította ráncos arcát, mélyen ülő szemében pedig vér és izzadság keveredett.

Egyenest a rendőrségi felügyelőhöz tartott. Kérte, intézkedjék, hogy azonnal adják ki neki a lányát. A felügyelő azt felelte, hogy ő nem illetékes rá, hogy ilyen ügyekben eljárjon. Az öreg akkor azt követelte, hogy parancsolja meg a foglárnak, egyetlen levelet se engedjen ki attól gyilkostól, aki Viseu járásból érkezett, a neve pedig Simão Botelho. A felügyelő azt mondta erre, hogy megfelelő okok és kivizsgálás nélkül, nem akadályozhatja meg, hogy a rab annak írjon, akinek akar.

Kettőzött indulat vitte onnan az aggastyánt egyenest a porto-i járásbíróhoz, ahol ugyanazokkal a követelésekkel rukkolt elő és ugyanolyan erőszakos modorban. A járásbíró, Domingos Botelho személyes jó barátja, rövid úton búcsút vett a tolakodó alaktól, mondván neki, hogy az öregség józan ész nélkül éppoly nevetséges, mint amilyen szánalmas. Ekkorra Tadeu de Albuquerque már valósággal őrjöngött. Össze-vissza bolyongott Porto utcáin, és sehogy sem talált megfelelő levezető csatornát gőgös szenvedélyének és bosszúvágyának. Másnap néhány szenátor ajtaján kopogtatott be, és úgy találta, hogy egytől egyig inkább hajlanak a könyörületre Simão Botelho iránt, mintsem a szigorúságra. Egyikük, aki gyermekkora óta jó barátja volt Dona Rita Preciosa-nak, és akinél az asszony közben is járt már fia érdekében, ezt mondta a tajtékzó nemesnek:

- Kevésen múlik, hogy valakiből gyilkos legyen Albuquerque úr. Uraságod hány halottat hagyott volna maga után szíve szerint, ha ellenfelei közül néhányan megpróbáltak volna ellenállni haragjának? Ez a szerencsétlen fiatalember, akivel szemben értelmetlen erőszakot akar foganatosítani, végig megőrizte méltóságát borzasztó bajában. Az apja elfordult tőle, és engedte, hogy akasztófára ítéljék; az ő ajkát azonban a legkétségbeesettebb pillanatában sem hagyta el könyörgő szó. Nyolc hónapon keresztül egy idegen gondoskodott róla a börtönben, és ő elfogadta ezt az alamizsnát saját magának és annak dicsőségére, aki adta. Ma meglátogattam ezt a boldogtalan ifjút, annak a hölgynek a fiát, akit a palotában ismertem meg, a királyi pár oldalán. Láttam, hogy pamutszövetből és nyersvászonból varrt ruha van rajta. Ő azt felelte, hogy ennyire telik, és még azt a nadrágot és kabátot is egy kovács könyörületének köszönheti. Mondtam neki, hogy írjon az apjának, akkor majd öltözködhet választékosabban is. Kijelentette, hogy ő nem kér attól semmit, aki engedte, hogy vérpadon vezekeljen azért a bűntettért, amelyet szerelméért, saját méltóságáért és nevére kényes önérzetéért követett el. Ebben a tizennyolc éves ifjúban van valami nagyság, Albuquerque úr. Ha méltóságod engedte volna, hogy a lánya szeresse Simão Botelho Castelo Branco-t, akkor megkímélhette volna életét annak a becstelen férfinak, aki az ifjút olyan vérlázító módon sértegette szavaival és tetteivel, hogy Simão szégyenben maradt volna, ha nem viselkedik olyan férfi módjára, akinek van tartása és méltósága. Ha uraságod nem szegül szembe lánya legtisztább és legártatlanabb érzelmeivel, akkor a törvénynek sem kellett volna felállítania egy bitófát, és unokaöccse sem fizetett volna életével egy rossz apa szeszélyeiért. Ha pedig leánya egybekel a viseui járásbíró fiával, akkor uraságod netán azt érezte volna, hogy címere csorbát szenvedett volna ezáltal? Nem tudom, hogy Tadeu de Albuquerque úr nemessége melyik századra nyúlik vissza, de Dona Rita Teresa Margarida Preciosa Caldeirão Castelo Branco címeréről szolgálhatok felvilágosításokkal királyságunk leghitelesebb és legdicsőbb nemesi évkönyvei alapján. Simão

Botelho apai ágon a legjobb vérből származik egész Trás-os-Montesben, és nem kell félnie tőle, hogy alulmarad versenyben a viseui Albuquerque-ékkel, akik nem biztos, hogy családfájukat azokra az Albuquerque-ékre vezetik vissza, akikről Luís de Camões énekelt.

Az utolsó gúnyos megjegyzéstől vérig sértődött Tadeu felpattant helyéről, fogta a kalapját és hatalmas aranygombbal ékes pálcáját, majd kurta biccentéssel búcsút vett.

- Keserves dolog az igazság, nem találja? - mondta neki Mourão Mosqueira főbíró.

- Tekintetes uram bizonyára tudja, mit beszél, én meg azt tudom, hogy mihez tartsam magam - válaszolt a nemes gunyoros éllel, hogy leplezze megbántódását a saját és tizenötödíziglen számlált felmenői személyében.

A főbíró még egyszer visszavágott:

- Tartsa magát ahhoz, amihez akarja, most azonban távozzék azzal a bizonyossággal, hogy Simão Botelho nem kerül bitóra.

- Azt még meglátjuk... - dörmögte az öregember.

XV.

1805 március havából tizenhárom nap pergett le.

Simão a fogház egyik zárkájában ül. Minden bútora egy deszkapriccs, egy szalmazsák, egy fenyőfa írópult meg egy kis ruhásbatyu a fejpárna helyén. Van még ott egy asztal, azon egy ébenfa ládika Teresa leveleivel, száraz virágokkal és a viseui börtönben írt feljegyzésekkel, mellette pedig az a kötény, amellyel Mariana utoljára szárítgatta könnyeit az ítélethozatal napján, mielőtt rátört volna az őrület.

Simão újraolvassa Teresa leveleit, kinyitogatja a papírborítékokat, amelyek a száraz virágokat zárják magukba, kezébe veszi a vászonkötényt, és kutatja rajta az elpárolgott könnyek nyomát. Utána arcával és mellével az ablak rácsainak feszül, és nézi a Valongo és a Gralheira hegycsúcsaival csipkézett látóhatárt, a Gaia, a Candal és az Oliveira folyók festői szalagját a tájban, és a Pilar domb ormán épült kolostort. A nap tündöklőn ragyog. Az ég kékjébe a tavasz ezernyi színe vegyül kavarogva. A levegő illatoktól roskadozik, és a kertekből felszökő játékos szellő az éterbe szórja a port, melyet a virágágyásokból csent el magának. Az a meghatározhatatlan öröm, mely mintha aranyfényébe vonná a márciusi naptól életre serkent parányi lelkek légióját, ujjongásra lobbantja a természetet, mitől a fények és virágok teljes pompáját öltvén magára, szerelmes epekedéssel várja a meleget, hogy megtermékenyítse.

A szerelem és a remény napja volt az, amelyet az Úr küldött a hegyoldalba vájt kunyhónak és a csillogó palotának, amelynek fényes ablakai a nap káprázatát tükrözték vissza, a párnás fogatán andalgó gazdagnak, aki a virágzó szeder fanyar illatát szívta magába, és a koldusnak, aki templom oszlopának támaszkodva melengette gémberedett tagjait.

Simão Botelho azonban elszökött a verőfény és a madarak cikázó röpte elől, magába roskadtan sírt, és ebben az állapotában vitte papírra gondolatait.

Nem kértem egyebet az Égtől, csak a mindennapi munkával szerzett kenyeret és a kebled, ahová egy órára folt nélkül és tisztán lehajthatom a fejemet.

Tizenhét éves ifjú voltam. Szerelmed világánál pillantottam meg az erényt. Úgy gondoltam, szent az a szenvedély, amely felemészti a többit, vagy legalább megtisztítja őket tüzével.

Soha egyetlen gondolatomra sem hullt olyan vágy fekete szeplője, amelyet nem mertem volna hangosan megvallani a világ előtt. Te légy a tanúm, Teresa, hogy ajkaim soha nem sértették meg füled tisztaságát. Kérdezd meg Istent, hoztam-e rád bármikor is szégyent szerelmemmel.

Soha, Teresa! Soha, vagy ítéljen fölöttem az egész világ!

Ha apád azt mondja, hogy csak előtte csúszva érdemelhetlek ki téged, akkor megcsókoltam volna a lábát. Ha azt parancsolod nekem, hogy haljak meg inkább, de ne fosszalak meg attól, hogy egy másik férfival légy boldog, akkor meghaltam volna, Teresa!

Te azonban egymagad voltál a boldogtalanságban, és én azt gondoltam, hogy hóhérod nem élhet tovább. És íme gyilkosként állok itt, de nem furdal lelkiismeret. A gyalázatos bűm megüli az értelmet: az enyém azonban ép, mert nem féltem a vérpad küszöbén sem, amikor minden ébredésemet a fuldokló kapálózása kísérte.

Minden órán vártam, hogy szólítanak majd a siralomházba, és magamban azt mondogattam: beszélni fogok Jézus Krisztussal.

A morális haldoklás hetven óráját meditáltam végig félelem nélkül, mert tudtam biztosan, hogy az igazi bűn nem vágyhat ennyire Isten ítéletére.

De téged sirattalak, Teresa. A kehely, amelyből ittam, ezer keserves könnyed utóízét tartogatta számnak.

Nyöszörgéseidet hallottam a fülemben, te szent vértanú! Lázas álmaidban a halál görcseiben rángatózva jelentem volna meg neked. Maga a halál is retteg a legnagyobb szerencsétlenségtől. De te későn haltál volna meg. Nem a mártírt láttad volna alakomban, aki kezével utoljára int feléd, hanem a vérpad deszkáiról felemelkedő szörnyű kísértetet.

Mily keserves halál a tied, ó, én szent kedvesem!

És ekképp búsongott tovább addig a pillanatig, amelyben a rendőrfelügyelő felhatalmazásával João da Cruz toppant a cellába.

- Kend itt?! - kiáltott fel Simão és átölelte őt. - Hát Mariana? Ott hagyta egyedül? Csak nem halt meg!

- Sem egyedül nem hagytam, nemes úrfi, sem nem holtan! Az ördög sem settenkedik folyton az ajtó mögött... Mariana eszméletére tért.

- Igazat beszél, João uram?

- Már miért hazudnék!... A boszorkányok táncoltak a hátán, már hogy szerintem... Érvágás, köpölyözés, hideg víz a fejre, ördögűzés, de inkább nem mondok semmit, csak annyit, hogy a leány egészséges, és amint jártányi erőre kap, útra kel.

- Áldott legyen érte az Isten! - kiáltott fel Simão.

- Ámen - fűzte hozzá a kovács. - De hát mi ez a szedett-vedett bútorzat itt? Honnan került ide ez az istenverte priccs? Nem akarna inkább valami embernek való fekhelyet meg egy alkalmatosságot, ahová egy keresztény ember is leülhet?

- Kitűnően megvagyok így is.

- Azt látom... Hát a bendő? Miképp gondoskodnak itt az ember falatozásáról?

- Még van pénzem, barátom.

- Bizonyára túl sok is, az nem vitás; csakhogy nekem még több, és uraságod szabadon rendelkezhet velem. Nézze csak ezt a papírt.

Simão Dona Rita Preciosa levelét olvashatta, amelyet a kovácsnak írt és felhatalmazta benne, hogy gondoskodjék fia szükségleteiről, ő pedig megtéríti minden rendű költségét, ha az ifjú aláírásával igazolják neki.

- Ez így jó - mondta Simão visszaadva a levelet -, mert egy törvényes gyámra végül is szükségem van.

- Akkor hát belátja végre, hogy elég, ha csak kinyitja a száját, és már hozom is azokat a holmikat...

- Előbb azonban valami értékesebb szolgálatra kérném meg nemes szívét - vágott közbe a rab.

- Ki vele, úrfi!

Simão kérése az volt, hogy a kovács vigye el levelét a Monchique kolostorba Teresa de Albuquerque-nek.

- Azt hittem már, hogy Belzebubbal kell összeakasztanom a bajszomat! - mondta a kovács. - Ide azzal a levéllel. Tudta, hogy a lány apja is itt van?

- Nem.

- Pedig itt, és ha az ördög az előmbe hozza, nem állok jót magamért, s könnyen lehet, hogy eltörök a fején egy lovaglóostort. Már arra is gondoltam, hogy meglesem az úton és a gigájánál fogva felaggatom egy paratölgyre... A levélre válasz is lesz?

- Ha kap rá, barátom, akkor igen.

A kovács épp akkor érkezett meg a Monchique-hez, amikor egy törvénytiszt, két orvos és Tadeu de Albuquerque lépett a kolostor átriumába.

A hivatalsegéd szót váltott a perjelnővel, és a törvénybíró nevében engedélyét kérte, hogy a két orvos beléphessem a kolostorba, és az apa kívánságára megvizsgálhassa a beteg Dona Teresa Clementina de Albuquerque-t.

A perjelnő megkérdezte, hogy orvosok magukkal hozták-e a szükséges egyházi engedélyt is. Miután a válasz nemleges volt, az apátnő arca megkeményedett, és kijelentette, hogy akkor pedig nem nyittatja ki a kaput. Az orvosok széttárták karjukat, és megmondták Tadeu de Albuquerque-nek, hogy nincs mit tenni a szigorú rendfőnöknővel szemben, mert hát a kolostorok stílusa már csak ilyen.

Akkor végre elmentek, és a kovács törni kezdte a fejét, hogy miképp adhatná át a levelet. Már a legelső ötlet jónak tetszett neki. Odalépett a kerítésrácshoz és bekiáltott:

- Kedves, nővér asszony!

- Kend mit keres itt?! - kérdezte a perjelnő.

- Volna szíves megmondani a viseui Teresa kisasszonynak, hogy annak a falusi lánynak az apja van itt, akit ő jól ismer?

- Kicsoda kend?

- Hát én vagyok az apja annak a bizonyos lánynak, akit ő ismer.

- Tudom már! - harsant fel bentről Teresa hangja, és már rohant is feléjük.

A perjelnő félreállt és ezt mondta:

- Te tudod, lányom, hogy mit csinálsz...

- A kedves lánya írt nekem? - kérdezte Teresa João da Cruztól.

- Igen, kisasszony, itt a levél.

És a könyöklőre helyezte, aminek láttán az apátnő mosolyogva mondta:

- Igen csalafinta dolog az a szerelem, Teresinha... Adja Isten, hogy falusi barátnőd hírei felvidítsák a szívedet; de azért azt tudd meg, kislányom, hogy öreg nénikéd is van olyan furfangos, mint egy *falusi lány apja.*

Teresa csókokkal válaszolt a szent életű asszony pajkos feddésére, majd ment, hogy elolvassa a levelet és válaszoljon rá. Amikor válaszát odaadta a kovácsnak, megkérdezte tőle:

- Nem lát azon a lépcsőn egy koldusasszonyt üldögélni?

- Látok, kisasszony, és ismerem is. Csak azt nem értem, hogy az ördögbe kerül ide! Azok után, hogy a kertész úgy eltángálta, azt gondoltam volna, hogy szegénykének nem lesz többé lába, ami ide hozza. Meg kell adni, ezt az asszonyt igencsak szívós fából faragták.

- Beszéljen halkabban - folytatta Teresa. - Figyeljen rám, amikor legközelebb levelet hoz, neki adja oda. Elküldtem már a börtönbe is, de oda nem engedték be.

- Jól van, nekem is tetszik a megoldás. Na Isten áldja, kislány.

A jó hír megörvendeztette Simão-t. Aznap megkönyörült rajta az isteni gondviselés. Nagyobb örömet annál, mint hogy Mariana visszanyerte értelmét és megnyílt előtte a lehetőség, hogy Teresa-val levelezzék, nem is remélhetett az égtől balsorsában.

Isten segítségével Simão-ba visszatért az élet João da Cruz társaságában, aki a másodkézből vásárolt bútorokat rendezgette a cellában, amikor egyszer csak megállt a munkában és megszólalt:

- Akkor mondanék valamit, amit nem állt szándéklomban megmondani, mert meglepetésnek tartogattam.

- Micsodát?

- Hogy az én Mariana-m eljött velem, csak ott maradt a fogadóban, mert nem tudott felkelni a fájdalmaitól, de holnap már itt lesz, hogy megfőzzön és kisöpörje a szobát.

Simão szívében egy ideig azok a megfoghatatlan érzések kavarogtak, amelyeket a hír váltott ki benne, majd egy mélabús szünet után ezt mondta:

- Annyi bizonyos, hogy rossz csillagzatom minden szakadékba utánam löki a maga szerencsétlen lányát! Te szegény irgalmas szívű angyal, nincs, aki nálad méltóbb volna a Mennyekre!

- Mit imádkozik ott az úr? - szakította félbe a kovács. - Úgy nézem, mintha elszomorodott volna a hírre!...

- João úr - folytatta a rab ünnepélyesen -, ne hagyja itt a kedves lányát. Hadd lássam azonban, és hozza is el magával egyszer ebbe a házba, de ne hagyja itt velem, mert Mariana sorsát nem volnék képes a lelkemre venni. Hogyan is élhetne egyedül Porto-ban, ahol nem ismer senkit, és lépten-nyomon kiteszi magát mások zaklatásainak?!...

- Miféle zaklatásoknak! *No'iszen!* Azt próbálja meg valaki, de meg is kapja tőle a magáét!... Mert megteheti, de jobb, ha az orrát otthon hagyja, hogy rá ne legyen koppintva. Barátom, a fehérnép olyan, mint a zöld körte: a férfiember körbetapogatja, és ha az ujjával keménynek találja, akkor ott hagyja és nem eszi meg. Így van ez pontosan. A lány egészen az anyjára ütött. Még csak legyeskedtem szegény feleségem körül, az Isten nyugosztalja, amikor évődésből megcsíptem egy kicsit a lába szárát. Mire úgy vágott orrba kétszer, hogy még most

is érzem. Mariana!... Az ördög bőrébe is belebújik, ha úgy hozza a helyzet. Kérdezze csak meg Viseuban a Mendes uraságot, hogy megrakta őt Mariana gyeplőszárral, pedig csak a papucsát akarta megérinteni, amikor a szamáron ült!

Simão mosolygott a lány bátorságának szabados dicshimnuszán, és titokban büszkeséget érzett azokért a gyengéd simogatásokért, amelyeket a nyolchónapos, szinte szakadatlan együttlét során Mariana-tól kapott.

- És kend hogy lenne meg a lánya nélkül? - makacskodott a rab.

- Ellátom én magam valahogy. Meg aztán van egy öreg sógorasszonyom, akit odaveszek magam mellé, hogy gondoskodjék a levesről. Uraságod pedig úgysem lesz sokáig idebent... A járásbíró úr azért járja tövig a lábát, hogy az ifiurat mielőbb az utcára rakják, és arra, hogy uraságod kimegy innen, akár mérget is veszek. És megmondom úgy, ahogy van: ha nem engedném a lányt Porto-ba, hát olyan patáliát csapna, hogy ropogna, mint a kasztanyetta. És tudja, nemes úrfi, egészen bolond azért én sem vagyok. Őt lelki szenvedély fűzi uraságod személyéhez, és ez olyan biztos, mint hogy João a nevem. Ha egyszer ez lett a sorsa, akkor én most ugyan mit tehetnék? Hagyja hát, mert Simão úr részéről őt semmi rossz nem érheti, vagy ha mégis, akkor nincs is tisztesség ezen a világon.

Simão átölelte a kovácsot és égy kiáltott fel:

- Bárcsak férje lehetnék a lányának, nemes szívű barátom!

- Miféle férje!... - mondta a kovács, és tekintete elé fátyolt vont az első könnycsepp, melyet Simão kibuggyanni láthatott a szeméből. - Ilyesmire soha nem gondoltam, és ő sem!... Én tisztában vagyok vele, hogy egyszerű kovács vagyok, és ő is tudja, hogy a szolgálója lehet, semmi más, Simão úr; de... tudja, mit mondok még? Azt kívánom, hogy inkább a barátaim legyenek szerencsétlenek, mint hogy uraságod feleségül vegye azt a szegény lányt. Ne is beszéljünk róla, mert csak sírok itt szégyenszemre; és ha egyszer elfog a sírás, akkor olyan vagyok, mint a szökőkút. Lássunk inkább dologhoz: az asztalnak itt lesz jó helye, a komódnak ott; két szék ezen az oldalon, kettő amazon. Ideállítjuk a fogast. A láda bemegy az ágy alá. A tál és a korsó ide kerül erre a tudom is én mire. A lepedőket és a fehérneműt majd elrendezi a lány. Holnapra ez a szoba úgy fog ragyogni, mint egy kápolna. Várjon csak, Mariana a lelkemre kötötte, hogy vásároljak két olyan hogyismondjákot... Minek hívják azokat a cserepeket, amikbe virágokat szurkálnak?

- Vázának.

- Na azt, két vázát a virágoknak; csakhogy azt sem tudom, hol árusítják ezt a portékát. Akkor most még elmegyek a vacsoráért gyorsan, mert a végén még azt gondolja a lány, hogy engem is itt tartottak. Nem is mondtam még, hogy tegnap délután nem akartak beengedni; de akkor elvittem egy kis levelet az édesanyjától valamilyen főbíró úrhoz, és ma reggelre ott is volt a fogadóban a rendőrfelügyelő úr meghatalmazása. Na jövök nemsokára.

XVI.

Most jut eszembe az a közjáték, amelynek különös szerepe nincs ugyan a történet szempontjából, megvilágítja azonban az akkor már tisztjéből nyugdíjazott, egykori viseui járásbíró természetének egyik arcát.

Szó volt már róla, hogy Manuel Botelho, az elsőszülött fiú, épp csak visszatért Coimbra-ba, hogy matematikát tanuljon, máris Spanyolországba szökött azzal a hűtlen asszonnyal, akinek az Azori szigetekről származó férje maga is diák volt az orvosi karon.

Egy évig La Coruñában éldegélt Manuel Botelho a házasságtörő asszonnyal, s anyja támogatását élvezte, aki mindig kényeztette őt, és most sorra eladogatta értékeit, hogy a pénzt utána küldje, megfosztva lányait azoktól az ékszerektől, amelyek korukhoz és helyzetükhöz illők lettek volna.

A forrás azonban elapadt, és nem fakadt helyette másik. Dona Rita utoljára azt üzente a fiának, hogy már Simão-t sem képes tovább támogatni, annyira kifogyott mindenéből: gyér megtakarításaiból pedig nem küldhet már neki semmit, mert abból kénytelen Simão ellátását fizetni annak a személynek, aki együttérzésből annyi gondját viselte Viseuban és most Porto-ban is ellátja. Vigasztalásképpen azonban hozzátette még, hogy látogasson el hozzá Vila Realba, és hozza magával azt a boldogtalan nőt is; a házba viszont egyedül jöjjön, az asszonykát hagyja a fogadóban, amíg valamilyen jobb szállást nem kerít neki; a pillanat amúgy is kedvező, mert apja a montezelosi birtokon él, mintha elvált volna családjától.

Útnak indult hát Manuel Botelho Minho felé, és két héttel azután érkezett Porto-ba a hölgy kíséretében, hogy Simão-t a város börtönébe vitték.

Más helyütt már elmondtuk, hogy a két fivér sohasem fért meg egymással, és egyikük sem tartotta sokra a másikat: Simão szerencsétlensége azonban elhalványította Manuel szemében a fiatalság bűneit, különösen így hogy apjától, anyjától is árván maradt, egyedül Rita húga hagyott benne fájó emlékeket.

Elment hát Manuel a börtönbe, de amikor kitárta karját fivére felé, fagyos fogadtatásban volt része.

Manuel afelől érdeklődött, hogy miként esett a szerencsétlenség.

- Ott áll a jegyzőkönyvben - felelte Simão.

- És fivéremnek maradt reménye a szabadságra? - folytatta Manuel.

- Nem is gondolok rá.

- Sokat éppen nem segíthetek, mert épp az anyagi szükség visz hazafelé: ám ha hasznát vehetné ruhának, akkor a sajátomat szívesen megosztom fivéremmel.

- Nincs szükségem semmire. Alamizsnát pedig csak ettől a kisasszonytól fogadok el.

Manuel már előzőleg felfigyelt Mariana-ra, és a lány szépsége hamis ítéletekre ragadtatta.

- És a hölgy kicsoda? - kérdezte Manuel.

- Egy angyal... Egyebet nem mondhatok róla.

Mariana elmosolyodott, és azt mondta:

- Simão úr és vele együtt uraságod egyik cselédje vagyok.

- Ide valósi Porto-ba?

- Nem, uram, Viseu környékén lakom.

- És végig a fivérem mellett volt?

A zavarba esett Mariana helyett Simão válaszolt:

- Tapintatlan kíváncsisága, Manuel fivérem, nagyon nincs ínyemre.

- Nem gondoltam, hogy bárkit megsértek itt - felelte vissza a másik, és nyúlt a kalapjáért. - Üzen valamit anyánknak?

- Semmit.

Aznap délután Manuel Botelho a csomagjait rendezgette, hogy folytassa útját Vila Realba, amikor Mourão Mosqueira főbíró toppant be hozzá a rendőrségi tanácsos kíséretében.

- A rendőrség kémhálózatának köszönhetően - kezdte a tanácsos - jutott a fülünkbe a hír, hogy régi barátunknak, diáktársunknak és kollégánknak, Domingos Botelho-nak a fia ebben a fogadóban szállt meg. Azért jöttünk csupán, hogy megöleljük és felajánljuk szolgálatainkat. A hölgy netán a neje? - folytatat a magisztrátus, amikor észrevette az azori nőt.

- Nem a feleségem... - hebegte Manuel - ő... a nővérem.

- A nővére... - mondta Mosqueira -, és melyik a három közül? Öt évvel ezelőtt láttam valamennyiüket Viseuban, és bizony a hölgy arca nagyon megváltozott, mert vonásaiból egyet sem tudok felidézni. Talán Dona Ana Amália?

- Eltalálta - mondta Manuel.

- Ön igazán szép, hölgyem, ezt bátran kijelenthetem; de arcra akkor is nagyon megváltozott ahhoz képest, mint amilyen volt!...

- Azért jöttek, hogy meglátogassák azt a szegény Simão-t? - szólt közbe a tanácsos.

- Igen, uram... meg akartuk látogatni szegény fivéremet.

- Valóságos csapás a családjukban az a legény!... - fűzte még hozzá Mosqueira. - De biztos lehet benne, hogy nem hajtják végre rajta az ítéletet; mondja meg édesanyjának, hogy ezt az én szájamból hallotta. A bíróság hajlandónak mutatkozott, hogy a büntetést tízéves indiai száműzetésre enyhítse, és az ön apja, mint ahogy Vila Real felé átutazóban személyesen elmondta, ennek érdekében már mindent előkészített a Fellebbviteli Bíróságon és a Királyi Kancellárián, pedig mindkét helyen erős befolyásuk van az elhunyt hozzátartozóinak is. Szerettük volna felmenteni és visszaadni a családjának, de az lehetetlen. Simão embert ölt és büszkén vallja is. Még azt sem hajlandó mondani, hogy a maga védelmében tette. Szerencsétlen őrült a legnemesebb eszmékkel. Közben csőstül érkeznek az Albuquerque-éket támogató levelek. A nyomorult ifjú fejét követelik benne olyan nyersen, hogy az már a jó ízlést sérti.

- És a kisasszony, aki a szerencsétlenség oka volt? - kérdezte Manuel.

- Ő egy igazi hős! - válaszolta a rendőrségi tanácsos. - Már mindenki úgy hitte, hogy meghal, amíg Simão ide nem érkezett. Amint megtudta, hogy van remény az ítélet megváltoztatására, hátat fordított a halálnak, és most már túl van az életveszélyen, ahogy az orvos is mondta nekem.

- A hölgy ugyebár jól ismeri őt? - fordult a szenátor a nőhöz, Manuel állítólagos nővéréhez.

- Nagyon jól - felelte haragos tekintetet lövellve szeretője felé.

- Állítólag gyönyörű!

- Bizony az - tette hozzá Manuel -, bizony hogy gyönyörű!

- Na jó - mondta a tanácsos, felemelkedve helyéről. - Adja át ezt az ölelést az édesapjának, és mondja el neki, hogy egykori diáktársa, váltig hű és odaadó híve itt járt. Hamarosan írok is majd neki.

- Ezt a másik ölelést pedig én szánom az ön erényes anyjának - tette hozzá a szenátor.

- Nekem itt valami gyanús - mondta Mosqueira a kollégájának. - Manuel Botelho már vagy egy éve Spanyolországba szökött egy férjes asszonnyal. Akit mi nála láttunk, az nem a nővére volt.

- Márpedig ha hazudott nekünk, akkor hitvány csirkefogó, mert arra kényszerített bennünket, hogy hajbókoljunk az ágyasa előtt!... Utánajárok a dolognak... - mondta az önérzetében megbántott tanácsos.

És a következő postával levelet küldött Domingos Botelho-nak, amit így fejezett be:

Nagy örömömre szolgált, hogy megismerhettem fiadat, Manuelt és egyik leányodat: a fiúval küldtem neked egy ölelést, és a lány által szívesen küldtem volna a másikat, ha öregemberekre lenne bízva, hogy szép leányokat oktassanak arra, miképpen öleljék meg szüleiket.

Manuel már odahaza volt, s vajszívű és elnéző anyja segítségével egy szerény házat keresett buzgón az azori nőnek. Amikor Domingos Botelho értesült fia hazatérésről, kijelentette, hogy nem kívánja látni, de megüzente neki, hogy a 6. lovassági ezrednél dezertőrként tartják számon, amióta Coimbra-ban, ahová vezényelve volt, abbahagyta tanulmányait.

Közben kézhez kapta a rendőrségi tanácsos levelét is, és titkon elrendelte a nyomozást, hogy az asszony, akire a levél utalt, Vila Realban van-e. A kémek hamarosan jelentették, hogy a fogadóban nyomára bukkantak, miközben Manuel Botelho egy ház szépítgetésével foglalatoskodott. A magisztrátus megírta a törvénybírónak, aki maga elé hívatta a keresett asszonyt és kikérdezte történetéről, amit az könnyek között őszintén el is mondott neki. A bíró szíve megesett rajta, és amit megtudott tőle, megírta kollégájának. Domingos Botelho Vila Realba ment, és a törvénybíró házában szállt meg, ahová az asszonyt ismét beidézték, ugyanakkor a tartomány hadparancsnoka elrendelte a bragança-i lovasság kötelékébe tartozó dezertőr kadét letartóztatását.

Az azori nő a bíró helyett egy csúnya, mogorva és vészjósló tekintető férfi előtt találta magát.

- Én Manuel apja vagyok - mondta Domingos Botelho. - Ismerem a történetét. A fiam egy hitvány ember, kegyed pedig áldozat. Asszonyom, az ön büntetése abban a pillanatban kezdődött, amikor a lelkiismerete belátta, hogy méltatlan cselekedetre ragadtatta magát. Ám ha ezt a lelkiismerete még nem mondta volna, legyen nyugodt, fogja még mondani. Hová valósi Ön?

- Faial szigetére - felelte a nő remegve.

- Van családja?

- Anyám és nővéreim.

- Az édesanyja befogadná, ha a védelmét kérné?

- Azt hiszem, igen.

- Tudja, hogy Manuel dezertőr, és ezekben az órákban már vagy vasra van verve, vagy szökésben van?

- Nem tudtam.

- Ez pedig nem jelent mást, mint hogy önnek nincs egyetlen pártfogója sem...

A szegény nő a szorongástól és könnyeitől fojtogatva zokogott.

- Miért nem megy haza az édesanyjához?

- Nincs semmilyen jövedelmem - felelte a nő.

- Máskülönben akár még ma elindulna? A fogadó kapujában nemsokára talál majd egy hintót és egy cselédlányt, aki önt Porto-ba kíséri. Ott átad valakinek egy levelet. Az illető, akinek írok, gondoskodni fog róla, hogy eljusson Lisszabonba. Lisszabonban valaki más várja majd, aki felvezeti önt az első hajó fedélzetére, amelyik az Azori-szigetekre tart. Akkor hát megbeszéltük? Elfogadja?

- Ezerszer is megcsókolom érte uraságod kezét... Egy ilyen magamfajta nyomorult ennyi jóságot nem is remélhetett volna.

Néhány órával később az orvos felesége...

- Az a boldogtalan meg talán belehalt szenvedélyébe és szégyenébe! - kiált most fel egy érzékeny lelkű asszony, ki e sorokat olvassa.

- Nem, asszonyom; a diák még abban az évben tovább látogatta az Egyetemet, és miután alapos képzést kapott patológiából, sikerült elkerülnie, hogy a szégyenbe pusztuljon bele, mely halálnemet bizonyos A. Garrett vicomte találta ki a *Frei Luís de Sousá*-ban, a szerelem által való halál pedig egy másik kitalált neme a végnek, amellyel a szerelmesek zsarolják egymást leveleikben, csakhogy ez már mit sem hat azokra a férjekre, kiket ez a század filozófiával vértezett föl, a görögök vagy rómaiak filozófiájával, mert tudják jól, hogy az antik bölcselők feleségeikkel kedveskedtek barátaiknak, akiket a barátok viszont hálából nem fogadtak el tőlük. Namármost, ma ez a filozófia...[6]

Nos, az orvos nem halt meg, még csak sorvadásnak sem indult, sőt különösebb lelki aggályok sem gyötörték, mert érzéketlen volt irántuk.

A feleség, akit minden kétségen felül jobban megviseltek és összetörtek a történtek, mint a férjét, könnyekben úszva, vágyaktól mardosva, kilátások nélkül, remények nélkül, egyetlen vigasztaló emberi szó nélkül, beszállt a hintóba, megérkezett Porto-ba, és felkereste a rendőrségi tanácsost, hogy átadja neki Dr. Domingos Botelho levelét. A levél egyik bekezdése így szólt:

[6] „Namármost ma!..." Elmesélek most egy példázatot, amelyet egy mai filozófustól jegyeztem fel, mely példázaton kívül egyebet nem is tudok személyéről. Ma, 1861. szeptember 21-én, a jeles ügyvéd, Joaquim Marcelino de Matos irodájában ültem, amikor bejött egy ügyfele, és a következőket mesélte: „Doktor úr, én egy boltos vagyok ebből és ebből az utcából...; a feleségem ellopott tőlem nyolcszáz mil réist, és a szeretőjével Viana-ba szökött. Azért jöttem, hogy megtudjam, élhetek-e panasszal és megkaphatom-e a pénzemet." „Élhet panasszal, mondta az ügyvéd, ha vannak tanúi. Az úr a házasságtörés miatt akar vádat emelni?" A panaszos így felel: „Én a pénzemet akarom." „De, szólt közbe az ügyvéd, mindkét személy ellen indíthat keresetet: felesége ellen házasságtörés címén, a férfi ellen pedig lopásban való bűnrészességért." „És akkor megkapom a nyolcszáz mil réisemet?" „Attól függ. Hát tudom én azt, hogy a maga pénze a férfinál van-e? Azt azért mindenesetre tudom, hogy a feleségét nem jelentheti fel mint tolvajt." „De hát ott van a nyolcszáz mil réisem?!" „Ezek szerint az urat nem érdekli, hogy a felesége megszökött és nem tér vissza?" „Nem, doktor úr, vigye el őt az ördög: ami engem érdekel, az a pénzem." „Nos akkor perelje be mind a kettőt, utána majd meglátjuk." „De nem biztos, hogy megkapom a pénzemet!?" „Biztosnak éppen nem biztos; majd kiderül, ha feljelentettük őket, és a hatóságok fülön csípik a tolvajt a pénzzel." „És ha már nincs nála?", szólt közbe a férj letörten. „Ha már nincs nála, akkor az úr még mindig elégtételt kap azzal, hogy megtorolta a házasságtörést." „És az pénzbe is kerül?" „Igen, kerül, de meglesz az elégtétele." „Doktor úr, én csak a pénzemet akartam, hagyjuk az asszonyt, az már elmúlt ötvenéves." „Ötvenéves!, hökkent meg az ügyvéd. Akkor az úr már bosszút is állt a szeretőn. Menjen hát szépen haza, és felejtse el a panaszait, mert kettejük közül az a másik járt rosszabbul."

Hírt adtál nekem egyik lányomról, akit nem ismerek, és azóta sem ismertem rá. E hölgynek az anyja Faialon él, és ő maga is oda készül. Gondoskodj róla vagy bízz meg valakit, hogy biztosítson neki járművet Lisszabonba, ott pedig legyen valaki, aki elintézi, hogy az első hajóval átkelhessen az Azori-szigetekre. A költségekről majd értesíts. Manuel fiamban legalább az az erény megvolt, hogy nem ölt meg senkit azért, hogy szeretőt tartson. Ezek a mai idők úgy hozták, hogy már az is derék dolog, ha egy ifjú nem végez a szeretett asszony férjével. Nézz utána, hogy el tudod-e érni a tábornoknál, hogy bocsásson meg a legénynek, aki dezertált a hatos lovasságtól, és most tudtommal az egyik rokonunk házában rejtőzködik. Ami Simão-t illeti, nem hiszem, hogy meg lehetne menteni az időleges száműzetéstől... A bitófa helyett majd kap egy afrikai lándzsát. Lisszabonban nagy erők mozgolódnak a szerencsétlen ellen, a kancellár pedig neheztel rám, hogy feladtam posztomat... stb.

Az azori nő útra kelt Lisszabonba, onnan pedig az Azori-szigetek felé, anyja védő karjaiba, aki már halottnak hitte, és ha nem is fényes, de nyugodt és rémlátomásoktól zavartalan életet biztosított neki.

Manuel Botelho, miután a rendőrségi tanácsos közbenjárására felmentést kapott, regimentjétől áthelyeztette magát Lisszabonba, és ott szolgált apja haláláig, amikor is leszerelését kérte és visszaköltözött vidékre.

XVII.

1805. augusztus 4-én João da Cruz szomorú arccal ült az asztalnál, és semmi étvágyat nem érzett az ebédhez.

- Nem eszel, João? - kérdezte a sógornője.

- Egy falat sem megy le a torkomon - felelte, ujjával a gégéjére mutatva.

- Mi bajod van?

- Hiányzik a lány... Mindenemet odaadnám, ha most itt láthatnám magam mellett, és nézne rám azokkal a szemeivel, amelyekkel képes elűzni minden bánatot, ami egy férfiember lelkét nyomja. Átkozom életem szerencsétlenségeit, mert elszakítottak tőle, és csak Isten a megmondhatója, hogy rövid időre-e vagy örökre!... Ha nem lőttem volna meg az öszvérhajcsárt, akkor nem kellett volna lekötelezném magamat a tanácsosnál, és bánnám is én, hogy a fia él-e, hal-e...

- De ha egyszer hiányzik - szólt közbe Josefa asszony -, akkor küldess el a lányért, velünk lesz egy kis ideig, azután visszamegy Simão úrhoz.

- Nem olyan férfi vagyok én, Josefa, aki hátulról szúr a késsel. Az a legény, ha ő magára hagyja, meghal gyámoltalanságában azok közt a vasak között. Csak amolyan habókos gondolat vett elő máma... Tudod, mint mondok? Egye meg a fene a pénzt! Holnap elmegyek Porto-ba.

- Bizony ezt kell tenned.

- Nahát akkor. Aki nem tesz semmit, az ne is panaszkodjék. Guruljanak a gyűrűk, csak maradjanak meg az ujjak. Egyelőre szilárdan ülnek a kezemen. Ha a lánynak kevesebb jut, majd beéri annyival. Ha egyszer így alakult, akkor így is lesz jó.

Felderült az ábrázata a kovácsmesternek, és a torkát szorongató gombóc is elmozdult helyéről, amikor tervezgetni kezdte utazását Porto-ba.

Megette ebédjét, de utána megint az asztalra könyökölt magába roskadva.

- Még mindig rajtad van a bolondóra? - kérdezte Josefa.

- Mintha a sátán incselkedne velem, te asszony!... Lehet, hogy az lány beteg vagy meg is halt?

- Szentháromság áldott angyala! - kiáltott fel sógornője égnek emelt karral. - Miket nem mondasz, João?

- Olyan sötét feketeség ült meg bennem, mint a pokol serpenyője!

- Sokat ettél, ember! Menj, szellőztesd ki a fejed; dolgozz egy keveset, attól meg-könnyebbülsz.

João da Cruz kiment a műhelybe, ahol a vasládáját tartotta meg az üllőt, és patkószögeket kezdett kalapálni.

Arra ment néhány ismerőse, akik szokás szerint szóba elegyedtek vele, és hallgatásából mindjárt látták, hogy nincs éppen fényes kedvében.

- Beléd meg mi bújt, João? - kérdezte az egyik.

- Nem bújt semmi. Eredj a dolgodra, engem meg hagyj békén, mert nincs kedvem a fecsegéshez.

Megállt egy másik, és megszólította.

- Isten áldja, João úr.

- Kendet is. Mi hírt hozott?

- Nem hoztam híreket.

- Na akkor menjen Isten hírével, merthogy én ma a rosszabbik lábammal keltem fel.

A patkolókovács elhajította a kalapácsot; pár percre leült egy farönkre, és a fejét vakargatta erősen. Azután újra kezdte a munkát, de nem volt képes figyelni rá, és hol a szöget görbítette el, hol a saját ujjára vágott a kalapáccsal.

- Ez az ördög műve! - kiáltott fel; és ment a konyhába, hogy megkeresse a butykosát. Szájához emelte és tartalmát úgy döntötte magába, ahogy éteri szenvedélyek rabjai bódítják el magukat az abszinttal. - Meg kell hogy fojtsalak, te rém, aki a lelkemet téped! - kiáltotta a patkoló-kovács a karját rázva és nagyokat toppantva lábával a földön.

Akkor ért vissza a műhelybe, amikor éppen egy utas haladt arra magas öszvére hátán. A lovast spanyol módra bő köpeny burkolta, és rendíthetetlen nyugalom áradt belőle. A köpeny alól csak bőrcsizmás lába lógott ki sárga sarkantyúval, a kalapját pedig mélyen a szemébe húzta.

- Aggyisten! - mondta az utas

- Aggyisten magának is! - felelte João mester, miközben az öszvér négy patáját vizslatta, hátha kerül valami lélekderítő munkája. - Nem akármilyen öszvére van!

- Éppenséggel nem rossz, Kend az a bizonyos João da Cruz?

- Az vagyok, szolgálatjára.

- Azért jöttem, hogy lerójam régi tartozásomat.

- Nekem? Az úr, már ahogy én tudom, nekem nem adós semmivel.

- Nem is én vagyok az adósa; hanem az apám, és ő bízta rám, hogy fizessek kendnek.

- Aztán ki volna az apja?

- Az én apám öszvérhajcsár volt Carção-ban, bizonyos Bento Machado.

A feléig sem jutott mondandójának a lovas, amikor hirtelen félrecsapta köpenye szárnyát, és karabélyával mellbe lőtte a kovácsmestert. A sebesült hátratántorodott, és így kiáltott:

- Megöltek!... Soha többé nem látlak, Mariana!...

A gyilkos vagy ötvenlépésnyire távolodott el tőle megrettent, vágtába csapó öszvérén, amikor João da Cruz a padról lefordulva, arccal a föld felé kiadta utolsó leheletét, és pontosan ott, ahol tíz esztendővel azelőtt golyót repített az öszvérhajcsár mellébe.

Az arra járók, a lovasra ügyet sem vetve, a holttest köré gyűltek. Josefa, aki a lövés dörrenésére kirohant a házból, már nem hallhatta sógora utolsó szavait. Be akarta vinni a házba, hogy felcsert hívjon hozzá, de akadt egy az összegyűltek között is, aki kijelentette, hogy a férfi halott.

- Ki ölte meg? - kiáltotta egyszerre harminc hang.

Még aznap kijöttek Viseuból a törvény képviselői, hogy felvegyék a jegyzőkönyvet és elkezdjék a nyomozást. Az árvaszéki írnok lajstromba vette a talált javakat és akkor zárta be az ajtókat, amikor megszólalt a lélekharang, João da Cruzra pedig ráborult a sír kőlapja.

Isten szembe állítja majd természeted vérengző ösztöneit lelked nemességével! Végletes indulataid láttán, te ember - aki immár a gondviselés kezében vagy - megdöbbenek a szeszélyes antitéziseken, melyeket Isten keze ültet el teremtményeiben. Aludd hát örök álmodat, mert most már semmilyen törvényszék nem idéz maga elé, hogy felelj mások kioltott életéért és a sajátodért, amelyet másoknak adtál oda.

Ám ha van hely, ahol büntetés áll szemben könyörülettel, akkor lányod könnyei érdemeiddé változnak a végső bíró előtt.

Josefa levelet íratott Mariana-nak, amelyben értesítette apja haláláról, címzettje azonban, a nagyobb biztonság kedvéért Simão Botelho lett. Mariana is ott volt a zárkában, amikor a levelet átadták a fogolynak.

- Nem ismerem ezt az írást, Mariana... és fekete szalaggal van átkötve...

Mariana megnézte a borítékot és elsápadt.

- Én ismerem - mondta -, ez Joaquim da Loja keze írása. Nyissa hát fel gyorsan, Simão úr... Csak nem halt meg az apám?

- Mi nem jut eszébe! Nem három napja kapott tőle levelet?... És nem azt írta benne, hogy jól van?

- Az nem számít? Nézze meg, ki írta alá.

Simão megnézte az aláírást és ezt mondta:

- Josefa Maria! A nagynénje írt.

- Olvassa, olvassa... Mit mond? Hadd olvassam én...

A fogoly magában olvasott, és Mariana nem bírt türelmetlenségével:

- Olvassa hangosan, Simão úr, mi áll benne, mert már reszketek a félelemtől... és uraságod belesápadt.... Jaj, Istenem, mi történt?

Simão kiejtette kezéből a levelet és lélekben megtörten leroskadt. Mariana ugrott, hogy felkapja a levelet, de a férfi megfogta a kezét és ezt suttogta:

- Szegény barátom!... Sirassuk el őt... sírjunk érte együtt, Mariana, hiszen mind a ketten úgy szerettük, mint a gyermekei...

- Tehát meghalt? - sikoltott fel a lány.

- Meg... Megölték!...

A lányból éles sikoltás szakadt fel, és arccal rohant neki a rácsnak. Simão odament hozzá, gyengéden a keblére vonta és megrendülten így beszélt hozzá:

- Mariana, emlékezzék, hogy ön az én támaszom. Emlékezzék rá, hogy édesapja utolsó szavaival egy szerencsétlen embert ajánlott a gondjaiba, hogy az ön jótékony kezéből vegye el mindennapi kenyerét. Mariana, drága jó nővérem, győzze le fájdalmát, mert megölheti, kérem, győzze le az én szerelmemért. Hall engem, lelkem vigasztalója?

Marina felkiáltott:

- Könyörgök, hagyja hogy sírjak!... Jaj, Istenem, úgy érzem, megint megbolondulok!

- Akkor velem mi lesz! - szakította félbe Simão - Kire hagyja akkor, Mariana, azt a nemes szívét, aki enyhítené szenvedéseimet? Kitől reméljek baráti szót a száműzetésben, hogy hitre buzdítson Istenben? Nem szabad, hogy elhatalmasodjon az a téboly, Mariana, mert tudom, hogy becsül engem, hogy szeret és bátran szembeszáll minden csapással, amelyet még kifőznek nekem a Pokol bugyraiban! Sírjon, testvérem, sírjon csak: de lásson engem is a könnyein keresztül!

XVIII.

Néhány napra rá Mariana felkerekedett, hogy elmenjen apai örökségéért. Származásához képest tekintélyes hozománnyal hagyta itt őt a szorgalmas patkolókovács. A földeken kívül, melyeknek jövedelme is elég lett volna a megélhetéséhez, a tűzhely egyik kőlapja alatt Mariana megtalálta azt a négyszáz mil réist, amelyet João da Cruz tehetetlen öregkorára tartogatott. Mariana eladta földeket, a házat pedig ráhagyta nénikéjére, aki benne született, és ahová apja házasodott.

Miután pénzzé tette örökségét, visszatért Porto-ba, és vagyonát Simão Botelho kezébe helyezte, mert attól félt, hogy ellopják abból a kis házból, amely a város szélén állt, a Simão Bento utcában.

- A földeket miért adta el, Mariana? - kérdezte a rab.

- Azért, mert nincs szándékomban, hogy oda visszatérjek.

- Miért nincs?... Hát hová megy majd, ha én elindulok a száműzetésbe? Itt marad Porto-ban?

- Nem, uram, nem maradok itt - rebegte, mintha már magán a kérdésen is csodálkozna, mert szívében úgy ítélte, hogy már jó ideje megadta rá a választ.

- Hát akkor?

- Követem a száműzetésbe, már ha uraságod nem veti meg a társaságomat.

Amikor Simão meglepetést színlelt, akkor úgy érezte, hogy maga szemében is nevetségessé vált.

- Vártam ezt a választ, Mariana, biztos voltam benne, hogy nem ad másikat... De tudja-e egyáltalán, hogy mi az a száműzetés?

- Hallottam róla eleget, Simão úr... Az egy ország, amelyik melegebb, mint a miénk; de ott is van kenyér, és ott is meg lehet élni.

- És meg is lehet halni az égen tomboló nap perzselésében, meg lehet halni a honvágytól, és sokan meghalnak a gályafelügyelők ütlegeitől, akik az elítélteket fenevadaknak tekintik.

- Nem kell olyan komoran felhősen látni a dolgokat. Én már kifaggattam mindenről az egyik fogoly feleségét, akinek az urát tíz évre Indiába vitték, és nagyon jó sora volt egy Solor nevezetű földön, ahol sátorban lakott; és ha nem vágyott volna haza, akkor, mint elmondta, nem is jött volna vissza, mert jobb élete volt, mint itt. Ha Simão úr beleegyezik, akkor majd én is építek egy kunyhót. Meglátja, milyen jól elboldogulok az életben. Hozzászoktam a meleghez, ha uraságod nem is, de ha Isten is akarja, nem kell majd, hogy kint járkáljon a napon.

- És azzal számolt, Mariana, hogy nem húzom sokáig a száműzetésben?

- Ne beszéljünk erről, Simão úr...

- Beszéljünk csak, kedvesem. Halálom óráján sem lehet nyugodt a lelkem, mert felelősséget fogok érezni a sorsa iránt... Mi lesz, ha meghalok?

- Ha ön meghal, akkor én is képes leszek a halálra.

- Senki sem tud meghalni akkor, amikor akarja, Mariana...

- Ó, de mennyire hogy igen!... És élni is tud, ha akar... Nem megmondta Teresa kisasszony is?

- Miért, mit mondott?

- Hogy kis híján a másvilágra költözött már, amikor uraságodat Porto-ba hozták, de az ön közelsége visszahozta az életbe. És sok ember van így, Simão úr... Azonkívül pedig a kisasszony törékeny, én meg falusi lány vagyok, hozzászoktam a kemény munkához: és ha kell, tőrt szúrok a karomba, és hagyom, hogy elfolyjon a vérem, és meghaljak. Nem gondolnám meg kétszer sem.

- Figyeljen rám, Mariana: mit remél tőlem?

- Mit kellene remélnem!... Miért mondja ezt nekem, Simão úr?

- Az áldozatok, amelyeket eddig hozott értem, és amiket még ezután fog, csak egyetlen fajta fizetséggel viszonozhatók, még akkor is, ha nem vár tőlem senki viszonzást. Megnyitná előttem a szívét, Mariana?

- Most erre én mit mondhatnék?

- Ugyanúgy ismeri az életemet, mint én magam, nem igaz?

- Ismerem. És ebből mi következik?

- Ugye tudja, hogy engem azzal a boldogtalan kisasszonnyal élet és halál köt össze?

- És akkor? Ki mondott ennél kevesebbet?!

- A szíve érzelmeit csak a barátságommal köszönhetem meg.

- Kértem én ennél többet, Simão úr?!

- Nem kért, Mariana; de annyira lekötelezett, hogy a kötelezettség súlyától még nyomorultabbul érzem magam.

Mariana nem felelt; elsírta magát.

- Most miért sír? - folytatta Simão gyengéden.

- Ez már hálátlanság... nem érdemlem meg, hogy azt mondja nekem, hogy még boldogtalanabbá teszem.

- Nem értett meg engem... Azért vagyok boldogtalan, mert nem tehetem önt hitvesemmé. Azt szeretném, ha Mariana azt mondhatná: „Feláldoztam magam a férjemért; attól a naptól fogva, hogy megláttam őt sebesülten apám házában, éjszakákon át virrasztottam az oldalán; amikor szerencsétlen sorsa miatt vasra verték, én adtam neki azt a kenyeret, amelyet gazdag szülei megtagadtak tőle; amikor akasztófára ítélték, az eszemet vesztettem; amikor értelmem az isteni irgalom sugarától megvilágosodott, futottam második börtönébe, tápláltam őt, felöltöztettem, és feldíszítettem tömlöcének rút falait; amikor száműzték, elkísértem, gyenge szívemben vittem neki hazát, dolgoztam a gyilkos nap alatt, hogy megóvjam őt az időtől, a munkától és az elesettségtől, mik végeztek volna vele...”

Mariana szelleme nem volt képes felkapaszkodni e szónoklat magaslataira; szíve azonban megvilágította a gondolatokat. És a szegény lány egyszerre mosolygott és sírt. Simão pedig folytatta:

- Ön huszonhat esztendős, Mariana. Éljen, mert ez a lét nem más, mint a lassú halál. Éljen, mert nem adhat oda mindent annak, aki nem tudja egyébbel viszonozni, csak azzal, hogy egyre-másra megríkatja. Számkivetettségem ideje nem lesz hosszú; egy másik, szebb jövőt remélnem dőreség volna. Ha itt maradnék e honban, szabadon vagy fogva, akkor arra kérném, mint nővéremet, hogy együttérzésének nemes művét toldja még meg, és várja ki, hogy kimondjam életem utolsó szavát. Afrikába vagy Indiába azonban ne jöjjön velem, mert tudom, hogy egymaga térne meg onnan, miután én már lehunytam szemem. Ha a száműzetésem nem lesz végleges, és az élet megőriz engem nagyobb hajótörésekre, akkor egy napon visszatérek szülőföldemre. Szükségem van rá, hogy itt maradjon, Mariana, és elmondhassam, hogy családomhoz térek vissza, mert van egy önzetlen lélek, akik vár rám. Ha férje és gyerekei oldalán találnám meg, akkor egész családját vallanám a magaménak. Ha szabadon és egyedül, akkor társául szegődnék nővéremnek. Mi a válasza, Mariana?

João da Cruz lánya felemelte tekintetét a földről, úgy mondta:

- Tudni fogom, mit kell tennem, amikor Simão úr elindul a száműzetésbe...

- Már most gondolja meg, Mariana.

- Nem kell gondolkodnom... A szándékom már végleges...

- Beszéljen, barátném; mondja el, mi a szándéka.

Mariana néhány pillanatig tétovázott, majd derűsen így válaszolt:

- Ha azt látom, hogy rám már nincs szüksége, akkor végzek magammal. Azt gondolja, nehezen válok meg ettől az élettől? Nincs apám, nincs senkim, nincs egyetlen ember, akinek az én életem hiányozna. Simão úr tud élni nélkülem? Jól van!... Én vagyok az, aki nem tudok...

A gondolat vége benne rekedt, mintha megszeppent volna vakmerősége miatt. A rab ekkor meghatottan karjába szorította, és ezt mondta neki:

- Velem fog jönni, nővérem, velem jön. Mostantól fogva gondolkozzék sokat a balszerencsén, mert mindkettőknek közös rész jut belőle; méreg, amit egymás kezét fogva kell lenyelnünk, és sírunkat oly súlyos földhalom nyomja majd, mint hazánk egész földje.

Attól a naptól kezdve titkos ujjongás töltötte be Mariana szívét. Ne találgassuk az önmegtagadás csodáit. Mariana szíve egy nőé volt. Úgy szeretett, ahogy a fantázia leli kedvét abban, hogy a szerelmet olyan szárnyas angyalkák képében képzelje el, akik táncra perdülnek, és csak addig maradnak egyhelyben, amíg megmutatják magukat, és felébresztik maguk iránt a szenvedélyes szerelmi költészetben megfogalmazódó imádatot. Teresa-t szerette, és féltékeny volt rá, de nem azt a féltékenységet táplálta iránta, amely érzelmi kirohanásokkal vagy bosszúval csillapítható, mert néma vihar volt az, mely ha lobot vetne az ajkon, akkor a szem könnyekben nyílna meg és menten eloltaná a lángokat. A száműzetés gyönyörűségeiről álmodott, hogy nem lesz ott emberi hang, mely megzavarná a boldogtalan álmát. Ha arra kényszeríttették volna, hogy törődjön bele a dicstelen küldetésbe, hogy nővére legyen annak a férfinak, ő beletörődött volna, mondván: „Senki sem lesz már képes, hogy úgy szeresse őt, mint én, senki sem csillapíthatja oly önzetlenül a szenvedéseit, mint ahogy én tettem."

És mégis, soha nem tétovázott, hogy átvegye-e Teresa kezéből vagy a koldusasszonytól a Simão-nak írt leveleket. Valahányszor a levelek olvastán újabb fájdalmas ránc jelent meg a fogoly homlokán, Mariana-nak, aki lopva figyelte őt, belereszketett a szíve, és azt suttogta maga elé: „Mi végre keseríti meg még jobban életét az a kisasszony?"

Pedig hát az a boldogtalan teremtés is szenvedett keservesen!

Lelkében remények születtek, de sokáig nem maradtak ott, csak ameddig a kiábrándulás meg nem érkezett és nem láttatta még élesebben a szerencsétlenséget. Elképzelte a szabadulást, a kegyelmet, a házasságot, a szerencsét, hogy elnyeri a koronát vértanúságáért. A barátnői tovább színezték képzelete vásznát, egyesek azért, mert nem ismerték a dolgok ádáz valóságát, mások meg azért, mert túlságosan bíztak az erényes imádságok erejében. Ha e jósnők jövendölései valóra váltak volna, akkor Simão kiszabadult volna a börtönből, Tadeu de Albuquerque meghalt volna az öregségtől és a méregtől, a házasság elől elhárult volna minden akadály, a boldogtalanok mennyországa pedig leköltözött volna erre a Földre.

Simão Botelho azonban öt hónapos fogság után, már biztos volt a rá váró sorsban, és szükségét látta, hogy előre figyelmeztesse Teresa-t, nehogy halálát okozza az elkerülhetetlen elválás csapása. Szerette volna színes reményekkel átszőni előtte a száműzetés fekete távlatait; de fakók és ridegek voltak azok a vigasztaló pászmák, mert meggyőződésnek és érzelemnek már nem jutott bennük rész. Teresa még csak áltatni sem áltathatta magát, mert kebelében egy óra ketyegett, és az utolsó pillanatban mindig ráébresztette a valóságra, viselkedésével csupán az együttérző idegeneket volt képes megtéveszteni.

Ekkor következett a panaszok áradása a levelekben, amelyeket barátjának írt: fohászok voltak benne Istenhez, és szentségtörő megjegyzések a sorsra; a türelem gyengéd virágai és a harag kirohanásai az apja ellen; heves vágy az elszökő élet után és könyörgés a halálhoz, hogy szabadítsa meg végre a lélek és a test kínjaitól.

Hét hónap telt el, amikor is a másodfokú bíróság kimondta, hogy az utolsó büntetést tízévi száműzetésre változtatta Indiába. Tadeu de Albuquerque személyesen kísérte végig Lisszabonban a fellebbezés sorsát, és a házát ajánlotta fel annak, aki megtámogatná a Simão Botelho-nak állított bitót. Az elítélt apja Manuel aggasztó értesüléseinek hírére ugyancsak Lisszabonba ment, hogy felvegye a harcot azzal a hatalmas befolyással, amelyet Tadeu de Albuquerque ért el rengeteg pénzzel a Fellebbviteli Bíróságon és a Királyi Kancellárián.

Domingos Botelho győzött, és inkább csak szeszélyből, mintsem az apai szív sugallatára még azt is elérte a régens hercegnél, hogy a fogoly a büntetést Vila Real börtönében tölthesse le.

Amikor közölték Simão Botelho-val a fellebbezés eredményét és a régens kegyességét, akkor azt felelte, hogy azt semmiképp sem fogadja el; inkább a száműzetés szabadságát választja; törvényes tiltakozást nyújt be a hatóságokhoz, hogy rajta ne gyakoroljanak olyan kegyet, amelyet nem kért, ráadásul ha az a halálnál is rosszabb.

Amikor Domingos Botelho értesült fia tiltakozásáról, csak legyintett mondván, hogy cselekedjék kedvére: mindenesetre az ő győzelme a viseui nemes pártfogói és aranyon vett hívei felett már teljes volt.

Elment az értesítés a rendőrségi főfelügyelőhöz, és Simão Botelho nevét felvették az Indiába tartó száműzöttek lajstromába.

XIX.

Az igazság olykor csak ballaszt a regényen.

A való életben még csak elfogadjuk, ahogy a kialakult helyzetből vagy a dolgok kérlelhetetlen logikájából következik; de egy kitalált történetben már nehezen viseljük el, mert ha a szerző saját képzeletét használja, akkor találjon ki valami jobbat, ha pedig az életből másol, akkor miért nem hazudik a művészet kedvéért.

Egy regény, amelyik az igazságban keresi érdemét, az szenvtelen és pökhendi, olyasvalami, ami nem játszik az idegek húrjain, még csak egy vihart sem zúdít az ember nyakába, annál inkább emlékeztet egy olyan vízikerék játékára, amelynek felfelé majd lefelé haladó lapátjai, mi magunk vagyunk, akiket az önzés hajtókara mozgat föl-le.

Igazság! Ha egyszer beteljesült, akkor mi végre festményt mutatni róla a közönségnek!?

Az emberi szív igazsága! Ha az emberi szív acélszálakkal kötődik az agyaghoz, amelyből vétetett, amelyek súlyukkal lehúzzák az eredendő bűn pocsolyájába, akkor minek kihalászni onnan, lefesteni és közszemlére tenni!?

Ezeket az észrevételeket a józan ész diktálja, én azonban annyit tanulmányoztam az igazságot, hogy végképp elvesztettem józan ítélőképességemet, csak annyi vigaszom maradt, hogy így nyugodt szívvel lefesthetem, milyen rút és visszataszító is.

Vajon a szerencsétlenség szítja-e vagy kioltja a szerelem lángját?

Ez az, amit én a tanult olvasó ítéletére bízok. Mert e helyütt tényeket és nem téziseket hordok össze. A festő is megfesti a szemet, de nem magyarázza el mellé a látásra alkalmas szerv optikai működését.

Tizenkilenc havi raboskodás után Simão Botelho elepedt a nap egy sugaráért, egy szélfuvallatért, amely nem a vasrácsokon húz be, az ég tágas boltozatáért, mert zárkájának boltja abroncsként szorította a mellét.

Az életvágy tört már fel belőle; nem a szerelmi vágy.

A bitófa árnyékában töltött hat hónap bizonyára ellankasztotta szívének rostjait; márpedig a szerelemhez erős és feszes, némiképpen acélos szívre van szükség, amelyet az egészséges vér, a reménykedő kedv és a vidámság tölt meg és tesz ellenállóvá a megpróbáltatásokkal szemben.

Ledőlt a félelmetes bitófa Simão szeme előtt; csuklójára azonban még mindig vas feszült, tüdejét a tömlöc halálos levegője járta át, lelke salétromos falak jeges sötétségébe dermedt, lába alatt a padló a halálraítéltek utolsó lépteit visszhangozta és feje fölött a mennyezet cseppenként szűrte át magán a halált.

Mivé lesz a szív, egy tizennyolc éves szív, a lelkifurdalásoktól mentes szív és a dicsőségre áhítozó szellem tizennyolc havi egyhelyben toporgó élet után?

A szív az a belső szerv, amely a tétlenségtől megsebzetten először fog fuldokolni a lélek lázongásai következtében, amelyet a természettel azonosít, és akarja, és elemészti magát a vágytól utána, és fájdalmasan vonaglik a nélkülözéstől, amire az elhamvadt szerencse utáni vágy marólúgként hat; és a szerelem, amely az álmodott boldogság útján a szakadék felé visz, csupán megkönnyebbülés.

Amikor az igazságszolgáltatás kötele már nem tekergett a nyaka körül, Simão Botelho egy időre fellélegzett, úgy érezte, mintha a vérpad deszkáit szétroppantotta volna karjaival, és akkor odafordult annak a nőnek a szívéhez, aki elvesztette őt, és hívta őt, hogy életének a reménnyel való második egyesülésénél vele legyen.

Azonban a remény egyetlen iramodással Ázsia fövenypartjaira futott előle, és a szíve megtelt keserűséggel, amelyben a szerelem fuldokolni kezdett, s biztos volt a halála, hacsak nem nyílik valahol egy nyílás, amint át beszivároghat a remény, hogy fényt lopjon a belső sötétségbe.

Miben is reménykedhetett volna Simão Botelho?

India: megaláztatás, nyomor, nélkülözés.

Annak a léleknek a vágyai egy névre összpontosultak. A szerelmi boldogságért tehetségét és erejét vetette latba; de a szerelmen túl ott lebegett előtte a dicsőség, az elismerés és a halhatatlanság hiú vágya, amely csak azokban nem válik eszelőssé, akiknek roppant lelke, vagy lángelméje előre érzi, hogy tovább fog élni az eljövendő nemzedékekben és bevilágítja őket.

Ám ha a szerelem virágfüzérei töviskoszorúk, és vért fakasztanak, mely bomlasztó méregként szivárog be a gondolatba, kioltja a kebelben a nemes büszkeség utolsó szikráját is, törpévé silányítja az eszményt, mely világokat fog át, és halálos félelemmel béklyójába veri a szív lendületét.

Boldog érzések mámorában éltél, de a tizennyolc hónap börtön, amely előbb a vérpadot, majd a száműzetést jelölte meg jövődnek, megölte lelked jobbik felét.

Önmagadat faggattad a múltadról, ám a szív, mielőtt válaszolni mert volna, meghátrált az értelem parancsára.

Odakintről, abból a kolostorból, ahol egy másik lény haldokolt, panaszos jajszavak járták át keserűséggel felsebzett szíved: te pedig, aki nem voltál alkalmas sem képes a vigasztalásra, az együttérzés angyalától kértél szavakat számára, de a reménytelenség démonától kaptad meg őket saját magadnak.

Az a vasra verve letöltendő tíz esztendő, amelyre a büntetést enyhítettél, iszonyatosabbnak tetszett a fiatalember számára, mint a vérpad. És talán el is fogadta volna, ha szereti azt az eget, ahol Teresa szívja be a levegőt, amely méreggé változik a tüdőben. Azt hiszem; inkább a föld alatti tömlöc, ahová fojtottan lehallatszik egy baráti szó; inkább tíz esztendei senyvedés egy cella nyirkos kőlapjai között, ha a végső órán, amikor már csak pislákol az élet, a szenvedély utolsó szikrája megvilágítja az utat az Égbe, ahová a szerencsétlen szerelem angyala emelkedett, hogy számot adjon magáról Istennek és kegyelmét kérje, mint az, ami rá várt.

Teresa azt kérte Simão Botelho-tól, hogy fogadja el a tízévi börtönt, és várja meg ott, amíg ő megváltja.

Tíz esztendő! írta neki a Monchique-be zárt leány. *Tíz esztendő alatt meghal apám, és akkor a feleséged leszek, s a király elé járulok a kéréssel, hogy bocsásson meg neked, ne kelljen letöltened az ítéletet. Ha a száműzetést választod, akkor örökre elvesztelek, Simão, mert meghalsz, vagy ha visszatérsz, már emlékemmel sem találkozol.*

Lám, miképp áltatta magát az a szegény lélek még azokban az órákban is, melyekben élete fogyatkozó erői szívében egyesültek!

Újra meglepték a szorongások, visszatért a halálos sápadtság és a gyengeség. A vér, amely újjászületett benne, minden köhögésnél bugyogva tört föl belőle.

Mégha az elítélt szerelemből vagy könyörületből el is fogadta volna, hogy évente háromszázhatvanötször csapódjon rá a vasajtó minden hosszú, magányos éjszaka előtt, Teresa akkor sem tudta volna a magasban megtartani maga fölött a sírkövet, amelytől óráról órára jobban meggörnyedt.

Ne reménykedj, boldogtalan teremtés, írta az ifjú a lánynak. *Hasztalan küzdeni a szerencsétlenséggel, és én már nem is vagyok képes a küzdelemre. Találkozásunk kegyetlen tévedés volt. Nem maradt semmink ezen a világon. Menjünk hát a halál elébe... Van még egy titok, ami csak a sírban tudhatunk meg. Vajon látjuk-e még egymást?*

Elmegyek. Gyűlölöm a hazámat, gyűlölöm a családomat, amerre csak nézek ezen a földön, mindenfelé akasztófát látok, és ha valaki az anyanyelvemen megszólal, úgy rémlik, mintha a hóhér szitkozódását hallanám. Nem tarthat meg már Portugáliában sem szabadság, sem a jólét, s immár azoknak a reményeknek a beteljesülése sem, amelyeket a szerelmed ígért nekem, Teresa!

Feledj el engem, és szenderedj el a semmiben. Meg akarok halni, de nem itt. Hunyjon ki szememből fény, de az ég fényét kívánom még. Utolsó pillantásommal az eget akarom látni magam fölött.

Azt kéred tőlem, hogy vegyek vállamra tíz börtönesztendőt. Te nem tudod, mi az, ha a szabadság tíz évig rabláncon vergődik. Nem értheted meg húsz keserves hónapomat. Ezalatt nem hallottam emberi szót mástól, csak attól az irgalmas teremtéstől, aki könyörületből gondosodik napi betevő falatomról, meg a törvényszolgától, aki azt a kegyetlenül gunyoros jó hírt hozta a királyi kegyről, amely gyors halál helyett tíz esztendős lassú haldoklást kínál a börtönben.

Magadat mentsd, ha megteheted, Teresa. Mondj le a boldogtalanság dicsőségéről. Ha apád hív, kövesd. Ha a megnyugvás hajnala virrad rád, akkor élvezd annak a napnak a boldogságát. Ha mégsem, akkor fogad el a halált, Teresa, mert a halál boldogság, mert enyhületet hoz a fájdalomtól elgyötört testnek, és leoldja a kínokat a szenvedő emlékezetéről.

Teresa csak ennyit válaszolt arra a levélre, amelyből kiolvasható volt, mennyire elborult a boldogtalan ifjú kedélye:

Meghalok, Simão, meghalok. Bocsásd meg nekem, hogy ezt a véget választottam... Elveszí-tettelek... Jól tudod, hogy milyen sorsot kívántam neked... de most meghalok, mert nem tudok és már nem is leszek rá képes, hogy valaha vigaszt nyújtsak neked. Ha lehet, akkor élj; nem kérem tőled, hogy meghalj, Simão; azt akarom, hogy élj, mert akkor elsirathatsz, és az vigasz lesz az én lelkemnek... Megnyugodtam... Látom a béke hajnalsugarát... Viszontlátásra az égben, Simão.

Ez után a levél után a hallgatás fájdalmas napjai következtek. Simão Botelho nem válaszolt Mariana kérdéseire. Eluralkodott rajta elmúlásának érzéki kábulata. Az a teremtmény, akit Isten gyötrelmes tizennyolc éve mellé rendelt könnyekre fakad: s ezek a könnyek, ha Simão meglátta őket, kiragadták a mozdulatlan némaságból, s elkeseredésében tombolt, s ettől még inkább kimerült.

Újabb hat hónap múlt el.

Teresa még élt, bár egyre mondogatta aggódó társnőinek, hogy biztosan tudja halála óráját.

Simão két tavaszt látott cellája rácsain keresztül, és immár a harmadik borította virágba a kerteket és öltöztette zöldbe a Candal erdeit.

1807 márciusa volt.

A hónap 10. napján közölték az elítélttel, hogy a Douro-ról induló legelső hajóval Indiába megy. Abban az időben a hajók feljöttek idáig a száműzöttekért, majd Lisszabonban is fedélzetükre vették azokat, akiket hasonló sorsra szántak.

Semmi akadálya sem volt, hogy Mariana is a behajózzék, miután jelentkezett a rendőrbírónál, hogy ő az elítélt szolgálója, és útját gazdája fizeti.

- Kifizetődő útra vállalkozik! - jegyezte meg gúnyosan a tisztviselő.

Simão olyan ijesztő nyugalommal nézte végig, ahogy a lány összekészíti úti málháját, mintha nem is sejtené a sorsát.

Hányszor akart egy utolsó levelet írni a haldokló Teresa-nak, de már a könnyei sem hagyhattak nyomot a papírlapon.

- Micsoda iszonyat, Istenem! - kiáltott fel a haját tépve. - Adj könnyeket, Uram! Engedd, hogy sírjak, vagy végezz velem, mert ezt a kínt már nem bírom tovább!

Mariana elhűlve szemlélte a téboly ilyen és hasonló kitöréseit vagy a letargia nem kevésbé félelmetes állapotait.

- Teresa! - kiáltott fel, mikor váratlanul felébredt kábulatából. - Azt a boldogtalan leányt én öltem meg! Biztosan tudom, hogy soha többé nem látom már! Halálhírét sem hozza el senki száműzetésembe! És amikor arra szólítom, hogy lássa, hozzá méltó halálomat, akkor vajon ki mondja meg neki, szegény vértanúnak, hogy meghaltam?!

XX.

1807. március 17-én Simão António Botelho elhagyta a tartományi börtönt, és hetvenöt sorstársával együtt hajóra szállt Ribeira kikötőjében. Mourão Mosqueira főbíró és az ítélőbíró kérésére a volt viseui járásbíró fiát nem kötözték össze a karjánál fogva egy másik elítélttel. Egy törvényszolga oldalán vonult a börtönből a kikötőbe, mögöttük ment Mariana, aki az utazóládákat ügyelte. A városi elöljáró, Dona Rita Preciosa hűséges barátja, maga is fölment a hajó fedélzetére, és Simão elítéltet a kapitány figyelmébe ajánlotta, megkérve rá, hogy bánjon vele kivételezett módon, engedje fel a fedélzetre, és ültesse az asztalához. Azután félrehívta Simão-t, és átadott neki egy zacskó aranyat, mondván, hogy az anyja küldte. Simão Botelho átvette a pénzt, majd Mourão Mosqueira előtt megkérte a kapitányt, hogy ossza szét száműzött társai között.

- Megőrült, Simão úr?! - kérdezte a főbíró.

- Ez a méltóság őrülete: a méltóság szeretete veszejtett el; szeretném látni, hogy a boldogtalanság milyen mélységeibe képes taszítani a híveit. A könyörület csak akkor nem aláz meg, amikor a szívből indul ki, és nem a kötelességtudatból. Nem ismerem azt a személyt, aki ezt a pénzt küldte nekem.

- Az anyja volt - felelte Mosqueira.

- Nekem nincs anyám. Kegyelmességed vissza akarja juttatni neki ezt az elutasított alamizsnát?

- Nem, uram.

- Akkor viszont, kapitány úr, tegye meg, amire kértem, vagy az egészet a folyóba hajítom.

A kapitány átvette a pénzt, a főbíró pedig, látván az ifjú ijesztő állapotát, rémülten ment le a fedélzetről.

- Merre van a Monchique? - kérdezte Simão Mariana-tól.

- Arra ott, Simão úr - felelte a lány, és a monostor irányába mutatott, amely Miragaia-nál magasodik a Douro partjai fölé.

Simão összefonta karját, és a kilátótorony ablakában észrevett egy alakot.[7]

Teresa volt az.

Az előző este kapta meg Simão búcsúlevelét és válaszképpen egyik hajtincsét küldte el neki.

Aznap délután Teresa felvette az utolsó kenetet, és megáldozott a karzat rácsos ablakánál, ahová a szolgálója támogatta el. Az előző éjszaka jó részét nagynénje imádkozófülkéje előtt ülve töltötte, aki egész éjszaka imádkozott. Teresa időnként azt kérte, hogy vigyék oda a tengerre néző ablakhoz, de már nem érezte a hűvös szellőt. Nyugodtan beszélgetett a nővérekkel, majd egymaga végiglátogatta valamennyi cellát, hogy egy-egy csókkal sorra búcsút vegyen valamennyiüktől.

Mindegyikük megpróbált lelket önteni belé, de Teresa csak mosolygott és nem válaszolt semmit a jótét lelkek kegyes mesterkedéseire, akik magukban is csak színleg táplálták már a reménységet. Amikor felvirradt a reggel, Teresa végigolvasta Simão Botelho valamennyi levelét. Azokat, amelyeket a Mondego partján írt könnyekre indították. A várva várt boldog-

[7] Amikor a könyvet írtam, még állt a kilátó. Manapság a helyén vagy ahhoz közel egy bálterem van, ahol ünnepnapokon matrózok és a hozzájuk illő dámák ropják a táncot.

ság himnuszai voltak: a legszebbek, miket az emberi szív írhat, mikor a szenvedély költői ereje megszínesíti a gondolatot, csodálatos és ihletű természet járja át ragyogásával. Teresa-t megrohanták az akkori napok eleven emlékei: a rajongó öröm, az édes szomorúság érzése, a vágyakozássá foszló reménykedés, a néma társalgások Simão kedves húgával, az illatos égbolt, mely messze vitte sóhajtásait, a hirtelen ébredő, mohó vágyakozás, egyszóval minden, amitől megfosztotta a szerencsétlenség.

Végül kötegbe rendezte a leveleket, majd leoldotta a selyemszalagot azokról a hervadt virágokról, amelyeket két évvel azelőtt Simão dobott át neki szobája ablakából, és azzal átkötötte őket.

A széthullott virágok szirmai egytől egyig elporladtak már, és Teresa-nak, ahogy rájuk nézett, ez jutott az eszébe: „akár az én életem...” - És sírva csókolgatta ezeket a szirmukat vesztett virágokat, életének első virágait.

A leveleket odaadta Constança-nak, utasítva őt, mi legyen a sorsuk, aminek a beteljesülését mindjárt látni fogjuk.

Utána imádkozni ment, és fél órán keresztül térdepelt, testével egy szék fölé görnyedve. Amikor feltápászkodott, elfogadott egy csésze levest, és mosolyogva azt suttogta maga elé: „Az utazásra...”

Reggel kilenc órakor megkérte Constança-t, hogy kísérje fel a kilátóba, ahol halálos aggodalommal helyet foglalt, és attól fogva nem vette le tekintetét a hajóról, amely már kibontotta vitorláit, készen arra, hogy magával vigye a száműzötteket.

Amikor megpillantotta az elítélteket, akik kettesével egymáshoz kötözve gyalogoltak föl a pallón, Teresa kis időre elalélt, és kihunyó szemének halványuló világa kilobbant, görcsösen mozduló keze pedig mintha a tovalibbenő fény után akart volna nyúlni.

Ekkor pillantotta meg őt Simão Botelho.

Ebben a pillanatban odaúszott a hajóhoz egy csónak, benne ott ült a viseui koldusasszony, és Simão-t szólongatta. A férfi odament a hágcsóhoz, karját nyújtotta a koldusasszony felé, aki kezébe nyomta a levélköteget. Simão a papír selymességéből felismerte, hogy a legfelső nem az övé, de nem nyitotta fel.

Nyikorgó hang hallatszott, ahogy a matrózok felszedték a horgonyt, és eloldották a köteleket. Simão a hajókorlátra támaszkodott, és tekintetét mereven a kilátóra függesztette.

Látta, hogy valaki kendőt lobogtat felé, ő pedig a magáéval válaszolt az integetésre. A hajó lassan megindult a nyílt tenger felé, elúszott a kolostor előtt, és Simão jól kivehetett szemével egy arcot és a rácsokba kapaszkodó kezeket: de az az arc nem Teresa-é volt; inkább egy csontvázé, amely a zárdából szökött fel a kilátóba sírban aszalódott bőrével és kihegyesedő járomcsontjaival.

- Ő Teresa? - kérdezte Simão Mariana-tól.

- Igen, uram, ő az - mondta elcsukló hangon a nemes teremtés, akinek szíve most azt súgta, hogy az elítélt lelke rövidesen követi azét, akiért elveszett.

A kendő hirtelen lehanyatlott, és Simão már csak néhány sietve mozduló kart látott, majd Teresa eltűnt, és vele együtt Constança alakja is, akit csak utóbb vett észre.

Sobreirassal szemben a hajó horgonyt vetett. A kapitány adott rá parancsot, mert a kikötő-bejárat fölött feltűnt egy viharfelleg, és a hullámok hirtelen felkorbácsolódtak. Foz irányából

mellékjük úszott a révkalauz vitorlása, aki felszólt nekik, hogy a következő parancsig maradjanak horgonyon. Csak másnap folytathatták útjukat.

Simão Botelho eközben mint egy bebalzsamozott holttest, akinek élettelen, tompa fényű szeme már csak egyetlen pontra mered, egyre csak a kilátó megüresedett ablakát figyelte. Valami életjelre várt, de hiába. Az órák teltek, azután a nap utolsó sugarai is kihunytak a kolostor rácsain.

Sötétedés után a kapitány partra szállt, visszatérve könnyes szemmel nézett a száműzöttre, aki a kilátó fölött felragyogó első csillagokat figyelte.

- Az Égben keresi őt? - kérdezte a hajós.

- Hogy az Égben keresem-e?... - ismételte gépiesen Simão.

- Igen. Bizonyos, hogy odafönt van.

- Ki, uram?

- Teresa.

- Teresa!... Meghalt?!

- Meghalt, amott a kilátóban, ahonnan integetett.

Simão a hajókorlátra görnyedt, és tekintetét a háborgó vizekbe fúrta. A kapitány kezét a karjára téve mondta:

- Bátorság, boldogtalan barátom, bátorság! A tengeri emberek hisznek Istenben! Várja meg, hogy annak az angyalnak a könyörgéseire önnek is megnyíljon az Ég!

Mariana, aki egy lépéssel állt Simão mögött, karjait az égnek emelte.

- Mindennek vége!... - mormolta Simão. - Íme, szabad vagyok... a halálra... Kapitány úr - folytatta határozott hangon -, nem fogom megölni magam. Itt hagyhat nyugodtan.

- Kérem, hogy menjen a kabinjába. A hálófülkéje ott van az enyém mellett.

- Köteles vagyok visszavonulni?

- Uraságodat én nem kötelezem semmire, nekem csak kéréseim vannak: kérem önt, nem kényszerítem.

- Megyek, és köszönöm az együttérzését.

Mariana ugyanolyan megtört és féltő tekintettel követte őt, mint Jau, Camões bennszülött szolgája urát, amikor a szenvedélyesen szerelmes költő partra szállt.

Simão visszafordult, és megkérdezte a kapitánytól:

- És ez a boldogtalan teremtés?

- Legyen ott ön mellett... - mondta az együtt érző tengeri ember, aki hitt Istenben.

Simão bement a kabinba, a kapitány leült vele szemben, Mariana pedig behúzódott a fülke sötétjébe, és ott sírdogált.

- Beszéljen, Simão úr! - mondta a kapitány -, könnyítsen a szívén, és sírjon nyugodtan.

- Már sírtam, uram.

- Nem képzeltem volna, hogy létezik ehhez fogható vágyakozás. Az ember minden képzeletét meghaladja egy ilyen szívbe markoló kép. Beleborsódzik a hátam, pedig hát láttam szörnyű dolgokat tengeren és szárazföldön.

A kapitány titokban szerette volna rávenni Simão-t, hogy kiöntse a szívét. Az elítélt azonban nem válaszolt. Hallgatta Mariana zokogását és tekintetét a zsámolyon heverő levélkötegen tartotta.

A kapitány folytatta:

- Amikor Miragaia-ban valaki elmesélte nekem annak a hölgynek a halálát, akkor megkértem egy illetőt, aki bejáratos a kolostorba, hogy kísérjen el oda, hadd halljam valamelyik nővér szájából a szomorú történetet. Az egyik apáca el is mesélt mindent, de több volt abban a sóhaj, mint a szó. Megtudtam tőle, hogy amikor Ouro magasságában ereszkedtünk lefelé, hangosan ezt kiáltotta; „Isten veled, Simão, mindörökre!" Azzal egy szolgáló karjába hanyatlott. Az kiabálni kezdett, mire a többiek mind a kilátóba futottak, és félholtan, vagy még inkább holtan hozták le onnan, mert több szót már nem hallottak tőle. Elmondták még nekem, hogy két évet és kilenc hónapot sínylődött abban a kolostorban; mindvégig izzott benne a szerelem, és ezer halált halt, valahányszor kihunyt számára a remény. Milyen szerencsétlen is volt az a leány, és milyen szerencsétlen ön is!

- Rövid ideig még... - mondta Simão, inkább csak magának, mintha képzeletével társalgott volna.

- Elhiszem, elhiszem, hogy rövid ideig - folytatta a kapitány -, de ha a barátság megmentheti, akkor én Indiában hűségesebb barátokat szerzek önnek, mint amilyeneket Portugáliában valaha is talált. Becsületemre ígérem, hogy elintézem az alkirálynál, hogy Goa-ban legyen a lakhelye. Megígérem, hogy előteremtek mindent, ami ahhoz kell, hogy nyugalmas új életet kezdjen, és meglegyen minden kényelme, ami a létezést oly vonzóvá tudja tenni Ázsiában. Ne nyomassza önt a száműzetés gondolata, Simão úr. Éljen, győzze le önmagát, és akkor boldog lesz.

- Az isten szerelmére kérem, ne folytassa... - szakította félbe a száműzött.

- Tudom én jól, hogy korai még a jövő tervezgetése. Bocsásson meg tolakodásomért, amire a rokonszenv késztet, de fogadjon el barátjául ezen a gyötrelmes órán.

- Elfogadom, és szükségem is van rá... Mariana! - hívta a lányt Simão -, jöjjön ide, ha kapitány úrnak nincs kifogása ellene.

Mariana előrelépett.

- Ez a hölgy volt nekem a gondviselés - mondta Simão. - Az ő segítségének köszönhetem, hogy a börtönben két éven és kilenc hónapon át nem szenvedtem éhséget. Amije volt, mindenét pénzzé tette, csak hogy rólam gondoskodjék és öltöztessen. Most is itt van velem. Adja meg neki a tiszteletet uram, mert olyan tiszta ő, mint haldokló ajkán az igazság. Ha meghalnék, kapitány úr, akkor teljesítse mint végső kérésemet, hogy ugyanolyan irgalmával fogja támogatni őt, mintha a nővérem volna. Ha vissza akarna térni honunkba, akkor legyen az ön pártfogoltja az átkelés alatt. - És kezét nyújtva feléje, ünnepélyes arccal kérdezte: - Uram, megígéri nekem?

- Esküszöm.

A kapitányt a hajóhídra szólította a kötelesség, és ott hagyta Simão-t Mariana-val.

- Most már nyugodt vagyok a jövője felől, barátném.

- Én már régóta az vagyok, Simão úr - felelte a lány.

Sokáig nem szóltak egymáshoz. Simão arcával az asztalra borult, és tenyerébe szorította lüktető halántékát. Mariana mellette állt, tekintetével a lámpás haldokló világát figyelte, és akárcsak a férfi, ő is a halálon merengett.

És az északkeleti szél, mint egy sikoly csapott a hajó derékvitorláiba.

VÉGSZÓ

Éjjel tizenegy órakor, amikor már a kapitány is visszavonult kabinjába, Mariana a földön ülve arcát a térdére hajtotta, mintha teljesen maguk alá gyűrték volna a nap viszontagságai és fájdalmas megrázkódtatásai.

Simão Botelho virrasztva feküdt a fülkében leroskadva, karját összefonta mellén, és szemével a dróton himbálózó lámpa fényét követte. Közben talán a szél sivítását is hallgatta, a Föld és az Ég csendjében megszólaló egyetlen hang úgy szólhatott fülében, mint panaszos jajgatás.

Éjfélkor Simão reszkető karral a levélköteg után nyúlt, melyet Teresa küldött neki, és egy ideig csak nézte a legfelső levelet. Utána elvágta a szalagot, és úgy helyezkedett el a fülkében, hogy a lámpás sápadt fénye rávetüljön.

A levél így szólt:

Már csak a lelkem szól hozzád, Simão. A te kedvesed meghalt. Boldogtalan Teresa-d, ha Isten meg nem csal, már békében nyugszik, amikor e levelet olvasod.

Meg kellett volna, hogy kíméljelek ettől az utolsó kintól, de bocsásd meg a te égi hitvesednek, mert vigasznak érzi, hogy ezen az órán, élete éjszakájának végóráján veled társaloghat.

Ki mondaná meg néked, Simão, hogy meghaltam, ha nem én magam? Nemsokára eltűnik szemed elől a kolostor, ezer mérföldeket jársz be, de nem találod olyan pontját a világnak, ahol egy emberi hang ezt közölné veled: „A te szerencsétlen szerelmed a másvilágon vár rád, és kéri az Urat, hogy adjon megváltást neked."

Jobban szeretted volna, ha azzal áltatlak téged, kedvesem, hogy életben vagyok, és megtartalak a reményben, hogy visszatérsz a száműzetésből, s akkor találkozunk? Meglehet, de most, ebben az ünnepélyes percben is csak az az egyedüli vágyam, hogy közöljem veled, nem tudok tovább élni. Úgy tetszik, hogy a boldogtalanságban is megvan az a hiúság, hogy megmutassa magát, mintha attól másmilyen lenne. Szeretném, ha ezt mondanád: „Ő már halott, és akkor halt meg, amikor elvettem tőle e legutolsó reményt."

Nem a panasz szól belőlem, Simão, ó, nem. Talán ha itt maradsz, egy-két napig még dacolni tudtam volna a halállal; de mindenképpen lehunytam volna szemem, amikor elpattan az utolsó szál, amely már elszakadni készül, s hallom is a ropogását.

Ezek a szavak nem fogják fokozni vezeklésed kínjait. Isten őrizz, hogy igaztalan lelkifurdalással tetézzem vágyakozásodat.

Bárcsak boldognak láthatnálak még ezen a világon: bárcsak megjutalmazná Isten lelkemet e látomással!... Hogy boldog lehetsz-e, te szegény fogoly!... Lehet, hogy szerelmemben akaratlanul is igaztalan vagyok, amikor képesnek ítéllek a boldogságra! A bánatba fogsz belehalni, ha az éghajlat meg nem öl a számkivetettségben, mielőtt összeroskadsz a lelki fájdalmaktól.

Az élet szép lett volna, Simão, ha olyannak adatik meg nekünk, amilyennek leírtad imént olvasott leveleidben. Magam előtt látom azt a kis házat Coimbra-val szemben, amelyet lefestettél nekem, fákkal, virágokkal és vidám madárkákkal körülvéve. A képzeleted sétált velem méla alkonyi órán a Mondego partjain. Az ég csillagokkal telt meg, és a Hold fénye ragyogott a vízen. Némaságodra szívem csöndjével válaszoltam, és mosolyodtól bátorítva, odahajtottam fejemet melledre, mintha anyámé lett volna. Mindezt ott olvastam leveleidben: és úgy éreztem, megszűnik a haldoklás fájó szaggatása, ha a lélek emlékezik. Más leveleidben diadalról beszélsz nekem és dicsőségről, a neved halhatatlanságáról. Veled tartottam volna minden törekvésedben, ott jártam volna mögötted vagy előtted, mert szerettem volna, ha minél több örömödnek részese lehetek. Három éve még gyermek voltam, Simão, de már megértettem becsvágyadat, és azt képzeltem, hogy minden céloddal az enyém válik valóra, hiszen annyiszor elmondtad, hogy szerelmem ösztönzése nélkül semmi sem lenne belőled.

Ó, Simão, milyen gyönyörű egekből zuhantunk alá! Ezen órán, hogy neked írok, te éppen fellépsz a száműzöttek hajójára, én pedig belépek a sírba.

Ám mit számít a halál, ha ebben az életben már nincs meg többé az a remény, amely három éve még megvolt?! Elviselted volna az életet remények nélkül, Simão? Én nem voltam rá képes. Az alvás ritka pillanatai voltak azok a parányi jótetemények, amelyekre Isten méltónak talált; nekem a halál több mint kényszerű szükség; számomra isteni irgalom, boldogító megváltás.

És te mihez kezdesz az életeddel, szenvedő barátom, kedvesed nélkül? Merre indulsz, hogy felvidítsd szívedet, amelyet a szerencsétlenség romlásra ítélt, anélkül hogy elfelejtenéd engedelmes társad képét, aki vakon követte átkozott sorsod csillagát?!

Szeretni, ugye, nem fogsz többé, hitvesem? Elszégyellnéd magad, ha egyszer megpillantanád elsuhanó árnyékomat könnytől száraz szemed előtt? Vedd szívedre kedvesed utolsó kérdéseit, melyekre már a nyílt tengeren fogsz válaszolni, ahol elolvasod ezt a levelet.

Felvirradt a reggel. Megyek, megnézem utolsó hajnalomat, tizennyolc évem utolsó hajnalát!

Áldott légy, Simão! Isten óvjon, és mentsen meg téged a hosszú haldoklástól. Minden szenvedésemet felajánlom Neki, hogy cserébe megenyhüljön bűneid iránt. Ha az égi bíróság elítélne néhány lázadozásomért, akkor, szerelmem, te ajánld Istennek szenvedéseidet, hogy legyen velem elnéző.

Isten veled! Az örökkévalóság fényénél úgy tetszik, mintha megláttalak volna, Simão!

Felkelt helyéről a száműzött, körülnézett, és döbbenten meredt Mariana-ra, aki legkisebb mozdulatára is felkapta a fejét.

- Mi lelte, Simão úr? - kérdezte, miközben felállt.

- Maga itt volt, Mariana?... Nem megy lefeküdni?!

- Nem megyek; a kapitány úr megengedte, hogy itt maradjak.

- Mégis, így akarja tölteni az éjszakát?! Könyörgök, menjen, erre az áldozatra igazán nincs szükségem.

- Ha nem vagyok a terhére, Simão úr, akkor engedje meg, hogy maradjak.

- Jól van, kedvesem, maradjon... Felmehetnék a fedélzetre?

- A fedélzetre akar menni, Botelho úr? - kérdezte a kapitány kilépve kabinjából.

- Szeretnék, kapitány úr.

- Menjünk együtt.

Simão visszatette Teresa levelét a csomagba, és tántorgó léptekkel elindult. A fedélzeten leült egy kötéltekercsre és elnézte a Monchique kilátóját, amely feketén emelkedett a sziklás meredély fölött, ahol manapság a Restauração utca húzódik.

A kapitány fel-alá sétált a hajóorr és a tat között, de végig figyelte a száműzött minden mozdulatát. Tartott a férfi öngyilkos szándékától, s ebben a gyanújában Mariana is osztozott. Nagyon szeretett volna valami vigasztalót mondani neki, de magában ezt gondolta: „Ugyan mit mondhatnék egy embernek, aki ennyire szenved?" Néhányszor mindenesetre megállt mellette, hátha elfordítja tekintetét arról a kilátóról.

- Nem leszek öngyilkos! - kiáltott fel váratlanul Simão Botelho. - Ha nagylelkűségében az vezeti, kapitány úr, hogy életben maradjak, akkor nyugodtan aludja át az éjszakát, mert nem fogok végezni magammal.

- De remélhetem a beleegyezését, hogy velem együtt lejön a kabinba?

- Mehetek éppen; csak ott még jobban szenvedek, uram.

A kapitány nem felelt, hanem a vad széllökések dacára folytatta sétáját a fedélzeten.

Mariana Simão-tól nem messze a ládák között kuporgott. A kapitány észrevette, valamit mondott neki, majd visszavonult.

Hajnali három órakor Simão Botelho két tenyerébe támasztotta homlokát, amely forró volt a láztól. Nem bírt ülni tovább, oldalt hanyatlott, és elcsukló feje Mariana keblén pihent meg.

- Az együttérzés angyala mindig velem van! - suttogta. - Teresa sokkal szerencsétlenebb volt nálam...

- Lejönne a kabinba? - kérdezte a lány.

- Egyedül nem tudok... Támogasson engem, nővérem.

Megtett néhány lépést a lépcsőfokokon, de egyre a kilátót nézte. Végre erősen markolva a köteleket, leereszkedett a meredek hágcsón. Ledőlt matracára, vizet kért, és csillapíthatatlan mohósággal ivott. Tombolt benne a láz, hol hideglelés rázta, hol forróság verte ki, s időnként tompa bódulatba süppedt.

Reggel a kapitány hívására egy orvos lépett a fedélzetre. Gondosan megvizsgálta az elítéltet, majd kijelentette, hogy a láz rosszindulatú és az ifjú alighanem az India felé vezető úton leli halálát.

Mariana hallotta a diagnózist, de nem sírt.

Tizenegy órakor a hajó kiúszott a kikötőből. A betegség szorongatásait már az émelygés is növelte. Simão a kapitány unszolására megitta az orvosságokat, miket a hányinger görcsös rángásai között azonmód kiadott magából.

Az utazás második napján Mariana megkérdezte Simão-t:

- Ha testvérem meg talál halni, akkor mit csináljak a levelekkel, amiket a dobozban őriz?

Különös derű volt abban a kérdésben!

- Ha a tengeren halnék meg, Mariana - mondta a férfi -, akkor minden a papíromat vesse a vízbe; ezeket a leveleket is, melyeket itt tartok a párnám alatt...

Egy fojtogató rosszullét megakasztotta hangját, a roham múltán azonban folytatta:

- Ha én meghalok, akkor mihez kezd, Mariana?

- Meghalok én is, Simão úr.

- Meghal?!... Hogy én mennyi embert tettem szerencsétlenné!...

Simão láza nőttön-nőtt. A kapitány szemében egyértelműek voltak a halál tünetei. Már több száz olyan elítélt halálát nézte végig, akiket megfertőzött a tengeri láz, és nem juthattak orvossághoz.

A negyedik napon, amikor a hajó lomhán elúszott Cascais előtt, váratlanul vihar tört ki. A vitorlás sok-sok mérföldnyire elsodródott a lisszaboni útiránytól, és vaktában haladt előre. A bizonytalan hajózás hatodik napján sűrű ködben sodródtak Gibraltár alatt, amikor eltört a kormánylapát. A baleset után azonban lecsillapodott a szél, a hullámok elsimultak, és fényes tavaszi nap mosolygott rájuk. Március havának a huszonhetedik, Simão Botelho betegségének pedig a kilencedik napja volt ez.

Mariana megtört. A parancsnok ránézett, és így kiáltott fel:

- Mintha most térne vissza Indiából tíz évnyi letöltött kényszermunka után!...

- Letöltöttem... hiánytalanul... - mondta a Mariana.

Aznap estefelé elérkezett az elítélt utolsó rohama, és így beszélt delíriumában:

„Kis ház Coimbra-val szemben, fákkal, virágokkal és vidám madárkákkal körülvéve. Velem sétáltál méla alkonyi órán a Mondego partjain. Az ég csillagokkal telt meg, és a Hold fénye ragyogott a vízen. Némaságodra szívem csöndjével válaszoltam, és mosolyodtól bátorítva, odahajtottam fejemet a melledre, mintha anyámé lett volna... Milyen gyönyörű egekből zuhantunk alá!... Meghalt a kedvesed... A te szegény Teresa-d.

És te mihez kezdesz az életeddel, szenvedő barátom, a kedvesed nélkül?... Merre indulsz, hogy felvidítsd szívedet, amelyet a szerencsétlenség romlásra ítélt... Felvirradt a reggel... Megyek, megnézem utolsó hajnalomat... tizennyolc évem utolsó hajnalát! Ajánld Istennek szenvedéseidet, hogy legyen velem elnéző... Mariana..."

Mariana fülét a haldokló lilás ajkához közelítette, mert úgy vélte, hogy a nevét hallja.

„Te velünk maradsz; testvérek leszünk az Égben... A legtisztább angyal te leszel... ha ugyan erről a világról való vagy, ha erről a világról való vagy, Mariana..."

Az önkívület helyébe teljes fásultság lépett, ami már a közeledő elmúlás jele volt.

Virradatkor kialudt a lámpás. Mariana indult volna, hogy világosságot hozzon, amikor egy hörgő hang visszafogta. Visszatért a sötétbe, előrenyújtott kézzel próbálta kitapogatni a haldokló arcát, majd rátalált a rángatózó kézre, amely megszorította az övét, és utána egyszeriben elernyedtek az ujjak.

A kapitány lépett be, kezében lámpával, és Simão ajkához közelítette, de az üveget nem párásította be lehelet.

- Meghalt! - mondta.

Mariana a holttest fölé hajolt, és megcsókolta az arcát. Ez volt az első csók. Utána felemelt karra az ágy mellé térdelt, de nem imádkozott, és nem is sírt.

Pár órával később a kapitány így szólt Mariana-hoz:

- Ideje, hogy gondoskodjunk megboldogult barátunk temetéséről... Boldogság a halál annak, aki ilyen csillagzattal jött a világra. Most menjen be, Mariana kisasszony, abba szobába, mert onnan visszük el az elhunytat.

Mariana kivette a párna alól a levélköteget, és odament a ládához, hogy magához vegye Simão iratait. Az egészet abba a köténybe bugyolálta, amely megtébolyodásának könnyeit őrizte, és a csomagot a derekára erősítette.

A halottat egy lepedőbe csavarták, és felvitték a fedélzetre.

Mariana ment a nyomában.

A hajó rakodóteréből felhoztak egy nagy követ, és azt az egyik matróz kötéllel a halott lábához erősítette. A kapitány könnyes szemmel nézte a szomorú jelenetet, és még a katonák is, akikre a hajó őrizetét bízták, nehezen állták meg, hogy el ne érzékenyüljenek a szertartás alatt.

Mariana eközben ott támaszkodott a korlátnál és eszelős tekintettel nézte, ahogy a matróz a tetemet forgatja, hogy a derekához is odaköthesse a követ.

Két tengerész magasan a korlát fölé emelte a holttestet. Meglendítették, hogy minél messzebbre vessék. És még mielőtt a test a vízbe csapódott volna, látták, de már megakadályozni nem tudták, hogy Mariana a tengerbe veti magát.

A kapitány parancsára azonnal leeresztették a mentőcsónakot, és ugrottak a markos férfiak, hogy megmentsék Mariana-t.

Hogy megmentsék őt!...

Egy pillanatra látták még hogy hadonászik kezével, de nem azért, hogy ellenálljon a halálnak, hanem hogy átölelje Simão holttestét, amelyet egy hullám a karjaiba lökött. A kapitány nézte azt a helyet, ahol Mariana a tengerbe ugrott, de nem látott mást, csak egy szétterülő kötényt és a víz színén úszó papírköteget, mit a tengerészek beemeltek a csónakba. Ez volt, mint tudják, Teresa és Simão levelezése.

A trás-os-montesi Vila Realban Simão Botelho családjából még ma is él Dona Rita Emília de Veiga Castelo Branco, hősünk legkedvesebb húga.[8] Az utolsó testvér, aki huszonhat évvel ezelőtt hunyt el, Manuel Botelho volt, e könyv írójának az apja.

[8] 1872-ben halt meg

A Végzetes szerelem írójáról

Camilo Castelo Branco a XIX. század második felének legtermékenyebb és talán legjelentősebb portugál írója volt. 1825-ben született Lisszabonban, egy kisnemes és egy szolgáló törvénytelen gyermekeként. Talán származása is predesztinálta arra, hogy úgy élje az életét, mintha maga is egy romantikus regény hőse volna. Tizenhét éves korában megnősült, de nemsokára elhagyta még szinte gyermeklány feleségét. Orvosi tanulmányokat folytatott a porto-i majd a coimbra-i egyetemen, de a tanulást megszakítva részt vett egy felkelésben, majd pedig újságíróskodásból élt, kicsapongásai miatt legtöbbször óriási nélkülözések között. Számos, nemegyszer botrányos szerelmi kaland után találkozott össze élete nagy szerelmével, Ana Placido-val, akit hosszú évekig tartó kényszerű távollét, vallási révület és vívódások után megszöktetett a férjétől. A két szerelmes törvénytelen kapcsolata óriási botránnyá dagadt. A megcsalt férj feljelentése nyomán Ana Placido-t és Castelo Branco-t börtönbe zárták, ahonnan a szerelmespár csak egy év raboskodás után szabadult. Az ekkor már hírneves író (akit börtönében még a király is meglátogatott) ezután minden idejét az írásnak szentelhette, de hiába ontotta a regényeket, és a legkülönbözőbb műfajú írásokat, s kapta meg a legnagyobb társadalmi elismerést, nem jutott el sem az anyagi biztonsághoz, sem az érzelmi megnyugváshoz. Megromlott az egészsége is, s amikor orvosától megtudta, hogy megvakul, 1890-ben, hatvanöt éves korában öngyilkos lett.

Camilo Castelo Branco az 1840-es évek végén rémregényekkel kezdte írói pályáját, Walpole, Radcliff és Sue modorában. Igazi témájára, a szerelemre, és a szerelemi kapcsolatok és megpróbáltatások különböző formáinak ábrázolására csak a következő évtizedben talál rá. A szerelem Castelo Branco számára mindig a tragédia képzetét idézi fel. Szerelmeseit vagy a családok közötti ősi viszálykodás, a családi kötelékek vagy a korkülönbség választja el, és a szerelmesek sorsa legtöbbször a halál vagy az őrület. Még ha be is teljesül egy szerelem, akkor is ott lebeg felette a tragédia árnya: a szerelemes nőt legtöbbször elhagyja a csábító férfi: s igen ritkán esik csak meg, hogy az író hősei örök hűséget esküsznek egymásnak az oltár előtt. S ha ez mégis megtörténik, akkor legtöbbször egy egészséges, kövérkés parasztlány mellett talál megnyugvást egy kiégett, öregedő férfiú. Castelo Branco-t a társadalmi kérdések mindig kevéssé foglalkoztatták, bár több olyan regénye is van, amelyben finom iróniával beszél a fennálló állapotokról. A politikai élet visszásságainál mindig jobban érdekelte az emberi hitványság és az elállatiasító szenvedélyek. A realizmus térhódítása idején - fogadásból - maga is megpróbálkozott azzal, hogy realista-naturalista regényeket írjon. Az így megszületett *Eusébio Macario*-ban és a *Söpredék*ben az észak portugáliai Porto városának polgárait mutatja be, akiket az evés-iváson, a dőzsölésen és a nemi kicsapongáson kívül semmi nem érdekel. De a portugál parasztokról sincsen jobb véleménnyel: *Minho-i elbeszélések* című művében megjegyzi, hogy az ábrázolt paraszti világban az egyetlen jó dolog, hogy „akad néha egy nagy darab ízletes sonka”. Most közreadott regényét, amelyben egy rokona történetét dolgozza fel a század eleji periratok alapján, 1860-ban, két hét alatt írta, amikor Ana Plácidoval fenntartott törvénytelen kapcsolata miatt a porto-i börtönbe került.

Tisztelt Olvasóink...

Könyveink megtalálhatók a nagyobb könyvesboltokban és megrendelhetők közvetlenül a kiadótól is (Íbisz Könyvkiadó Bt. 1173 Budapest, Búbosbanka u. 5/b, tel/fax: 256-57-91, elektronikus levelezési cím: bubosb@posta.net).

Keresse megjelent és a közeljövőben megjelenő könyveinket:

Mai portugál költők

Mário de Andrade: Makunaíma

Brazília üzen (Rónai Pál 1939-ben megjelent versválogatásának újrakiadása, 100 számozott példányban)

Pessoa / Alberto Caeiro: A nyájak őrizője és más versek

Fernando Pessoa: Önelemző és elméleti írások

Fernando Pessoa: Daloskönyv

Modern katalán színház

Camilo Castelo Branco: Végzetes szerelem